

Курт Воннегут

Буфонада, або Більше не самотні

*Присвячується пам'яті Артура Стенлі
Джеферсона і Норвела Гарді, двом янголам у
моєму житті*

*Назви мене коханим, і у мить я вдруге
охрещусь...[\[1\]](#).*

Ромео

Пролог

Ніколи досі не підходив я так близько до написання автобіографії. Назвав я її «Буфонада», бо це поезія гротеско-вих ситуацій, подібних до тих кінофар-сів, у яких грали Лорел і Гарді в давно минулі часи.

Йдеться про те, як я *відчуваю* життя.

Тут можна знайти всі випробування моєї обмеженої жвавості і кмітливості. Випробування ці тривають і досі.

Найістотніше в комедіях з Лорелом і Гарді, як на мене, є те, що вони цілковито віддавалися кожному випробуванню.

Вони завжди чесно домовлялися з долею і через це були приголомшливо привабливі й кумедні.

•••

В їхніх фільмах ніколи не було багато кохання. Почасту там виникала ситуативна поезія шлюбу, але це зовсім інша річ. То було ще одне випробування — з комічними перспективами, за умови, що всі діятимуть з усією сумлінністю.

Кохання ніколи не стояло в центрі уваги. І, можливо, через те, що я був зачарований Лорелом і Гарді і мав їх за зразок у дитинстві, яке припало на Велику депресію, для мене стало цілком природним говорити про життя, зовсім не згадуючи про кохання.

Воно не видається мені важливим.

Що ж видається важливим?

Домовлятися з долею чесно.

•••

Я маю певний досвід у коханні, чи принаймні думаю, що маю, хоча почуття до тих, кого я любив найбільше, можна легко описати терміном «елементарна пристойність». Я добре ставився до певної особи нетривалий час, а можливо, і неймовірно довго, і та особа ставилася добре до мене. Любов тут взагалі ні до чого.

І ще: я не можу відрізнити свою любов до людей від своєї любові до собак.

Коли дитиною я не дивився на коміків у кіно й не слухав коміків по радіо, то чимало часу качався на вкритій килимом підлозі з нашими собаками, переповненими некритичною любов'ю.

Я й тепер нерідко цим займаюся. Собаки втомлюються, ніяковіють і бентежаться значно раніше за мене. Я б цим займався вічно.

Гей-го.

• • •

Кохання є там, де його знаходиш. Гадаю, що безглуздо шукати його, а ще я думаю, воно часто може бути згубним.

Мені б хотілося, щоб люди, які нібито кохають одне одного, могли сказати під час сварки: «Будь ласка — трохи менше кохання і трохи більше елементарної пристойності».

• • •

Одного разу, на свій 21-й день народження, один з моїх трьох прийомних синів, який саме мав вирушати до джунглів Амазонки у складі Корпусу миру, сказав мені: «Знаєш, а ти ніколи мене не обіймав».

І я його обіймав. Ми обійнялися. Це було дуже приємно. Як качатися на килимі з данським догом, який у нас був колись.

• • •

Найтриваліший досвід з елементарною пристойністю я отримав, звісно, зі своїм старшим братом, своїм єдиним братом Бернардом, який був ученим-ме-теорологом в Університеті штату Нью-Йорк в Олбені. Він удівець, який сам виховує двох маленьких синів. А ще він має трьох дорослих синів.

Ми народилися з зовсім різними типами розуму. Бернард ніколи не міг би стати письменником. Я ніколи не став би вченим. А що ми обидва заробляємо на життя розумом, то звикли дивитися на нього як на пристрій, відокремлений від нашої обізнаності, від нашої сутності.

• • •

Ми обіймалися три або чотири рази — на дні народження, ймовірно, і дуже незграбно. Ми ніколи не обіймалися у часи горя.

• • •

Розум, який ми отримали, полюбляє той самий тип гумору, принаймні гумор Марка Твена і гумор Лорела й Гарді.

І мій, і його розум однаково безладні.

Ось одна кумедна історія про мого брата, яка, з невеличкими відмінностями, могла б трапитися і зі мною:

Бернард якийсь час працював у науково-дослідній лабораторії «Дженерел електрик» у Скенектаді, штат Нью-Йорк, і там він виявив, що йодид срібла може викликати осади, сніг або дощ, у певних видах хмар. У його лабораторії завжди був страшенний безлад, де випадковий відвідувач міг би загинути в тисячу різних способів, залежно від того, об що він необачно зачепився.

Компанія мала інспектора з техніки безпеки, який мало не зомлів, побачивши оті джунглі з пасток, тенет і мін-сюрпризів, які вибухали від найменшого доторку. Інспектор добряче насварив мого брата.

Мій брат відповів йому, постукавши пальцями собі по лобі: «Якщо вам здається, що в цій лабораторії аж так погано, побачили б ви, *що коїться тут*».

І все таке решта.

• • •

Я сказав якось братові, що коли я щось лагоджу в себе вдома, то завжди гублю усі свої інструменти, не встигши закінчити роботу.

— Тобі пощастило, — відповів він. — Я завжди гублю те, з чим працюю.

Ми посміялися.

• • •

Утім через той тип розуму, що ми отримали при народженні, і попри його безладність ми з Бернардом належимо до тих штучно утворених кланів, які дозволяють нам претендувати на родичів по всьому світу.

Він брат для будь-кого з учених. Я брат для будь-кого з письменників.

Це тішить і заспокоює нас обох. Це приємно.

Добре, що люди потребують усіх родичів, яких можуть роздобути, — як потенційних донорів або отримувачів якщо не любові, то хоча б

елементарної пристойності.

• • •

Коли дітьми ми жили в Індіанapolisі, штат Індіана, здавалося, ніби в нас там завжди буде родинний клан зі справжніми родичами. Зрештою, наші батьки, наші дідусі й бабусі — усі вони зростали там разом з цілою купою братів, сестер, кузенів, кузин, дядьків і тіток. Так, і їхні родичі були добре виховані, освічені й заможні і говорили вишуканою німецькою й англійською.

• • •

Між іншим, усі вони були релігійні скептики.

• • •

Вони могли мандрувати світом у молоді свої роки і часто мали чудові пригоди. Але рано чи пізно їм казали, що настав час повертатися додому, до Індіанapolisа, вгамуватися і розпочинати поважне життя. Вони беззастережно підкорялися — ось чому вони там мають так багато родичів.

Звісно, їм було що успадковувати: надійний бізнес, затишні домівки, вірних слуг, нагромадження порцеляни, кришталю й столового срібла, репутацію ведення чесних ділових операцій, котеджі на озері Максінкукі, вздовж східного берега якого моя родина володіла цілим селищем заміських будинків.

• • •

Проте здається, що задоволення, яке родина отримувала від своїх здобутків, безнастанно затьмарювалося від раптової ненависті американців до всього німецького, яка вибухнула, коли країна вступила в Першу світову війну, за п'ять років до мого народження.

Дітей у нашій сім'ї вже не вчили німецької мови. Їх вже не заохочували любити ані німецьку музику, ані літературу, ані мистецтво, ані науку. Мій брат, моя сестра і я виховувалися так, ніби Німеччина так само чужа для нас, як Парагвай.

Нас позбавили Європи, за винятком того, що можна було вивчити у школі.

В дуже короткий час ми втратили тисячі років — а там і десятки тисяч американських доларів, і всі літні котеджі, і усе таке решту.

І наша сім'я стала куди менш цікавою, а надто для себе самої.

Тому, коли Велика депресія і Друга світова війна відійшли в минуле, моєму братові, моїй сестрі і мені було зовсім просто покинути Індіанapolis.

І жоден з усіх родичів, яких ми там залишили, не міг знайти бодай якоїсь причини, з якої ми мали б повернутися додому.

Ми вже більше не належали до якогось певного місця. Ми перетворилися на взаємозамінні деталі американської машини.

• • •

Так, а Індіанapolis, який колись мав свою власну англійську мову, свої анекдоти, свої легенди, своїх поетів, своїх злочинців і своїх героїв, як і картинні галереї своїх художників, сам перетворився на одну з взаємозамінних деталей американської машини.

Він став ще одним місцем, де живуть автомобілі, де є симфонічний оркестр і все таке решта. І ще іподром.

Гей-го.

• • •

Ми з братом і досі їздимо на похорони, ясна річ. Минулого липня ми поїхали на похорон нашого дядька Алекса Воннегута, молодшого брата покійного батька, майже останнього з наших старосвітських родичів, тих одвічних американських патріотів, що не бояться Бога і в яких душа залишилася європейською.

Дядькові було вісімдесят сім років. Дітей не мав. Закінчив Гарвард. Страховий агент на пенсії. Співзасновник філії Анонімних алкоголіків (АА) в Індіанapolisі.

• • •

У його некролозі в газеті «Зірка Індіанapolisа» сказано, що сам він алкоголіком не був.

Гадаю, що це заперечення було, принаймні частково, прикрашанням минулого. Він випивав, це мені відомо, хоча алкоголь ніколи серйозно не шкодив його роботі, не доводив до шалу. Але зненацька він різко кинув пити. І він

безперечно мусив відрекомендуватися на зборах АА, як і інші члени, назвавши своє ім'я і зробивши мужнє зізнання: «Я —

алкоголік».

Так, і шляхетне спростування у газеті того, що дядько мав колись проблеми з алкоголем, диктувалося старомодним наміром не заплямувати репутації решти з нас, хто носить те саме прізвище.

Нам було б важче вступити у пристойний шлюб в Індіанаполісі або знайти пристойну роботу в Індіанаполісі, якби було достеменно відомо, що ми мали родичів, котрі колись пиячили чи, як моя мати і мій син, втрачали розум, хоча й тимчасово.

Трималося у секреті навіть те, що моя бабця з батькового боку померла від раку. Тільки подумайте.

• • •

Так чи інакше, якби дядько Алекс, атеїст, постав після смерті перед святим Петром на вході до Царства Небесного, я впевнений, що він би відрекомендувався отак:

«Мене звать Алекс Воннегут. Я алкоголік».

Молодець.

• • •

Припускаю, що самотність, а не лише страх алкогольного отруєння, привели дядька до АА. У міру того, як його рідні вмирали або виїжджали, чи просто перетворювалися на взаємозамінні деталі американської машини, він вирушив на пошуки нових братів і сестер, небожів і небог, дядьків і тіток, і так далі, яких і знайшов у АА.

• • •

Коли я був дитиною, він казав мені, що саме треба читати, а потім перевіряв, чи я й справді те прочитав. Йому подобалося брати мене з собою у гості до родичів, про чие існування я й гадки не мав.

Колись він розповів мені, що був американським шпигуном у Балтиморі під час Першої світової війни і заводив друзів з-поміж американських німців. Його завданням було виявляти ворожих агентів. Він нічого не виявив, бо не було чого виявляти.

Він також розповів мені, що був слідчим у справах про хабарі в Нью-Йорку, але недовго — доки його батьки не вказали йому, що прийшов час повертатися додому і облаштовуватися. Він викрив

скандальне зловживання коштами, які виділялися на ремонт гробниці президента Гранта, яка не потребувала жодного ремонту.

Гей-го.

• • •

Я отримав звістку про його смерть по білому кнопковому телефону в себе вдома, у тій частині Нью-Йорка, що зветься «Черепашова затока». Там ще поблизу росте філодендрон.

Я й досі не розумію, як я там опинився. Черепах там немає. Затоки також.

Може, я сам і є ота черепаха, здатна мешкати просто будь-де, навіть подеколи під водою, зі своєю домівкою на спині.

• • •

Тоді я зателефонував своєму братові в Олбені. Йому саме мало виповнитися шістдесят. Мені було п'ятдесят два.

Ми вже були далеко не діти.

Проте Берnard і далі грав роль старшого брата. Саме він замовив для нас два місця у літаку компанії «Транс ворлд ерлайнз», і таксі в аеропорту Індіанаполіса, і двомісний номер у готелі «Рамада інн».

Сам похорон, як і похорони наших батьків та цілої купи інших близьких родичів, був цілком людською церемонією, такою ж далекою від думок про Бога чи про потойбічне життя, чи навіть про сам Індіанаполіс, як наш шинок «Рамада».

• • •

Отже, ми з братом умостилися в реактивному літаку рейсом Нью-Йорк — Індіанаполіс. Моє місце було біля проходу. Берnard сів біля ілюмінатора, оскільки він учений-метеоролог, тому хмари могли розказати йому значно більше, ніж мені.

Ми обидва високі на зріст, понад 190 см. Ми обидва мали густе волосся, без сивини. Ми носили однакові вуса — точна копія вусів нашого покійного батька.

Ми виглядали дуже невинними. Така собі парочка добрих старих Енді Гампів.^[2]

Крісло між нами було порожнє, як у якійсь поезії про привидів. Там могла б сидіти наша сестра Еліс, чий вік був посередині між мною

і Бернардом. Але вона там не сиділа і не летіла з нами на похорон свого улюбленого дядечка Алекса, бо померла серед чужих людей у Нью-Джерсі, від раку, у віці сорока одного року.

— Мильна опера, — сказала вона якось нам з братом, обговорюючи свою власну неминучу смерть. По ній залишалося сиротами четверо малих синів.

— Буфонада, — сказала вона.
Гей-го.

• • •

Останній день свого життя вона провела у шпиталі. Лікарі й медсестри сказали, що їй можна курити й пити скільки завгодно і їсти скільки і що завгодно.

Ми з братом прийшли її провідати. Еліс було важко дихати. Свого часу вона була така сама висока на зріст, як і ми, і соромилася цього, бо вона жінка. Постава вона завжди мала погану, через оте ніяковіння. А тоді її постава нагадувала знак питання.

Вона кашляла. Вона сміялася. Вона жартувала, але я не запам'ятав тих жартів. А потім вона нас відіслала додому.

— Не озирайтеся, — наказала вона.

І ми не озирнулися.

Вона померла в той самий час дня, що і дядько Алекс, — за годину чи дві після заходу сонця.

її смерть лишилася б статистично непоміченою, якби не одна деталь. А саме: її цілком здоровий чоловік, Джеймс Кармалт Адамс, видавець торгового журналу для закупників, який він складав у якомусь закутку на Волл-стріт, помер двома ранками раніше, у «Брокерському спеціальному», єдиному потягу в історії американської залізниці, який провалився в отвір розведеного мосту.

Тільки подумайте.

• • •

Так насправді сталося.

• • •

Ми з Бернардом не розповіли Еліс про те, що трапилося з її чоловіком, котрий мав би опікуватися їхніми дітьми по її смерті, проте

вона якимось чином сама дізналася. Одна амбулаторна пацієнтка принесла їй примірник газети «Нью-Йорк дейлі ньюс». На першій шпальті був великий заголовок про фатальну аварію. Так, а всередині розмістили перелік загиблих і зниклих безвісти.

Оскільки Еліс не отримала жодного релігійного виховання і оскільки вона прожила бездоганне життя, вона сприйняла жахливий удар долі просто як аварію у завантаженому транспорті місці.

Молодець.

• • •

Виснаження, так, і серйозні грошові негаразди змусили її визнати перед смертю, що їй не поталанило у житті.

І от знову: Лорелові й Гарді в житті також не поталанило.

• • •

Ми з братом уже взяли на себе клопоти про її сім'ю. Коли Еліс померла, троє її старших синів віком від восьми до чотирнадцяти років провели нараду, на яку дорослі не допускалися. Потім вони вийшли і попросили, щоб ми дотрималися лише двох їхніх вимог: що всі вони мусять лишитися разом і що вони заберуть із собою двох своїх собак. Найменший з дітей, який не брав участі в нараді, був тоді ще однорічним немовлям.

Відтоді трьох старших виховували ми з дружиною, Джейн Кокс Воннегут, разом з нашими рідними трьома дітьми, на Кейп Код. Найменший прожив з нами деякий час, а потім його всиновив двоюрідний брат їхнього батька, який тепер суддя у Бірмінгемі, штат Алабама.

Що поробиш.

Троє старших забрали своїх собак.

• • •

Я щойно згадав, про що мене спитав один із сестриних синів, якого звати Курт, так само, як мене і мого батька, коли ми з ним їхали на машині з Нью-Джерсі на Кейп Код, разом із собаками на задньому сидінні. Йому було тоді років вісім.

Ми їхали з півдня на північ, і для нього означало — вгору. Було нас тільки двоє. Його брати виїхали раніше.

— А діти там у вас, нагорі, хороші? — спитав він.

— Та начебто непогані, — відповів я.

Тепер він авіапілот.

Усі вони нині вже далеко не діти.

• • •

Один з них вирощує кіз десь у горах на Ямайці. Він здійснив одну з мрій нашої сестри: жити далеко від шалених міст і мати за друзів тварин. У нього там ані телефону, ані електрики.

Він украй залежить від дощів. Без дощів він банкрут.

• • •

Ті двоє собак померли від старості. Це з ними я качався на вкритій килимом підлозі годинами, доки вони не видихалися.

• • •

Так, і діти нашої сестри відверто визнають одну моторошну річ, яка колись їх страшенно непокоїла: ніде у своїй пам'яті вони не можуть знайти й сліду ані матері, ані батька — просто ніде.

Фермер, що вирощує кіз, звати якого Джеймс Кармалт Адамс-молодший, сказав мені про це, постукавши пальцями по лобі: «Це не музей, як воно мало б бути».

Музеї у свідомості дітей, гадаю, автоматично спустошуються у часи найбільших жахів, щоб захистити цих дітей від довічного горя.

• • •

А от щодо мене, то забути сестру одразу стало б катастрофою. Я ніколи їй того не казав, але саме вона була людиною, для якої я завжди писав. Вона була секретом тієї художності, якої мені вдавалося досягти. Вона була секретом мого стилю. Підозрюю, що будь-яке творіння, позначене цілісністю і гармонійністю, художник чи винахідник народжує задля публіки, складеної лише з однієї особи.

Так, і вона виявила доволі люб'язності, чи то Природа виявила доволі люб'язності, дозволивши мені відчувати присутність сестри багато років по її смерті, дозволивши мені писати — для неї. Але згодом її образ почав поступово згасати, можливо, тому, що в неї виникли важливіші справи деінде.

Хай там як, Еліс цілком зникла як моя публіка на час смерті дядька Алекса.

Тому крісло між мною і братом у літаку видавалося мені особливо порожнім. Я заповнив його в найкращий спосіб, який спав мені на думку, — поклав туди ранковий випуск газети «Нью-Йорк таймс».

• • •

Поки ми з братом чекали на посадку літака в Індіанapolisі, він зробив мені подарунок у вигляді анекдота від Марка Твена — про оперу, на яку Твен ходив в Італії. Твен сказав, що не чув нічого подібного у своєму житті «...відтоді, як ущент згорів сирітський притулок».

Ми посміялися.

• • •

Брат спитав, як просувається моя робота. Гадаю, моя робота викликає у нього повагу і водночас пантеличить.

Я відповів, що вона мені осоружна і завжди була осоружна. Я йому переповів зауваження, що його приписують письменниці Ренаті Адлер, яка терпіти не може писати, про те, що письменник — це людина, яка терпіти не може писати.

А ще я йому розповів, що написав мені мій агент Макс Вілкінсон, коли я йому вкотре поскаржився на свою паскудну професію. А написав він от що: «Любий Курте, я ніколи не чував про коваля, який був би закоханий у своє ковадло».

Ми знову посміялися, проте, здається, брат не повною мірою оцінив цей жарт. Його життя — це безупинний медовий місяць з його ковадлом.

• • •

Я розказав йому, що останнім часом вчащаю до опери і що декорації у першому акті «Тоски» виглядають точнісінько як приміщення залізничного вокзалу «Юні-он стейшн» в Індіанapolisі. Поки опера йшла, я уявляв собі, як я розвішую номери колій у склепіннях арок декорацій, казав я йому, як додаю дзвінки й свистки до оркестрової музики, як я ставлю оперу про Індіанapolis періоду Залізного Коня.

— Люди з покоління наших прадідів змішалися б з нашим поколінням, коли ми ще були молоді, — говорив я, — і з усіма поколіннями між нами. Звучали б оголошення про прибуття і відправлення потягів. Дядько Алекс відбував би на свою шпигунську роботу в Балтиморі. Ти б повертався додому після першого курсу в Массачусетському технологічному інституті.

І ще б там була ціла купа родичів, які б спостерігали, хто приїжджає, хто від'їжджає, і ще чорношкірі носили б багаж і начищали черевики.

• • •

— Час до часу в моїй опері, — продовжував я, — сцена ставала б сіро-коричневою від військових одностроїв. Це була б війна.

А потім все б знову яснішало.

• • •

Коли літак злетів, мій брат показав мені фрагмент наукового апарата, який він із собою захопив. То була фотоелектрична секція, під'єднана до маленького магнітофона. Він націлив електричне око на хмари. Воно сприйняло блискавичні спалахи, невидимі для нас у сьйві дня.

Потаємні спалахи записувалися на магнітофон як щиглі. Ми також могли чути ці щиглі — у крихітному навушнику.

— Ота-он гаряча, — оголосив брат. Він вказав на далеку купчасту хмару, яка виглядала, як гора збитих вершків.

Він дав мені послухати щиглі. Спершу були два короткі, потім тиша, потім три короткі, потім знову тиша.

— Як далеко від нас ця хмара? — запитав я.

— Та, мабуть, милях у ста, — відповів він.

Я подумав, як прекрасно, що мій старший брат так легко вмів розкривати таємниці на такій великій відстані.

• • •

Я закурив сигарету.

Бернард кинув курити, бо важливо, аби він прожив якомога довше. Йому ще треба виростити своїх двох маленьких хлопчиків.

• • •

Так, і поки мій старший брат встановлював контакт із хмарами, розум, який мав я, почав придумувати сюжет цієї книжки. Це історія про спустошені міста і духовний канібалізм, про кровозмішення, про нелюбов, про смерть і все таке решта. Тут описані я сам і моя красуня-сестра у вигляді монстрів, і все таке решта.

Це цілком природно, адже я придумав усе дорогою на похорон.

• • •

Це історія про жахливо старого дідугана серед руїн Мангеттена, розумієте, де майже всі загинули від загадкової хвороби, названої «Зелена смерть».

Він живе там зі своєю неписьменною, рахітичною, вагітною маленькою онучкою на ім'я Мелоді. Хто він такий насправді? Гадаю, що він — це я, котрий експериментує з похилим віком.

А хто така Мелоді? Спершу я думав, що вона — усе, що залишилося в моїй пам'яті про сестру. Тепер я гадаю, що вона — це те, яким я відчуваю себе, коли експериментую з віком, усе те, що залишилося від моєї оптимістичної уяви, моєї творчої природи.

Гей-го.

• • •

Старигань пише автобіографію. Він розпочинає її словами, що їх, як навчив мене покійний дядько Алекс, має вживати кожний релігійний скептик як Прелюдію номер один до своєї вечірньої молитви.

Ось ці слова: «Тому, кого це стосується».

Розділ 1

Тому, кого це стосується:

Весна. Наближається вечір.

Дим від вогнища, на якому готується їжа, на терасі вестибюля хмарочоса Емпайр стейт білдингу пливе над айлан-товими джунглями, на які перетворилася 34-та вулиця.

Тротуар біля підніжжя цих джун-глів увесь порепаний примхливими візерунками й тріщинами від морозів і коріння дерев.

У джунглях є невеличка просіка.

У цій просіці, на тому, що колись було сидінням таксі, сидить синьоокий, білошкірий, старий чоловік з квадратною щелепою, два метри на зріст і сто років від роду.

Цей чоловік — я.

Мене звати доктор Вілбур Нарцис-11 Свейн.

• • •

Я босий. На мені багряна тога, зроблена зі штор, які знайшлися серед руїн готелю «Американа».

Я колишній президент Сполучених Штатів Америки. Я був останнім президентом, найвищим на зріст президентом і єдиним президентом, який розлучився з дружиною, перебуваючи на посаді в Білому домі.

Я мешкаю на першому поверсі Емпайр стейт білдингу разом зі своєю шістнадцятирічною онукою, Мелоді Іволгою-2 фон Петерсвальд, і її коханцем, Айседором Агрусом-19 Когеном. Увесь будинок перебуває в розпорядженні нас трьох.

Наша найближча сусідка мешкає на відстані в півтора кілометра від нас. Я щойно почув, як прокукурикав один з її півнів.

• • •

Наша найближча сусідка — Віра Бурундук-5 Заппа, жінка, яка любить життя і дає собі з ним раду краще від усіх, кого мені довелося знати. Вона сильна, добра, працелюбна фермерка трохи за шістдесят. Фігурою вона нагадує пожежний кран-гідрант. Вона тримає рабів і

дуже добре до них ставиться. Вони з рабами вирощують корів, свиней, кіз, а також кукурудзу й пшеницю, фрукти й виноград уздовж берегів Іст-Рівер.

Вони побудували вітряк, щоб молоти зерно, винокурню, щоб гнати бренді, коптильню — і все таке решта.

— Віро, — сказав я їй якось, — якби тільки ти написала нам нову Декларацію незалежності, ти б стала Томасом Джефферсоном нашого часу.

• • •

Я пишу цю книжку на фірмовому папері школи водіїв «Континенталь», три коробки з яким Мелоді й Айседор знайшли в комірчині на шістдесят четвертому поверсі нашої домівки. А ще вони знайшли дванадцять дюжин кулькових ручок.

• • •

Відвідувачі з материка тут рідкість. Мости провалилися. Тунелі зруйновані. Кораблі до нас не ходять, бо бояться пошесті, яка охопила наш острів, так званої «Зеленої смерті».

Саме цій пошесті Мангеттен і завдячує своєю назвою — «Острів Смерті». Гей-го.

• • •

Нині я дуже часто це промовляю — «Гей-го». Це щось на подобу гикавки. Я надто довго живу.

Гей-го.

• • •

Сила тяжіння сьогодні дуже невелика. В результаті я маю ерекцію. Усі чоловіки мають ерекцію в такі дні. Це автоматичний наслідок майже-невагомості. У більшості випадків ерекція не має жодного стосунку до еротичності, тим більше в житті чоловіка мого віку. Просто гідравлічний казус — результат сантехнічних непорозумінь, і більше нічого.

Гей-го.

• • •

Сила тяжіння сьогодні така мала, що мені здається, ніби я міг би легко збігати на дах Емпайр стейт білдингу з кришкою люка в руках і жбурнути її аж у Нью-Джерсі.

Цим би я, безперечно, побив рекорд Джорджа Вашингтона, який запустив срібний долар через річку Раппеганнек. Проте деякі люди наполягають, що прогресу не існує.

• • •

Мене іноді називають «Король канделябрів», бо я маю понад тисячу канделябрів.

Але мені більше до вподоби моє середнє ім'я — Нарцис-11. І я написав про нього оцей вірш, та й про життя взагалі, звісно:

*Я був тим насінням,
Я є оця плоть,
Стогне від болю ця плоть,
Їсти мусить ця плоть.
Спати мусить ця плоть,
Снити мусить ця плоть,
Сміятися мусить ця плоть,
Плакати мусить ця плоть.
Та коли оця плоть
Вже наїсться досхочу,
Нажереться до сліз,
Посадіть її в землю
І назвіть
«Нарцис».*

• • •

Хто це читатиме? Бозна. Не Мелоді й не Айседор, зрозуміло. Як уся інша молодь на нашому острові, вони не вміють ні читати, ні писати.

їх зовсім не цікавить минуле людства, ані те, яким може бути життя на материку.

На їхній погляд, найславетнішою звитягою людей, які так щільно населяли цей острів, була їхня смерть, щоб острів залишився в їхньому

повному розпорядженні.

Одного вечора я попросив їх назвати трьох найвидатніших людей в історії. Вони заявили, що це питання не має для них жодного сенсу.

Я наполягав, щоб вони все ж таки подумали разом як слід і дали мені бодай якусь відповідь, що вони і зробили. Але були вони страшенно невдоволені. Думати завдавало їм болю.

Нарешті вони видали мені відповідь. Мелоді говорила від імені їх обох, і ось що вона проголосила з усією серйозністю: «Ти, Ісус Христос і Санта Клаус».

Гей-го.

• • •

Коли я їх ні про що не питаю, вони щасливі, як молюски.

• • •

Вони сподіваються, що колись зможуть пробитися у раби до Віри Бурундук-5 Заппи. Я не проти.

Розділ 2

Я справді намагатимуся не писати повсякчас «Гей-го».
Гей-го.

•••

Я народився отут, у Нью-Йорк-Сіті.
Тоді я ще не був Нарцисом. Мене охрестили Вілбуром *Рокфеллером*
Свейном.

•••

Ба більше, я не був самотнім. Я мав сестру-близнючку, але не
однойцеву. Її звали Еліза Меллон Свейн.

Нас похрестили не в церкві, а в лікарні, і нас не оточували численні
родичі й друзі батьків. Річ у тім, що ми з Елізою були такі потворні, що
батьки нас соромилися.

Ми були потвори, монстри, і вважалося, що довго ми не
проживемо. На рученятах ми мали по шість пальців, так само, як і на
ніжках. А ще в нас були зайві соски, по два у кожного.

Ми були не монгольські ідіоти, хоча й мали цупке чорне волосся,
типове для монголоїдів. Ми становили щось нове. Ми були
неандерталоїди. Ми мали риси дорослих, допотопних людей навіть у
дитинстві — масивні надбрівні дуги, скошені лоби і щелепи, як
екскаватор.

•••

Вважалося, що ми позбавлені розуму і помremo, не досягши і
чотирнадцяти років.

Але я і досі живий-здоровий, дякую. Упевнений, що так було б і з
Елізою, якби вона не загинула у п'ятдесят років — у сніговому обвалі
на окраїні китайської колонії на планеті Марс.

Гей-го.

• • •

Наші батьки були дурнуваті, вродливі й дуже молоді люди, Калєб Меллон Свейн і Лєтиша Вандєрбільд Свейн, уроджена Рокфєллер. Вони були казково багаті, походили з тих американців, хто занастив нашу планету такою собі «Радістю дурня»: маніакально перетворювати гроші на владу, а потім владу на гроші, а потім гроші знову на владу.

Алє Калєб і Лєтиша самі по собі шкоди не завдавали. Батько, як кажуть, добре грав у триктрак і робив кєпські кольорові фотографії. Мати була активісткою Національної асоціації сприяння кольоровому населєнню. Ані він, ані вона не працювали. Ані він, ані вона не закінчили університету, хоча й намагалися.

Вони непогано писали і говорили. Вони обожнювали одне одного. Вони соромилися, що вчилися так погано. Вони були добрі.

І я не можу звинувачувати їх у тому, що вони страшенно засмутилися, коли у них народилися монстри. Будь-хто засмутився б, якби в них народилися ми з Елізою.

• • •

Калєб і Лєтиша були принаймні не гіршими батьками за мене, коли підійшла моя черга. Я був цілковито байдужий до своїх рідних дітей, хоча вони були нормальні в усіх смислах.

Ймовірно, мене б більше приваблювали власні діти, якби вони були монстрами, як ми з Елізою.

Гей-го.

• • •

Юним Калєбові й Лєтиші порадили не рвати собі серце і не нівечити меблі, намагаючись виростити нас з Елізою у Черєпаховій затоці. Вони сприймали нас родичами не більше, ніж новонароджених крокодилів.

Реакція Калєба й Лєтиші була гуманна. А також надзвичайно витратна і готично-хімерна. Наші батьки не запроторили нас до закритої приватної лікарні для подібних до нас хворих. Натомість вони заховали нас в успадкованому моторошному старому особняку, посеред двохсот акрів яблуневого саду на високій горі, поблизу сільця Галєна, штат Вермонт.

Ніхто не жив там протягом тридцяти років.

• • •

Туди завезли теслів, електриків і сантехніків, які мали перетворити маєток на рай для нас з Елізою. Під килими, що вкривали підлогу від стіни до стіни, поклали гумову підкладку, щоб ми не забилися, як впадемо. Їдальня була обкладена кахлем, а в підлозі зробили стоки, так щоб і нас, і кімнату можна було помити зі шланга після їди.

Найголовніше, мабуть, що там були дві дротяні загорожі, які піднімалися. Зверху вони мали колючий дріт. Перша огорожувала сад. Друга відділяла особняк від цікавих поглядів робітників, яких доводилося подеколи пропускати через першу загорожу для догляду за садом.

Гей-го.

• • •

Персонал винайняли по сусідству. Куховарка. Дві прибиральниці і прибиральник. Дві дипломовані няні, які нас годували, одягали, роздягали і купали. Найкраще я пам'ятаю одного з прислуги, на ім'я Візерс Візерспун, — він був і сторож, і водій, і взагалі майстер на всі руки.

Мати його була Візерс. Батько Візерспун.

• • •

Так, то були прості сільські люди, які, за винятком Візерса Візерспуна, котрий служив в армії, ніколи не бували за межами штату Вермонт. Вони нечасто наважувалися вибратися далі ніж за десять миль від Галена, а тому за визначенням були всі кривими родичами, як ескімоси.

Само собою, вони були й нашими з Елізою далекими кривими, оскільки наші вермонтські предки безнастанно хлюпалися, сказати б, у тій самій генетичній калюжі.

Втім згідно з американською схемою буття вони були родичами нашої сім'ї не більше, ніж коропи є родичами орлів, бо наша сім'я перетворилася на громадян світу і мультимільйонерів.

Гей-го.

• • •

Так, і нашим батькам було неважко купити васальну відданість цих живих скам'янілостей родинного минулого. їм сплачували скромну винагороду, яка сприймалася велетенською, бо ділянки їхнього мозку, що відповідають за заробляння грошей, перебували в зародковому стані.

їм надали гарні помешкання в особняку, з кольоровими телевізорами. їх заохочували харчуватися по-царському і брати за це в наших батьків стільки грошей, скільки заманеться. Роботи в них було дуже мало.

Найкраще, що їм не доводилося багато думати про себе. Ними всіма командував молодий лікар-терапевт, доктор Стюарт Ролінг Мотт, який мешкав у селі і заходив провідувати нас щодня.

Доктор Мотт був, до речі, техасець, меланхолійний і відлюдькуватий молодик. До сьогодні я не знаю, що спонукало його поїхати так далеко від своєї сім'ї і рідних місць і розпочати лікарську практику в ескімоському поселенні у штаті Вермонт.

Одна курйозна примітка в історії, можливо, безглузда: онук доктора Мотта згодом став королем Мічигану під час мого другого терміну на посаді президента Сполучених Штатів Америки.

Я знову мушу гикнути: Гей-го.

• • •

Присягаюся: якщо я проживу достатньо довго, щоб закінчити автобіографію, я її перечитаю і повикреслюю усі «Гей-го».

Гей-го.

• • •

Так, а ще в особняку була автоматична спринклерна протипожежна система і охоронна сигналізація на вікнах, дверях і світлових люках.

Коли ми стали старшими і потворнішими, а отже могли поламати собі руки чи повідривати голови, на кухні повісили величезний гонг. Він під'єднувався до кнопок вишневого кольору в кожній кімнаті і вздовж кожного коридору, розміщених на однаковій відстані одна від одної. Кнопки світилися у темряві.

Одну кнопку можна було натиснути лише в тому разі, якби Еліза чи я почали б гратися з убивством.

Гей-го.

Розділ 3

Батько поїхав до Галена з юристом, лікарем і архітектором — перевірити, як облаштовують особняк для нас з Елі-зою, а також найняти обслугу і доктора Мотта. Мати залишилася тут, на Мангеттені, в їхньому міському будинку в Черепаховій затоці.

Черепахи, до речі, повернулися, і то багато, до Черепахової затоки. Раби Віри Бурундук-5 Заппи полюбляють ловити їх для супу.

Гей-го.

•••

То був один з рідкісних випадків, за винятком батькової смерті, коли мати й батько розлучилися більше ніж на день-два. І батько написав матері з Вермонту вишуканий лист, який я знайшов у материній тумбочці по її смерті.

Можливо, то був єдиний випадок їхнього листування.

«Моя люба Тиш, — писав батько. — Наші діти тут дуже щасливі. Ми можемо пишатися. Наш архітектор може пишатися. Наші робітники можуть пишатися.

Хай яким би коротким виявилось життя наших дітей, ми неодмінно забезпечимо їх усіма дарами гідності й щастя. Ми створили для них пречудовий астероїд, маленький світ з одним особняком, оточеним зусібч яблунями».

•••

Потім він повернувся на свій власний астероїд — до Черепахової затоки. Відтоді вони з матір'ю, знову ж таки за порадою лікарів, провідували нас раз на рік, завжди в наш день народження.

їхній розкішний будинок стоїть і досі, усе ще затишний, захищений від дощів і буревіїв. Саме в ньому наша найближча сусідка, Віра Бурундук-5 Заппа, нині розміщує своїх рабів.

•••

«І коли Еліза й Вілбур помруть і, нарешті, відправляться в рай, — писав далі батько, — ми зможемо поховати їх серед їхніх предків

Свейнів, на тихому фамільному цвинтарі під яблунями».

Гей-го.

• • •

Стосовно тих, хто вже похований на тому цвинтарі, відділеному від особняка загорожею: здебільшого то були вермонтські яблучні фермери з дружинами і нащадками, люди незначні. Багато з них були, безсумнівно, майже так само неписьменні і неосвічені, як Мелоді й Айседор.

Іншими словами: то були невинні великі людиноподібні мавпи з обмеженими можливостями творити зло, що, на мою думку, дуже, дуже старого чоловіка, і вимагається від роду людського.

• • •

Чимало надгробних плит на цвинтарі провалилося під землю або попадало. Негода затьмила епітафії на тих із них, що ще стояли.

Але був там один величезний гробівець, з товстими гранітними стінами, шиферною покрівлею і розкішними дверима, який, напевне, простоїть до Судного дня. Це мавзолей засновника нашого родинного багатства, будівничого цього особняка професора Еліг'ю Рузвельта Свейна.

• • •

Професор Свейн, я б сказав, був понад усякий сумнів найрозумніший з усіх відомих нам предків: Рокфеллерів, Дюпонів, Меллонів, Вандербільдів, Доджів — усіх. Він закінчив Массачусетський технологічний інститут (МТІ) у віці 18 років і заснував кафедру цивільного будівництва в Корнельському університеті у віці 22 років. На той час він вже мав декілька важливих патентів з будівництва залізничних мостів і запобіжних механізмів, що само по собі вже невдовзі зробило його мільйонером.

Але це його не задовольняло. І він заснував Мостобудівельну компанію Свейна, яка спроектувала й побудувала половину залізничних мостів на всій планеті.

• • •

Він був громадянин світу. Він володів багатьма мовами, він був особистим другом багатьох очільників різних держав. Та коли настав

час будувати свій власний палац, він обрав для нього місце серед яблунь своїх неосвічених предків.

І він був єдиною людиною, яка любила оте варварське кладовище, поки не з'явилися ми з Елізою. І які ж ми були там щасливі!

•••

І ще ми з Елізою мали один спільний секрет із професором Свейном, попри те, що він помер півсторіччя тому. Про нього не знала обслуга. Про нього не знали наші батьки. Про нього, очевидно, не підозрювали й робітники, які обновляли будинок, хоча вони прокладали труби й теплотраси і робили електропроводку в різноманітних загадкових місцях.

Ці місця й були секретом: усередині особняка містився інший особняк. До нього можна було ввійти крізь люки і відсувні панелі. Він мав потайні сходи, пункти підслуховування з отворами для підглядання і секретні коридори. Ще там були тунелі.

Ми з Елізою могли легко влізти, скажімо, у величезний годинник у танцювальній залі, що стояв на верхньому поверсі північної вежі, і вилізти майже за кілометр звідти — через люк у підлозі мавзолею професора Еліг'ю Рузвельта Свейна.

•••

Був у нас ще один спільний з професором секрет, ми дізналися про нього, переглядаючи його папери в особняку. Його середнє ім'я насправді було не *Рузвельт*. Він сам дав собі це середнє ім'я, аби здаватися аристократичнішим, коли вступав до МТІ.

В його довідці про хрещення стояло ім'я Еліг'ю Візерспун Свейн.

Наслідуючи його приклад, я гадаю, і ми з Елізою придумали, врешті-решт, план давати всім без винятку нові середні імена.

Розділ 4

Коли професор Свейн помер, він був такий огрядний, що я не уявляю, як він міг би протиснутися своїми потайними коридорами. Вони були дуже вузькі. Проте ми з Елізою там поміщалися, хоча й мали двометровий зріст, але лише тому, що стеля була вельми висока...

Так, і професор помер через свою огрядність в особняку, під час обіду, який влаштував на честь Семюеля Ленгорна Клеменса і Томаса Алви Едісона.

Ото були часи.

Ми з Елізою розшукали меню. Воно розпочиналося з черепахового супу.

•••

Наші слуги час до часу подейкували, що в особняку водяться привиди. Вони чули чхання й тріскотіння у стінах, скрип сходів там, де немає жодних сходів, чули, як відчиняються й зачиняються двері там, де немає жодних дверей.

Гей-го.

•••

Мене, старого сторчного діда в руйновищах Мангеттена, так і підмиває вигукнути, що запроторити нас з Елізою у той моторошний старий будинок було актом невимовної жорстокості. Але насправді ми були, мабуть, двома найщасливішими дітьми в історії.

Наше щастя тривало, поки нам не виповнилося п'ятнадцять років. Тільки подумайте.

Так, і коли я став педіатром і застосовував сільські методи лікування в особняку, де виріс, я часто казав собі про того або того пацієнта-дитину, пригадуючи власне дитинство: «Ця істота щойно прибула на нашу планету, вона нічого про неї не знає, не має стандартів, за якими судять про неї. Ця істота не переймається, ким вона стане. Вона радо стане будь-ким, як то судилося».

Це правильно описує наші з Елізою уявлення, коли ми були ще маленькими. І всі відомості, що ми отримували про планету, на якій

перебували, вказували, що ідіотами бути дуже приємно.

І ми культивували свій ідіотизм.

Ми відмовлялися розмовляти логічно і зв'язно на людях. Ми белькотіли «Бу» і «Ду». Ми пускали слину і витріщали очі. Ми перділи і реготалися. Ми їли клейстер.

Гей-го.

•••

Зауважте: ми становили осердя життя тих людей, які нами опікувалися. Вони могли бути у власних очах героїчними християнами, доки ми з Елізою залишалися беспорядними й огидними. Якби ми стали відверто мудрими й самостійними, вони б перетворилися на наших неоковирних, меншовартісних прислужників. Якби ми були здатні вийти в широкий світ, вони б втратили свої помешкання, свої кольорові телевізори, свої ілюзії, ніби вони лікарі й няні, і свою високу зарплатню.

Отже, від самого початку, навіть не відаючи, що вони роблять, ці люди благали нас тисячу разів на день залишатися беспорядними й огидними. Існувало лише одне невеличке поліпшення, яке б вони вітали в наших людських досягненнях. Вони від усієї душі сподівалися, що ми навчимося користуватися туалетом.

Знову ж таки: ми радо підкорилися.

•••

Але ми навчилися, потайки від усіх, читати й писати англійською вже в чотири роки. Ми вміли читати й писати французькою, німецькою, італійською, латиною і давньогрецькою, коли нам виповнилося сім років, і ще опанували диференціальне числення.

В особняку були тисячі книжок. Не досягши й десяти років, ми їх усі прочитали при свічках, коли мали б спати вдень або після того, як нас вкладали на ніч, — у потайних коридорах і почасти в мавзолеї Еліг'ю Рузвельта Свейна.

•••

Ми й надалі пускали слину, белькотіли і все таке решта, коли поруч були дорослі. Це нас потішало.

Ми не прагнули демонструвати свій інтелект на людях. Ми не вважали, що інтелект може бути хоч якось корисний чи привабливий. Ми розцінювали його як ще один приклад нашої аномальності, як зайві соски й пальці на руках і ногах.

Можливо, тут ми мали цілковиту рацію. Як гадаєте?

Гей-го.

Розділ 5

Тим часом дивний молодий д-р Стюарт Ролінг Мотт зважував нас, міряв нас, зазірав у наші отвори, брав зразки сечі, — і так день у день.

— Як ся маєте сьогодні? — питав він.

Ми відповідали йому «Блу» і «Ду» і таке інше. Ми його називали «Флока Батт».

Ми самі робили все можливе, щоб один день не відрізнявся від другого. Щоразу, як «Флока Батт» вітав нас з гарним апетитом і регулярним випорожненням кишківника, я, наприклад, обов'язково засовував великі пальці у вуха і крутив руками, а Еліза задирає спідницю і ляскала прогумованою тасьмою колготок.

Ми з Елізою вважали тоді, що я вважаю й тепер:

Життя може бути безболісним за наявності достатнього спокою для безупинного повторення дюжини ритуалів.

Життя в ідеалі, як мені здається, має нагадувати менует, або віргінську кадриль, або «біг індички»^[3], щось таке, чого легко навчитися у школі танців.

Я й досі вагаюся, коли думаю, чи любив д-р Мотт нас з Елізою, чи знав, які ми розумні, чи хотів захистити нас від жорстокості зовнішнього світу, — чи він був просто коматозний.

Коли наша мати померла, я з'ясував, що комод для постільної білизни біля підніжжя її ліжка вщерть напханий звітами про стан нашого з Елізою здоров'я, які д-р Мотт надсилав двічі на місяць. Він розповідав про щораз більшу кількість їжі, яку ми поглинали, а потім виділяли в екскрементах. Він також говорив про нашу невгамовну життєрадісність, про наш природний імунітет до звичайних дитячих хвороб.

Те, про що він звітував, міг би, власне, легко помітити й учень теслі: наприклад, що ми з Елізою мали двометровий зріст. Попри всі зміни в наших з Елізою розмірах одна цифра залишалася у його звітах незмінною: наш розумовий вік перебував між двома і трьома роками.

Гей-го.

• • •

«Флока Батт», так само, як і моя сестра, ясна річ, належить до тих людей, яких я палко жадаю зустріти в потойбічному житті.

Мені кортить спитати його, що він насправді думав про нас, дітей, — як багато він підозрював, як багато знав напевне.

• • •

Ми з Елізою, безперечно, давали йому тисячі ключів до розгадки щодо нашої кмітливості. Ми не були закоренілими ошуканцями. Врешті-решт, ми ж були всього лише діти.

Нині мені видається ймовірним, що коли ми белькотіли в його присутності, то вживали слова з деяких іноземних мов, які він міг розпізнати. Можливо, він заходив до бібліотеки особняка, яка не становила жодного інтересу для прислуги, і бачив, що хтось користувався книжками.

Можливо, він сам знайшов потайні коридори, випадково. Він мав звичку вештатися будинком, покінчивши свої справи з нами, і пояснював це обслузі тим, що батько його був архітектор. Можливо, він і справді ходив потайними коридорами і знайшов книжки, які ми там читали, і бачив підлогу з плямами від воскових свічок.

Як знати?

• • •

Мені б також хотілося дізнатися, що викликало його приховану скорботу. Ми з Елізою в молоді роки були так поглинуті одне одним, що рідко помічали емоційний стан інших. Проте скорбота д-ра Мотта нас справді вразила. Мабуть, вона була дуже глибока.

• • •

Я спитав якось його онука, короля Мічигану, Стюарта Іволгу-2 Мотта, чи має він якісь міркування щодо причин, з яких д-р Мотт вважав життя таким непозбувним лихом.

— Сила тяжіння ще тоді не химерила, — сказав я. — Небо не перетворилося безповоротно з синього на жовте. Природні ресурси планети ще не вичерпалися на той час. Країна не збезлюдніла внаслідок Албанського грипу і Зеленої смерті.

— Ваш дідусь мав гарну маленьку автівку, і гарний маленький будинок, і гарну маленьку медичну практику, і гарну маленьку дружину, і гарну маленьку дитину, — сказав я королеві. — І попри це він був страшенно *пригнічений!*

Моє інтерв'ю з королем відбувалося, до речі, у його палаці на озері Мак-сінкукі, у північній Індіані, там, де колись стояла Військова академія Калвера. Я ще залишався номінально президентом Сполучених Штатів Америки, але вже повністю втратив владу. Вже не існувало Конгресу, ані системи федеральних судів, ані Скарбниці, ані Збройних сил — нічого.

Здається, тоді в усьому Вашингтоні, округ Колумбія, не знайшлося б і восьмисот людей. При мені лишався тільки один службовець, коли я вшановував короля.

Гей-го.

• • •

Він спитав, чи сприймаю я його як ворога, і я відповів: «Боже мій, звісно, ні, ваша величносте, — я просто в захопленні, що людина вашого калібру принесла спокій і порядок на Середній Захід».

• • •

Він роздратувався, коли я наполягав, щоб він побільше розповів мені про свого діда, д-ра Мотта.

— Ісусе! — вигукнув він. — Хто з американців знає бодай щось про своїх дідів?

• • •

У ті часи він був худорлявий, гнучкий, аскетичний молодий вояк-святий. Моя онука Мелоді познайомилася з ним, коли він перетворився на безсоромного сластолюбця, жирного стариганя у шатах, інкрустованих коштовним камінням.

• • •

Коли я познайомився з ним, він був одягнений у просту солдатську гімнастерку без знаків розрізнення.

Щодо мого вбрання, воно було відповідним чином буфонним: циліндр, фрак і штани у смужечку, перлинно-сірий жилет і гетри, брудна біла сорочка з тісним комірцем і краватка. Мій жилет

прикрашав золотий ланцюжок для кишенькового годинника, який колись належав Джонові Д. Рокфеллеру, моєму предкові, який заснував компанію «Стандарт ойл».

На ланцюжку висіли мій ключ Фі Бета Каппа — відзнака з Гарварда — і мініатюрний пластмасовий нарцис. Моє середнє ім'я на той час вже офіційно було змінено з *Рокфеллер* на *Нарцис-11*.

— У нашій родині з боку д-ра Мотта не було ані вбивств, ані розтрат, ані самогубств, ані алкоголізму, — провадив далі король. — Як мені відомо.

Йому було тридцять років. Мені сімдесят дев'ять.

— Можливо, дід просто був з тих людей, які народжуються нещасливими, — сказав він. — Таке вам на думку не спадало?

Розділ 6

Можливо, деякі люди і справді народжуються нещасливими. Але я дуже сподіваюся, що це не так.

Стосовно нас з сестрою: ми народилися зі здатністю і рішучістю бути беззастережно і безнастанно щасливими.

Можливо, саме через це ми й були аномальні.

Гей-го.

• • •

Що таке щастя?

У нашому з Елізою випадку щастям було ніколи не розлучатися, мати купу прислуги і смачних наїдків, мешкати в тихому особняку, набитому книжками, на астероїді, зарослому яблунями, і підростати як спеціалізовані половинки одного, цілісного мозку.

Хоча ми часто лапали одне одного і багато обіймалися, наші наміри були суто інтелектуальні. Ніде правди діти — Еліза статево дозріла вже у сім років. Я натомість досяг статевої зрілості лише на останньому курсі медичного факультету Гарварда, коли мені виповнилося двадцять три. Ми з Елізою використовували тілесний контакт лише заради посилення інтимного життя нашого мозку.

В такий спосіб ми утворювали один цілісний геній, який помирав, щойно ми розлучалися, і відроджувався, щойно ми знову сходилися.

• • •

Ми майже патологічно спеціалізувалися як дві половинки того цілісного генія, який став найважливішою особою в нашому житті, але якого ми ніколи ніяк не називали.

Коли ми, наприклад, навчилися читати й писати, то, власне, читав і писав саме я. Еліза залишалася неписьменною до самої своєї смерті.

Проте саме Еліза зробила наш з нею велетенський стрибок в інтуїції. Саме Еліза здогадалася, що в наших інтересах залишатися безмовними, але навчитися користуватися туалетом. Саме Еліза здогадалася, що таке книжки і що означають оті маленькі знаки на сторінках.

Саме Еліза відчула щось химерне в розмірах деяких кімнат і коридорів особняка. А я вже методично все перемеряв, а там і прозондував панельну обшивку і паркет викрутками й кухонними ножами, шукаючи двері до альтернативного всесвіту, який ми і віднайшли.

Гей-го.

•••

Так, я читав за нас обох. І нині мені здається, що немає жодної книжки, виданої котроюсь з індоєвропейських мов до Першої світової війни, якої б я не прочитав уголос.

Але саме Еліза запам'ятовувала все і казала мені, що ми мусимо читати далі. Саме Еліза могла скласти дві начебто неспоріднені думки разом і отримати нову ідею. Саме Еліза робила *зіставлення*.

•••

Більшість наших відомостей безнадійно застаріла, ясна річ, оскільки з 1912 року нові книжки майже не потрапляли до особняка. Чимало з них були непідвладні часу. Чимало були геть дурні, як-от танці, яких ми навчилися.

За бажання я міг би виконати цілком пристойну й історично точну версію тарантели просто отут, серед руїн Нью-Йорка.

•••

Чи були ми з Елізою насправді одним цілісним генієм, коли ми мислили як один розум?

Мушу сказати — так, особливо враховуючи той факт, що ми не мали вчителів. І я не хвалюся, коли стверджую це, бо я — лише одна половинка того досконалого мозку.

Ми піддавали критиці теорію еволюції Дарвіна, як я пам'ятаю, на тій підставі, що істоти стали б неймовірно вразливими, прагнучи вдосконалитися, розвиваючи крила або, скажімо, панцир. Їх би поїли більш практичні тварини ще до того, як оті їхні прекрасні нові властивості могли б виплекатися.

Ми зробили принаймні одне пророцтво, яке виявилось таким неблаганно точним, що навіть тепер, думаючи про нього, я почуваюся приголомшеним.

Послухайте: Ми розпочали з загадки, як могли давні люди побудувати піраміди в Єгипті і Мексиці, звести величезні моноліти на острові Пасхи і варварські арки Стоунгенджа, якщо вони не мали сучасних енергетичних ресурсів і інструментів.

Ми дійшли висновку, що в давні часи, ймовірно, виникали періоди послаблення гравітації, коли люди могли бавитися з величезними кам'яними брилами.

Ми припустили, що було б навіть безглуздо, якби сила тяжіння на Землі не змінювалася протягом довгого часу. Ми передрекли, що в будь-яку мить сила тяжіння стане знову мінливою, як вітер і холоди, як завірюхи, зливи й урагани.

• • •

Так, а ще ми з Елізою зробили критичний розбір Конституції Сполучених Штатів Америки, який був тоді не на часі. Ми стверджували, що вона становить доволі вдалу систему нещастя, оскільки успіх її прагнення зробити простих людей відносно щасливими і гідними залежить від самих людей, — проте в ній не описується жоден практичний механізм, який міг би зробити цих людей сильними — на відміну від їхніх обраних представників.

Ми казали, що укладачі Конституції були, можливо, сліпі щодо краси осіб, які не мали ані великого багатства, ані могутніх друзів, ані державних посад, проте були по-справжньому сильні.

Ми вважали, проте, за ще ймовірніше, що укладачі не помітили, наскільки природно, а тому й майже неминуче було те, що в надзвичайних і тривких ситуаціях люди думають про те, як їм створити нові родини. Ми з Елізою зауважили, що таке трапляється як за демократії, так і за тиранії, оскільки людський рід однаковий в усьому широкому світі, а цивілізувався він лише вчора.

Обрані представники, отже, мали б стати членами славетного й могутнього клану обраних представників, а це, цілком природно, зробило б їх підозрілими, гидливими і скупими стосовно всіх інших кланів, на які, знову ж таки цілком природно, поділяється людство.

Ми з Елізою, мислячи як половинки одного геніального мозку, запропонували поправку до Конституції стосовно гарантованого надання кожному громадянину, хоч яким би убогим, чи божевільним, чи неоковирним, чи скаліченим він був, членства в певній родині

закамуфльованих ксенофобів і облудників, як отой клан, що його становлять державні службовці.

Нам з Елізою поталанило!

Гей-го.

Розділ 7

Як було б гарно, а надто для Елізи, бо вона народилася дівчинкою, якби ми виявилися бридкими каченятами — і врешті-решт стали б красивими. Але ми тільки багатішали день у день.

Бути чоловіком двометрового зросту мало свої переваги. Мене цінували як баскетболіста у приватній середній школі і в університеті, хоча плечі я мав дуже вузькі, голос писклявий, як пікколо, і не було й натяку на пушок під носом і на підборідді чи на лобкове волосся. Так, пізніше, коли голос у мене погустішав і я виставив свою кандидатуру в Сенат від штату Вермонт, я вже міг писати на своїх плакатах: «Велика Робота потребує Великого Чоловіка».

Натомість Еліза, яка була на зріст така сама, як я, ніде не могла сподіватися на теплий прийом. Бо не існувало жодної традиційної ролі, яка б підійшла для жінки з дванадцятьма пальцями на руках і ногах і чотирма грудьми, напівгенія-неандертальця, завважки центнер і два метри на зріст.

• • •

Навіть у ранньому дитинстві ми розуміли, що нам ніколи не світить стати переможцями на конкурсах краси.

Еліза, між іншим, промовила про це дещо пророче. Їй тоді було заледве років вісім. Вона сказала, що могла б, ймовірно, виграти конкурс краси на Марсі.

Їй, звісно, судилося *загинути* на Марсі.

Елізиним призом конкурсу краси виявилася лавина з магнітного колчедану, краще відомого під назвою «Золото для дурня».

Гей-го.

• • •

Був у нашому дитинстві період, коли ми насправді вважали, що нам *поталанило* бути некрасивими. Ми знали з романтичних творів, які я пискляво читав уголос, нерідко жестикулюючи, що особисте життя красивих людей руйнують пристрасні чужаки.

Нам не хотілося, щоб таке трапалося з нами, оскільки ми вдвох становили не лише один цілісний розум, а й щільно заселений всесвіт.

•••

Одне принаймні я мушу сказати на користь нашої зовнішності: одяг ми мали найкращий з усього, що можна придбати за гроші. Наші подиву гідні розміри, які радикально збільшувалися майже з місяця з місяць, регулярно пересилали поштою, на вимогу батьків, найславетнішим у світі чоловічим і жіночим кравцям і шевцям, сорочечникам і галантерейникам.

Дипломовані няні, які нас одягали і роздягали, тішилися, як діти, хоча ми ніколи нікуди не виходили, причепурюючи нас до уявних світських прийомів для мільйонерів: чаювань, кінських виставок, лижних канікул, відвідування занять у дорогих школах, театральних вистав отут на Мангеттені, за якими наставала вечеря з морем шампанського.

І все таке решта.

Гей-го.

•••

Ми усвідомлювали, що все це комедія. Проте, хоч якими геніальними ми були, думаючи разом, лише досягнувши віку шістнадцяти років, ми зрозуміли, що перебуваємо в центрі трагедії. Ми вважали, що потворність просто потішає людей у навколишньому світі. Ми не розуміли, що вона здатна викликати відразу в незнайомців, які здибували нас зненацька.

Ми були такі наївні щодо значущості краси, що не бачили смислу в казці «Бридке каченя», яку я прочитав якось Елізі вголос у мавзолеї професора Еліг'ю Рузвельта Свейна.

Це, як відомо, історія про пташеня, яке виховували качки, вважаючи його за найпотворнішу качку, що їм доводилося бачити. Але пташеня виросло у прекрасного лебедя.

Еліза, як пам'ятаю, сказала, що історія значно виграла б, якби пташеня пришкандибало на берег і обернулося в носорога.

Гей-го.

Розділ 8

Доки не підійшов наш п'ятнадцятий день народження, ми з Елізою не чули нічого поганого про себе, підслуховуючи в потайних коридорах.

Прислуга так до нас звикла, що майже не згадувала про нас, навіть у мить глибокого усамітнення. Д-р Мотт рідко коментував щось, окрім нашого апетиту і наших випорожнень. А батьки відчували до нас таку огиду, що тримали рота на замку під час своїх відвідувань нашого астероїда раз на рік. Батько, пам'ятаю, плутано і нудно розповідав матері про події у світі, які він вичитав у журналах.

Вони завжди привозили нам іграшки з крамниць Шварца, бо саме там гарантували, що їхні іграшки здатні розвинути розум трирічної дитини.

Гей-го.

• • •

Так, і от тепер я думаю про один людський стан, який приховую від юних Мелоді й Айседора задля їхнього спокою, — той факт, що в потойбічному житті немає нічого хорошого, і все таке решта.

А потім я вкотре відчуваю тріпотіння від того приголомшливого секрету, який так довго приховували від нас з Елізою: що наші батьки мріяли, аби ми не барилися і якнайскоріше померли.

• • •

Ми спроквола уявляли, що наш п'ятнадцятий день народження буде схожий на всі попередні. Ми грали ту саму виставу, яку грали завжди. Наші батьки прибули під час нашої вечері, тобто о четвертій дня. Подарунки ми мали отримати наступного дня.

Ми жбурляли їжу одне в одного в нашій облицьованій кахлями їдальні. Я кинув в Елізу авокадо. Вона влучила в мене антрекотом. Ми шпурляли пишні булочки в покоївку. Ми удавали, ніби не знаємо, що батьки приїхали і підглядають за нами у шпаринку в дверях.

Так, а потім, доки ми ще не привітались з батьками, нас викупали, присипали тальком, вдягли в піжами і купальні халати, взули в

пантофлі. Спати нас вкладали о п'ятій дня, бо ми з Елізою вдавали, ніби спимо по шістнадцять годин на добу.

Наші дипломовані няні, яких звали Овета Купер і Мері Селвін Кірк, повідомили, що в бібліотеці нас очікує чудовий сюрприз.

Ми вдали, ніби аж зайшлися від цікавості, що то воно за сюрприз. На той час ми вже були справжні велетні.

Я взяв з собою гумовий буксир, який буцімто був найулюбленішою моєю іграшкою. Еліза перев'язала своє кудлате вугільно-чорне волосся червоною оксамитовою стрічкою.

• • •

Як завжди, коли нас з Елізою завели до бібліотеки, батьки сиділи за величеським кавовим столиком. Як завжди, батьки присьорбували бренді. Як завжди, у каміні тріскотіли і хрюскали соснові й сирі яблуневі дрова. Як завжди, портрет професора Еліг'ю Рузвельта Свейна, виконаний олійними фарбами, променисто усміхався цій ритуальній сцені.

Як завжди, наші батьки підвелися. Вони усміхнулися до нас з виразом, у якому ми все ще не розпізнавали гірко-солодкого жаху.

Як завжди, ми вдали, що вважаємо їх пречудовими, от тільки не можемо одразу пригадати, хто вони такі.

• • •

Як завжди, заговорив батько.

— Добрий день, Елізо й Вілбуре, — сказав він. — Маєте чудовий вигляд. Ми дуже раді вас бачити. Пам'ятаєте, хто ми?

Ми з Елізою невпевнено презирнулися, пустили слину і забелькотіли давньогрецькою. Еліза сказала мені, пригадую, грецькою, як їй важко повірити, що ми споріднені з такими гарненькими лялечками.

Батько прийшов на допомогу. Він назвався іменем, яке ми йому дали багато років тому.

— Я Блут-лу, — сказав він.

Ми з Елізою вдали, що приголомшені.

— Блут-лу, — повторювали ми одне одному. Ми не могли повірити своєму щастю.

— Блут-лу! — горлали ми.

— А оце, — сказав батько, вказуючи на матір, — Маб-лаб.
Це виявилось ще сенсаційнішою новиною для нас з Елізою.
— Маб-лаб! Маб-лаб! — вигукували ми.

А потім ми з Елізою зробили величезний інтелектуальний прорив, як завжди. Без жодних сторонніх натяків ми дійшли висновку, що оскільки наші батьки в домі, то наближається наш день народження. Ми скандували ідіотське слово, яке вигадали для дня народження, а саме «Дин-ржен».

Як завжди, ми вдали, що надмірно збуджені. Ми почали стрибати. Ми вже були величезні, і підлога ходила ходуном, як батут.

Але ми зненацька все припинили, вдаючи, як завжди, що впали у стан кататонії від надмірного щастя.

Так завжди закінчувалося наше шоу. Після цього нас звідти вивели.
Гей-го.

Розділ 9

Нас поклали в колиски, вироблені на замовлення, в окремих, але суміжних опочивальнях. Наші кімнати поєднувалися потайною панеллю у стіні. Колиски наші були завбільшки з залізничні вагони-платформи. Вони жахливо клацали, коли піднімали їхні бічні стінки.

Ми з Елізою вдали, що одразу заснули. За півгодини, однак, ми вже возз'єдналися в Елізиній спальні. Прислуга до нас ніколи не заглядала. Здоров'я ми, зрештою, мали міцне і заслужили собі репутацію істот, які, за словами догля-дальників, «...щире золото, коли сплять».

Так, і ми пролізли в люк під Елізиною колискою і вже невдовзі по черзі підглядали за нашими батьками в бібліотеці — крізь дірочку, яку самі просвердлили у стіні і верхньому кутку рами портрета професора Еліг'ю Рузвельта Свейна.

•••

Батько розказував матері про новину, яку вичитав напередодні в журналі. Подейкують, ніби вчені в Китайській Народній Республіці проводять експерименти, як зробити людей меншими, щоб вони менше їли і не носили такого великого одягу.

Мати не зводила очей з вогню у каміні. Батькові довелося переказати їй про китайські чутки вдруге. Коли він їх повторював, вона байдуже зауважила, що китайцям вдається досягти всього, за що вони беруться.

Лише місяць тому китайці відправили на Марс двісті дослідників без усякого космічного корабля.

Жоден учений у Західному світі не може здогадатися, як таку штуку було зроблено. Самі китайці не поспішають розкривати подробиць.

•••

Мати сказала, що Америка вже дуже давно не робила жодних винаходів.

— Таке враження, що все винаходять китайці.

• • •

— Раніше всі винаходи робили ми, — сказала вона.

• • •

То була дуже загальмована бесіда. Рівень пожвавлення був такий низький, ніби наші вродливі, молоді батьки з Мангеттена сиділи занурені по самісіньку шию в мед. Нам з Елізою завжди здавалося, що над ними тяжіє якесь прокляття, яке змушує їх розмовляти лише на теми, які їх аж ніяк не цікавлять.

Прокляття і справді тяжіло над ними. Проте ми з Елізою ще не здогадалися, у чому воно полягає: їх душило і паралізувало бажання, щоб їхні рідні діти померли.

Але я можу впевнено твердити про наших батьків ось що, хоча єдиний доказ, який я маю, — це лише відчуття десь на рівні підсвідомості: жоден з них ані разу не натякнув другому, що бажає, аби ми померли.

Гей-го.

• • •

І тут раптом щось вибухнуло в каміні. Пара, накопичена в сирій яблуневій дровині, мусила вирватися з пастки.

Так і мати, бо вона становила симфонію хімічних реакцій, як і решта живих істот, дико заволатала. Її хімічні речовини наполягали, щоб вона заволатала у відповідь на *вибух*.

Коли хімічні речовини примусили її так вчинити, їм забаглося від неї більшого. Вони вирішили, ніби настав час висловитися, що вона насправді відчуває до нас з Елізою, і вона так і зробила. Її всю затрусило, коли вона заговорила. Руки її конвульсивно стискалися. Спина вигиналася, а обличчя скривилося і зморщилося, як у старої-престарої відьми.

— Я їх ненавиджу, я їх ненавиджу, я їх ненавиджу, — повторювала вона.

• • •

Небагато хвиль сплигло, коли мати недвозначно просичала, *кого саме* вона ненавидить.

— Я ненавиджу Вілбура Рокфеллера Свейна і Елізу Меллон Свейн.

Розділ 10

Того вечора наша мати тимчасово втратила розум.

Я добре її пізнав у дальші роки.

І хоча я так і не навчився її любити, як, до речі, не навчився любити нікого взагалі, я захоплювався її непохитною порядністю у ставленні до всіх і кожного.

Вона не була майстром образ. Говорила вона на людях чи віч-на-віч, нічия репутація ніколи не страждала.

Отже, то була зовсім не наша мати, котра сказала напередодні нашого дня народження: «Як я можу любити графа Дракулу і його неоковирну наречену?» — маючи на увазі нас з Елізою.

То була не зовсім наша мати, котра спитала в нашого батька:

— Як, на Бога, я могла народити оцю пару слинявих тотемних стовпів?

І все таке решта.

• • •

Щодо батька, він стискав її в обіймах. Він ридав від любові й жалю.

— Калебе, о Калебе, — повторювала вона у його обіймах, — то була не я.

— Звісно, ні, — казав він.

— Пробач мені, — казала вона.

— Звісно, — казав він.

— Чи пробачить мені Бог? — питала вона.

— Вже пробачив, — відповідав він.

— В мене ніби диявол раптом вселився, — сказала вона.

— Так воно й було, Тиш, — сказав він.

Розум поступово повертався до неї.

— Ох, Калебе, — сказала вона.

• • •

Щоб не здалося, ніби я напрошуюся на співчуття, дозвольте одразу зауважити, що в ті часи ми з Елізою були приблизно так само вразливі,

як Великий Кам'яний Лик з Нью-Гемпширу.^[4]

Любов батька й матері була нам потрібна так само, як рибі парасолька, за відомою приповідкою.

Отже, коли наша мати погано висловилася про нас, навіть побажала, щоб ми померли, наша реакція була суто інтелектуальна. Ми любили розв'язувати проблеми. Можливо, проблема нашої матері належала до тих, які ми могли розв'язати, — звісно, за винятком самогубства.

Вона, зрештою, опанувала себе. Вона загартувалася так, що могла б відзначити цілу сотню наших з Елізою днів народження, у разі якби Бог вирішив випробувати її в такий спосіб. Але до того, як це з нею сталося, вона сказала таке:

— Я б усе віддала, Калебе, за найменший прояв розумності, за крихітну іскру людськості в очах бодай одного з близнюків.

• • •

Це було легко влаштувати.
Гей-го.

• • •

Отже, ми з Елізою повернулися до її спальні і намалювали великий знак на простирадлі. Потім, коли батьки наші міцно заснули, ми прокралися до їхньої кімнати крізь знімну задню стінку великої шафи. Ми повісили знак на стіну, щоб вони його побачили одразу, щойно розплющать очі.

Ось що ми написали:

ДОРОГІ *MATER* І *PATER*: МИ НІКОЛИ НЕ СТАНЕМО ГАРНИМИ
НА ВРОДУ, АЛЕ МИ МОЖЕМО БУТИ ТАКИМИ РОЗУМНИМИ АБО
ТАКИМИ ТУПИМИ, ЯК ТОГО ВІД НАС ВИМАГАТИМЕ СВІТ.

ЗАВЖДИ ДО ВАШИХ ПОСЛУГ,
ВІДДАНІ ВАМ

ЕЛІЗА МЕЛЛОН СВЕЙН ВІЛБУР РОКФЕЛЛЕР СВЕЙН.

Гей-го.

Розділ 11

В такий спосіб ми з Елізою зруйнували наш Рай — нашу державу на двох.

•••

Наступного ранку ми прокинулися раніше за батьків, до того, як слуги могли прийти одягати нас. Ми ще вважали, що перебуваємо в Раю, коли одяглися самі.

Я обрав для себе консервативний синій у тоненьку смужку костюм-трій-ку, а Еліза, пригадую, зупинилася на кашеміровому светрі, твідовій спідниці і перлах.

Ми домовилися, що спершу говоритиме Еліза, бо вона мала красиве, глибоке контральто. Мій голос був неспроможний проголосити втішно, проте переконливо, що світ фактично перевернувся з ніг на голову.

Не забувайте, будь ласка, що майже єдиними словами, які від нас доти чули, були «Бу», «Ду» і все таке решта.

Тут, у вестибюлі з колонами зеленого мармуру, ми натрапили на Овету Купер, нашу дипломовану няню. Вона була ошелешена, побачивши, що ми встали і самі одягнулися.

Втім вона не встигла це прокоментувати, бо ми з Елізою притулилися головами одне до одного, торкаючись скронями. Той один на нас двох геній заговорив з Оветою Елізиним голосом, чарівним, як віола.

Ось що промовив той голос:

— Доброго ранку, Івето. Для нас усіх сьогодні розпочинається нове життя. Як ви бачите й чуєте, ми з Вілбуром більше не ідіоти. Минулого вечора сталося диво. Здійснилися мрії наших батьків. Ми зцілилися.

Стосовно вас, Овето: вам залишаються ваші покої і кольоровий телевізор, можливо, вам підвищать зарплатню — як винагороду за те, що ви зробили, аби це диво сталося. Ніхто з персоналу не відчує змін, за винятком однієї: жити тут стане легше й приємніше, ніж раніше.

Овета, похмура опецькувата мешканка Нової Англії, завмерла, загіпнотизована, як кролик перед удавом. Але ми з Елізою не були

удавом. Коли ми притулялися головами, ми були найлагіднішим з усіх геніїв, яких знав світ.

• • •

— Ми вже більше не користуватимемося кахельною їдальнею, — казав Елізин голос. — Манери в нас вишукані, як ви матимете нагоду переконатися. Будь ласка, розпорядіться, щоб нам подали сніданок у солярій, і повідомте, коли наші мати й батько підведуться. Було б чудово, якби відтепер ви зверталися до нас з братом *«мастере Вілбур»* і *«містріс Елізо»*^[5]. Тепер можете йти і розказати всім про це диво.

Овета стояла приголомшена. Зрештою, мені довелося клацнути пальцями перед її носом, щоб вона очуняла. Вона зробила кніксен.

— Як накажете, містріс Елізо, — сказала вона. І пішла оголошувати новину.

• • •

Коли ми розташувалися у солярії, решта персоналу боязко заглядала туди — подивитися на молодих хазяйку й хазяїна, на яких ми перетворилися.

Ми віталися з ними, називаючи їхні повні імена. Ми ставили їм приязні запитання, які свідчили, що ми добре знаємося на подробицях їхнього життя. Ми вибачилися, що, ймовірно, налякали котрогось з них своєю раптовою зміною.

— Просто ми не уявляли, — сказала Еліза, — що хтось *хотів*, аби ми були розумні.

На той час ми вже оволоділи ситуацією настільки, що і я наважився заговорити про важливі речі. Мій тонкий голос вже б не видався жалюгідним.

— За вашої підтримки, — сказав я, — ми прославимо цей особняк розумом, як досі він був горезвісним через ідіотизм. Знесіть огорожу.

— Маєте якісь запитання? — сказала Еліза.

Запитань не було.

• • •

Хтось послав за д-ром Моттом.

• • •

Наша мати не вийшла до сніданку. Вона залишилася у ліжку — заціпеніла.

Батько прийшов сам. У піжамі. Неголений. Попри свій молодий вік, він здавався безпомічним і знесиленим.

Нас з Елізою спантеличило, що він не виглядав щасливішим. Ми привітали його не лише англійською, а й кількома іншими мовами, які знали.

Лише на одне іноземне привітання він, нарешті, озвався.

— Bon jour, — сказав він.

— Сідай-но! Сідай-но! — весело вигукнула Еліза.

Бідолаха сів.

• • •

Він, звісно, страждав від почуття провини за те, що так довго дозволяв поводитися, як з ідіотами, з розумними людськими істотами, зі своєю власною плоттю й кров'ю.

Гірше за те: його совість і його радники досі казали йому, що він має повне право не любити нас, оскільки ми не здатні на глибокі почуття і об'єктивно не маємо в собі нічого, за що притомна людина могла б нас любити. Але тепер любити нас ставало його обов'язком, а він сумнівався, що в нього це вийде.

Він з жахом усвідомив те, що боялася усвідомити наша мати, якби спустилася до сніданку, а саме: інтелект і чуттєвість у потворних тілах, як у нас з Елізою, робили нас ще потворнішими.

Батько в цьому не винний, так само, як не винна і мати. Ніхто не винний. Як вже на те пішло, то бажати скорої смерті потворам так само природно, як для живих, теплокровних людей природно дихати. Це інстинкт.

А ми з Елізою перетворили цей інстинкт на нестерпну трагедію.

Не відаючи, що робимо, ми з Елізою перенесли традиційне прокляття монстрів на нормальних істот. Ми вимагали поваги.

Розділ 12

У розпалі збудження ми з Елізою не помітили, як відсунули свої голови одна від одної на декілька футів, а тому вже не могли більше мислити блискуче.

Ми отупіли настільки, що подумали, ніби батько просто сонний. Ми примусили його випити кави, ми намагалися розвеселити його піснями і загадками, які знали.

Пригадую, я спитав, чи не знає він, чому вершки набагато дорожчі за молоко. Він промимрив, що відповіді не знає.

Тоді Еліза йому пояснила: «Тому, що корови терпіти не можуть сідати на маленькі пляшечки».

Ми реготалися. Ми качалися по підлозі. А потім Еліза підвелася, нахилилася над батьком, взявши руки в боки, і насварилася на нього любовно, немов він був маленьким хлопчиком.

— Оце так сонько! — казала вона. — Оце так сонько!

І в цю мить прибув доктор Стюарт Ролінг Мотт.

•••

Хоча д-ра Мотта і попередили про нашу з Елізою раптову метаморфозу, цей день, здається, не відрізнявся для нього від усіх інших. Він сказав те, що завжди казав, коли приїжджав до особняка: «Як сьогодні життя?»

Я вимовив перше розумне речення, що його почув від мене д-р Мотт.

— Батько не хоче прокидатися, — сказав я.

— Он як? — відповів він. Доладність мого висловлювання він винагородив натяком на усмішку.

Д-р Мотт був такий чемний, що відвернувся від нас і заговорив з Оветою Купер, дипломованою нянею. Її мати хворіла у себе в селищі.

— Овето, — сказав він. — Вам буде приємно почути, що у вашої матері майже нормальна температура.

Батька розгнівала його байдужість, і він зрадів можливості відверто вилити на когось свою злість.

— Як довго все це триває, докторе? — хотів він знати. — Як давно ви дізналися, що вони розумні?

Д-р Мотт глянув на годинник.

— Сорок дві хвилини тому, — відповів він.

— Здається, ви анітрохи не здивовані, — вів далі батько.

Д-р Мотт, здавалося, обдумував це, потім стиснув плечима.

— Безперечно, я дуже *щасливий* за всіх, — промовив він.

Гадаю, саме через те, що д-р Мотт аж ніяк не виглядав щасливим, говорячи ці слова, ми з Елізою знову притулилися головами. Відбувалося щось дуже незвичайне, і нам конче треба було в цьому розібратися.

• • •

Наш геній не схибив. Він дав нам усвідомити істинну ситуацію — вона стала навіть трагічнішою, ніж була.

Проте наш геній, як то трапляється з усіма геніями, зазнавав періодичних нападів безмежної наївності. Так сталося і тепер. Він підказав нам, що змінити все на краще можна лише в один спосіб — повернувшись до ідіотизму.

— Бу, — сказала Еліза.

— Ду, — сказав я.

Я перднув.

Еліза пустила слину.

Я захопив намащену маслом булочку і жбурнув її в голову Оветі Купер. Еліза звернулася до батька.

— Блут-лу, — сказала вона.

— Дин-ржен, — вигукнув я.

Батько заплакав.

Розділ 13

Минуло вже шість днів відтоді, як я взявся писати ці мемуари. З них чотири пройшли із середньою силою тяжіння, як бувало в минулі часи. А вчора було так важко, що я ледь підвівся з ліжка, з мого кубла з ганчір'я у вестибюлі Емпайр стейт білдингу. Коли мені довелося діставатися до шахти ліфта, яка нам править за туалет, я повз накарачках серед хащі канделябрів з моєї колекції.

Гей-го.

Що ж, сила тяжіння була невеликою у перший день, невелика вона і сьогодні. Я знову мав ерекцію, так само, як і Айседор, коханець моєї онуки Мелоді. Так само, як і кожний чоловік на острові.

•••

Так, а Мелоді з Айседором спакували собі пікніковий кошик і поскакали на ріг Бродвею і Сорок другої вулиці, де у дні з послабленою силою тяжіння вони будують піраміду з грубо обтесаних брил.

Вони не обробляють оті брили, з яких будують піраміду, та й взагалі не обмежуються камінням. Вони додають двотаврові балки, каністри з-під мастила, шини, автомобільні запчастини, офісні меблі, театральні крісла, будь-який мотлох. Але я бачив результат, і те, що вони будують, не стане безформною купою сміття, коли вони завершать свою роботу. Це безумовно буде піраміда.

•••

Так, і якщо археологи майбутнього знайдуть оцю мою книжку, їм не доведеться марнувати час і зусилля на розкопки цієї піраміди в пошуках її значення. Там немає потаємних приміщень зі скарбами, та й жодних інших приміщень також.

Її значення, мікроскопічне в будь-якому разі, міститься під люком, над яким зводять піраміду. Це тіло мертвонародженого хлопчика.

Дитина лежить в інкрустованій шкатулці для зволоження вишуканих сигар. Шкатулку поставили на долівку люка чотири роки тому, серед усіх тих кабелів і труб, і зробили це Мелоді, яка стала

матір'ю того немовляти у дванадцять років, я, його прадід, і наша найближча сусідка і вірний друг Віра Бурундук-5 Заппа.

Ідея піраміди належить тільки Мелоді й Айседорові, які згодом стали коханцями. Це пам'ятник життю, яке ніколи не жило, істоті, яка так і не отримала наймення.

Гей-го.

• • •

Не обов'язково розкопувати піраміду, щоб знайти шкатулку. Туди можна дістатися крізь інші люки.

Стережіться пацюків.

• • •

Оскільки немовля було моїм спадкоємцем, піраміду можна було б назвати отак: «Гробниця Королевича Канделябрів».

• • •

Ім'я батька Королевича Канделябрів невідоме. Він нав'язав свою увагу Мелоді на околицях Скенектеді. Вона прямувала з Детройта в королівстві Мічиган до Острова Смерті, де сподівалася знайти свого діда, легендарного д-ра Вілбура Нарциса-11 Свейна.

• • •

Мелоді знову вагітна, цього разу від Айседора.

Вона маленька, кривонога, кривозуба, рахітична, проте життєрадісна істота. У дитинстві вона препогано харчувалася, бо була сиротою у гаремі короля Мічигану.

Мелоді іноді здається мені веселою старою китайкою, хоча має всього шістнадцять років. Вагітна дівчинка з такою зовнішністю здатна засмутити будь-якого педіатра.

Але любов, яку їй дарує здоровий, рум'яний Айседор, урівноважує мій смуток радістю. Подібно до всіх членів його клану Агрусів, Айседор має майже всі зуби і тримається рівно, навіть коли сила тяжіння дуже велика. У такі дні він носить Мелоді на руках і пропонує носити й мене.

Родинний клан Агрусів головню збирає їжу і мешкає серед руїн Нью-Йорк-ської біржі. Вони ловлять рибу в доках. Вони розкопують

консерви. Вони збирають фрукти і ягоди там, де їх знаходять. Вони самі вирощують помідори, картоплю, редиску і все таке решту.

Вони ставлять капкани на щурів, кажанів, собак, котів, птахів і їдять їх. У сімействі Агрусів їдять все підряд.

Розділ 14

Я бажаю для Мелоді того, що колись бажали наші батьки для нас з Елізою. Короткого, але щасливого життя на астероїді.

Гей-го.

•••

Так, і я вже казав, що ми з Елізою могли б жити довго і щасливо на астероїді, якби не продемонстрували свого інтелекту того дня. Ми б і досі, можливо, мешкали в особняку, опалювали б його деревами, меблями, перилами і панелями, а в присутності чужих пускали б слину і белькотіли.

Ми могли б вирощувати курей. Ми могли б мати городик. І ми могли б втішатися нашою чимраз більшою мудрістю, не переймаючись її ймовірною корисністю. Сонце сідає. Прозорі хмари кажанів вириваються з підземки — вони вібрують, верещать, розсіюються, як газ. Як завжди, я здригаюся.

Я не можу думати, що їхні звуки — це звук. Ні, це хвороба тиші.

•••

Я пишу далі, у світлі ганчірки, що горить у мисці з тваринним жиром.

Я маю тисячу свічних канделябрів, але жодної свічки.

Мелоді й Айседор грають у триктрак, на дошці, яку я намалював на підлозі вестибюля.

Вони все збільшують ставки і регочуться.

•••

Вони планують вечірку на честь мого сто першого дня народження, який настане за місяць.

Іноді я їх підслуховую. Старі звички важко ламати. Віра Бурундук-5 Зап-па шие для цієї нагоди нові костюми, для себе і своїх рабів. У її коморі в Черепаховій затоці гори тканин. Раби одягнуть рожеві панталони і золотисті пантофлі, і тюрбани з зеленого шовку, прикрашені страусовим пір'ям, — так казала Мелоді.

Віру принесуть на вечірку в паланкіні, підслухав я, в оточенні рабів, що нестимуть подарунки, наїдки, напої, смолоскипи і відганятимуть диких псів дзенькотом обідніх гонгів.

Гей-го.

• • •

Мені треба буде дуже пильнуватися щодо напоїв на святкуванні дня народження. Якщо нап'юся, я, можливо, прохоплюся їм усім про велику таємницю: потойбічне життя набагато виснажливіше, ніж оце.

Гей-го.

Розділ 15

Нам з Елізою, звісно, не дозволили повернутися до втіх ідіотизму. Нас безжальними криками випихали звідти, щойно ми робили таку спробу. Так, і прислуга, і наші батьки знайшли для себе один приємний побічний продукт нашої метаморфози: тепер вони мали повне право на нас кричати.

Як же нам іноді було непереливки!

• • •

Так, і д-ра Мотта звільнили, а натомість запросили купу всіляких спеціалістів.

Спершу було навіть цікаво. Перші з прибулих лікарів спеціалізувалися на серці, легенях, нирках тощо. Коли вони вивчали орган за органом, тілесну рідину за рідиною, ми були шедевральним уособленням здоров'я.

Вони були приязні. Певною мірою вони стали найманими робітниками родини. То були дослідники, чію роботу фінансував Фонд Свейна у Нью-Йорку. Саме тому їх так легко зібрали і привезли до Галена. Родина їм допомагала. Тепер вони мусили допомогти родині.

Вони нерідко жартували з нами. Пригадую, один з них сказав мені, як класно, напевне, бути таким високим.

— Яка там у вас нагорі погода? — питав він, і все таке решта.

Жарти мали заспокійливий ефект. Вони справляли хибне враження, що наша потворність не має ніякого значення. Я і досі пам'ятаю, як спеціаліст з вуха, горла й носа, обстежуючи з ліхтариком Елізину велетенську носову порожнину, вигукнув:

— Господи, сестро! Телефонуйте до Національного географічного товариства. Ми щойно знайшли новий вхід до парку Мамонтова Печера!

Еліза розсміялася. Медсестра розсміялася. Я розсміявся. Ми всі розсміялися.

Наші батьки перебували в іншій частині особняка. Вони сторонилися усіх цих веселоців.

• • •

Доволі рано в цій грі ми відчули перший бентежний смак роз'єднання. Деякі обстеження вимагали, щоб ми перебували в доволі віддалених одне від одного приміщеннях. Коли відстань між мною і Елізою збільшувалася, я почувався, немов голова моя дерев'яніє.

Я ставав тупим і невпевненим.

Коли ми з Елізою возз'єднувалися, вона казала, що почувалася так само: «Таке враження, ніби мій череп заповнюється кленовим сиропом».

І ми відважно намагалися радіти тим дітям, на яких перетворювалися в окремість, а не боятися їх. Ми вдавали, що вони не мають до нас жодного стосунку, і придумали їм імена. Ми назвали їх «Бетті й Боббі Брауни».

• • •

А тепер, гадаю, саме час розказати, що коли ми прочитали Елізин заповіт по її загибелі в лавині на Марсі, то дізналися, що вона хотіла, аби її поховали на тому місці, де вона помре. На її могилі мусить стояти один надгробний камінь з викарбуваною на ньому тільки такою інформацією:

Так, і саме останній спеціаліст з тих, хто нас обстежував, д-р Корделія Свейн Кординер, психолог, постановила, що ми з Елізою мусимо бути роз'єднані постійно, іншими словами, мусимо стати назавжди Бетті й Боббі Браунами.

Розділ 16

Фьодор Михайлович Достоевський, російський письменник, якось сказав:

«Один священний спогад з дитинства, мабуть, і є найкраща освіта». Я можу запропонувати ще одну швидку освіту для дитини, яка, по-своєму майже така само рятівна: зустріти людину, яку всі у світі дорослих глибоко поважають і цінують, і усвідомити, що ця людина — просто злісно божевільна.

Такий ми з Елізою мали досвід у спілкуванні з д-ром Корделією Свейн Кординер, яка загально вважалася найкращим спеціалістом з психологічного тестування у світі, — за винятком хіба що Китаю.

Ніхто вже не знав, що відбувається в Китаї.

• • •

У мене тут, у вестибюлі Емпайр стейт білдіngu, є «Британська Енциклопедія», що і пояснює, чому я можу назвати середнє ім'я Достоевського.

• • •

Д-р Корделія Свейн Кординер була незмінно імпозантна і люб'язна у присутності дорослих. Вона ретельно вдягалася увесь час, коли перебувала в особняку: черевички на високих підборах, модні сукні, коштовні прикраси.

Одного разу ми почули, як вона сказала нашим батькам:

— Те, що жінка має три докторські ступені й очолює корпорацію з тестування зі щорічним фінансуванням у три мільйони доларів, зовсім не означає, що вона не може бути жіночною.

Та коли вона залишалася зі мною й Елізою наодинці, вона аж кипіла від параної.

— І щоб без ваших витівок, без викрутасів, ви, жалюгідні, шмаркаті міль-йонерські вилупки! — сичала вона.

А ми з Елізою не робили *нічого поганого*.

• • •

Її так бісили величезне багатство і влада нашої родини, так дратували, що, по-моєму, вона навіть не помічала, які ми з Елізою велетенські й потворні. Для неї ми були просто ще двоє геть зіпсованих багатих дітей.

— Я не народилася із срібною ложкою в роті, — сто разів повторювала вона нам. — Дуже часто ми навіть не знали, коли нам доведеться їсти наступного разу. Ви можете собі таке уявити?

— Ні, — казала Еліза.

— Отож бо й є, — казала д-р Кординер.

І все таке решта.

• • •

Оскільки вона потерпала від параної, найгірше було те, що її середнє ім'я і наше прізвище були однакові.

— Я вам не мила тітонька Корделія, — казала вона. — Не сушіть щодо цього свої аристократичні мізки. Коли мій дід приїхав з Польщі, він перемінив своє прізвище Станкович на Свейн. — Очі в неї шаленіли. — Скажіть «Станкович»!

Ми казали.

— А тепер скажіть «Свейн», — казала вона.

Ми казали.

• • •

Нарешті, хтось із нас запитав, чого вона так лютує.

Це її раптом втихомирило.

— Я не лютую, — відповіла вона. — Було б непрофесійно з мого боку лютувати з будь-якої причини. Проте дозвольте сказати, що запрошувати людину мого калібру приїхати в таку далечінь задля тестування усього лише двох дітей — це все одно, що викликати Моцарта настроїти фортепіано. Або Альберта Ейнштейна — підбити баланс в бухгалтерській книзі. Ви можете це втямити, «містріс Елізо» і «мастере Вілбур», як, гадаю, вас називають?

— Тоді навіщо ви приїхали? — спитав я.

Її лють знову вихлюпнула назовні. Вона відповіла мені з усією можливою злобністю:

— Тому що гроші — передусім, маленький лорде Фаунтлерой!^[6]

• • •

Ми ще більше здивувалися, дізнавшись, що вона планує проводити тестування з кожним із нас окремо. Ми невинно зауважили, що дали б набагато більше правильних відповідей, якби нам дозволили з'єднати наші голови.

Вона перетворилася на втілення іронії.

— Ну, звісно, Мастерє й Містрїс, — промовила вона. — Може, вам ще енциклопедію з собою дати чи цілий факультет Гарвардського університету, щоб підказували вам відповіді, коли ви сумніваєтеся?

— Це *було б гарно*, — відповіли ми.

— Якщо вам ніхто не підкаже, то це Сполучені Штати Америки, де ніхто не має права покладатися на інших, де всі вчаться пробиватися самотійно.

Я тут для того, щоб тестувати вас, але існує одне суттєве правило життя, якого я б воліла вас навчити, і в майбутньому ви мені за це подякуєте.

Ось цей урок:

— Покладайтеся тільки на себе, — сказала вона. — Ви здатні це вимовити і запам'ятати?

Я не тільки здатний це вимовити, а й пам'ятаю це донині:

— Покладайся тільки на себе.

Гей-го.

• • •

Отже, ми поклалися тільки на себе. Нас тестували окремо за столом з нержавійки в їдальні з кахляними стінами. Коли один з нас був там з д-ром Кординер, «тітонькою Корделією», як ми почали називати її між собою, другого відводили якомога далі звідти — до бальної зали на вершині вежі в північній частині особняка.

Візерс Візерспун отримав завдання пильнувати того з нас, хто перебував у бальній залі. Його обрали тому, що колись він служив у солдатах. Ми чули інструкції, що йому давала «тітонька Корделія». Вона наказувала йому відстежувати, чи не передаємо ми з Елізою якихось сигналів телепатично.

Західна наука, не без натяків від китайців, нарешті визнала, що деякі люди здатні спілкуватися між собою без зорових чи слухових сигналів. Передавачі й приймачі таких примарних послань містяться

на поверхні носових пазух, тому ці пазухи мають бути здорові й незакупорені.

Головний натяк від китайців Заходу полягав у спантеличливому реченні, переданому англійською мовою, на розшифрування якого пішли роки: «Мені так самотньо, коли я маю сінну гарячку або застуду».

Гей-го.

•••

Що ж, телепатія не спрацьовувала, коли ми з Елізою перебували одне від одного на відстані понад три метри. Коли котрийсь із нас був у їдальні, а другий у бальній залі, наші тіла могли б з тим самим успіхом перебувати на різних планетах, — як це, власне, і є тепер.

А, ще й оце, звісно: я міг складати письмові іспити, а Еліза ні. Коли «тітонька Корделія» тестувала Елізу, їй доводилося читати кожне питання вголос, а потім записувати відповідь.

Нам здавалося, що ми провалюємо буквально кожне питання. Утім нам вдалося відповісти на декотрі з них правильно, бо д-р Кординер доповіла нашим батькам, що наш інтелект «...низько нормальний, як для їхнього віку».

Далі вона сказала, не знаючи, що ми підслуховуємо, що Еліза, ймовірно, ніколи не навчиться читати й писати, а значить, не зможе стати виборцем ані отримати водійські права. Вона спробувала пом'якшити цей вирок, додавши, що Еліза «доволі потішна базіка».

Вона сказала, що я «хороший хлопчик, серйозний хлопчик, який легко відволікається під впливом своєї незібраної сестри. Він читає й пише, але майже не розуміє значення слів і речень. Якби його розлучити з сестрою, була б надія, що він зможе стати заправником машин на СТО або двірником у сільській школі. Його перспективи щодо щасливого і корисного життя у сільській місцевості — десь між посередніми й непоганими».

•••

Китайська Народна Республіка саме в ту мить таємно створювала буквально мільйони і мільйони геніїв — шляхом навчання пар або невеличких груп людей з подібними поглядами й інтересами, телепатично сумісних спеціалістів мислити як один цілісний розум. І

оті строкаті, мозаїчні розуми не поступалися серу Ісаакові Ньютону чи, скажімо, Вільямові Шекспіру.

О, так — і задовго до того, як я став президентом Сполучених Штатів Америки, китайці почали об'єднувати оті комплексні розуми в інтелекти настільки приголомшливі, що сам Всесвіт, здається, їм казав: «Я чекаю на ваші інструкції. Можете бути, ким самі схочете. Я стану тим, чим ви хочете, щоб я був».

Гей-го.

• • •

Я дізнався про цей китайський проект за багато років по смерті Елізи, після того, як сам давно втратив увесь свій авторитет президента Сполучених Штатів Америки. На той час я вже нічого не міг робити з тим знанням.

Проте мене потішила одна річ: мені розказали, що саме наша бідолашна західна цивілізація надихнула китайців на створення отих комплексних геніїв. Китайці запозичили ідею в американських і європейських учених, які об'єднали свої інтелектуальні зусилля під час Другої світової війни з одноставним наміром створити атомну бомбу.

Гей-го.

Розділ 17

Наші бідолашні батьки спершу вважали нас ідіотами. Вони намагалися пристосуватися до цього. Тепер їх сповістили, що ми нормальні, але тупі, і вони почали намагатися пристосуватися до цього.

Коли ми з Елізою підглядали у вічка, вони жалібно й безпорадно благали про допомогу. Вони спитали в д-ра Корделії Свейн Кординер, як їм поєднати нашу тупість з тим фактом, що ми можемо вести вчені розмови на різні теми багатьма мовами.

Відповідь д-ра Кординер, що просвітила їх у цьому питанні, була гостра, як бритва.

— Світ переповнений людьми, які дуже хитро вдають, що вони розумніші, ніж насправді, — сказала вона. — Вони вражають нас фактами, цитатами, іноземними словами тощо, хоча насправді майже нічого не знають про реальне життя. Моя мета — вистежити цих людей, щоб захистити суспільство від них, а їх — від самих себе.

— Ваша Еліза — ідеальний приклад цього, — провадила вона далі. — Вона прочитала мені лекції з економіки, з астрономії, з музики, з усіх предметів, які тільки можна уявити, проте вона не вміє ні читати, ні писати і ніколи того не навчиться.

• • •

Вона сказала, що наш випадок не прикрий, оскільки ми не претендували на жодні високі посади.

— У них майже немає ніяких амбіцій, отже, життя їх не розчарує. Вони прагнуть лише того життя, яке, як гадають, триватиме вічно, а це, звісно, неможливо.

Батько сумно кивнув.

— А хлопець з них двох розумніший?

— Лише в тому сенсі, що він вміє читати й писати, — відповіла д-р Корди-нер. — Він далеко не такий соціально адаптований, як його сестра. Коли її немає поруч, він мовчить, як могила. Раджу вам послати його до якоїсь спеціалізованої школи, з невисокими

академічними вимогами і без суворих соціальних загроз, де він зможе навчитися покладатися тільки на себе.

— Навчитися чого? — перепитав батько.

— Покладатися тільки на себе, — повторила йому д-р Кординер.

• • •

Нам з Елізою треба було б цієї миті пробитися крізь стіну — шалено ввірватися до бібліотеки в уламках штукатурки і дранки.

Проте нам вистачило здорового глузду зрозуміти, що наша можливість підслуховувати, коли заманеться, належала до небагатьох переваг, які ми мали. Тому ми прокралися до своїх спочивалень, потім вибігли до коридору, спустилися сходами у вестибюль, влетіли до бібліотеки, роблячи при цьому те, чого не робили ніколи. Ми ридали.

Ми оголосили, що коли нас спробують розлучити, ми накладемо на себе руки.

• • •

Д-р Кординер з цього посміялася. Вона сказала батькам, що деякі з питань її тестів були спрямовані на виявлення суїцидальних тенденцій.

— Я вам відповідально гарантую, що самогубство — остання річ, яку котрийсь із цих двох зробив би, — заявила вона.

Те, що вона сказала оце так весело, виявилось з її боку тактичною помилкою, бо щось в нашій матері перемкнулося. Атмосфера в кімнаті наелектризувалася, бо мати вже не була слабкою, чемною і довірливою лялечкою.

Спершу мати не сказала нічого. Але вона явно перетворилася на щось нелюдське у кращому розумінні слова. Вона стала схожа на готову до стрибка пантеру, ладну перегризти горло цілій зграї спеціалістів з виховання дітей, щоб захистити своїх пантеренят.

То був перший і єдиний раз, коли вона ірраціонально проявила себе як наша з Елізою матір.

• • •

Ми з Елізою відчули цей раптовий союз джунглів, гадаю, телепатично. Принаймні я пам'ятаю, як підбадьорливо залоскотало у вологій бархатистій підкладці моїх носових пазух.

Ми припинили плакати, бо доладно плакати все одно не вміли. Так, і ми висунули чітку вимогу, яку можна було виконати негайно. Ми попросили, щоб нас знову протестували на розумність — цього разу *в парі*.

— Ми хочемо показати вам, — сказав я, — якими блискучими ми можемо бути, коли діємо разом, і щоб ніхто більше навіть не натякав, щоб нас розлучали.

Ми говорили виважено. Ми пояснили, хто такі «Бетті й Боббі Брауни». Я погодився, що вони тупі. Я сказав, що ми не маємо досвіду в ненависті і ніяк не могли усвідомити, що це за така людська діяльність, коли натрапляли на неї в книжках.

— Але тепер у нас є зародки ненависті, — сказала Еліза. — Наша ненависть дуже і дуже обмежена і стосується лише двох людей у цьому Всесвіті — Бетті й Боббі Браунів.

• • •

Д-р Кординер, як з'ясувалося, була, крім усього іншого, боягузкою. Подібно до багатьох боягузів, вона вирішила продовжувати свої залякування у найменш слухний для цього час. Вона поглумилася з нашої з Елізою вимоги.

— В якому світі ви, по-вашому, живете? — запитала вона, і пішло, і пішло.

Тут наша мати підвелася і рушила просто на неї, не торкаючись її і не дивлячись їй у вічі. Мати зверталася до її горла і тоном, середнім між муркотінням і гарчанням, назвала д-ра Кординер «розчепуреною пердливою дупою з карими очима».

Розділ 18

Отже, нас з Елізою протестували наново, але цього разу в парі. Ми сиділи за столом з нержавійки в їдальні з кахляними стінами.

Ми були дуже щасливі!

Позбавлена індивідуальності д-р Корделія Свейн Кординер проводила тести, як робот, а наші батьки спостерігали. Вона дала нам нові тести, щоб усі проблеми були незнайомі.

До того, як ми розпочали, Еліза сказала матері й батькові:

— Ми обіцяємо відповідати на кожне питання правильно.

Що ми і зробили.

• • •

Які то були питання? Ну, от вчора я копирсався на руїнах школи на Сорок шостій вулиці і мені поталанило знайти цілу пачку тестів на розумові здібності, готові до використання.

Цитую:

«Чоловік придбав 100 акцій пайового капіталу ціною п'ять доларів кожна. Якщо кожна акція зросла на десять відсотків першого місяця, знецінилася на вісім відсотків другого місяця і набрала три відсотки третього місяця, яким стало інвестування цього чоловіка наприкінці третього місяця?»

Або от:

«Скільки цифр стоїть ліворуч від коми у квадратному корені від 692038,42753?»

Або от:

«Який колір має жовтий тюльпан, якщо дивитися на нього крізь синє скельце?»

Або от:

«Чому здається, що Мала Ведмедиця обертається навколо Полярної зірки раз на день?»

Або от:

«Астрономія належить до геології, як верхолаз — до кого?»

І все таке решта.

Гей-го.

• • •

Ми виконали Елізину обіцянку про досконалість, як я вже казав.

Єдиною проблемою було те, що ми двоє під час невинного процесу перевірки й переперевірки наших відповідей, зрештою, опинилися під столом, охопивши ногами шиї одне одного, як ножицями, пихкаючи і сопучи одне одному в пах.

Коли ми знову всілися на стільці, д-р Корделія Свейн Кординер лежала непритомна, а наші батьки давно пішли геть.

• • •

О десятій годині наступного ранку мене відвезли на автомобілі на Кейп Код, до школи для дефективних дітей.

Розділ 19

Знову захід сонця. Десь на розі Тридцять першої вулиці і П'ятої авеню, там, де стоїть армійський танк, з гарматної башти якого росте дерево, кричить до мене пташка. Вона кричить одне й те саме з пронизливою ясністю:

«Козу доїмо?» — каже вона.

Я ніколи не називаю її «птахом, який доїть козу», ані «дрімлюгою».

Мелоді та Айседор так само, бо вони наслідують мене у найменуваннях. Скажімо, вони ніколи не скажуть на Ман-геттен — Мангеттен, ніколи не назвуть його «Островом Смерті», як це прийнято на материку. Вони роблять, як я: називають його «Національний парк хмарочосів», не розуміючи, в чому тут гумор, або «Ангкор-Ват»^[7], також без тіні гумору.

Вони називають цю пташку, яка запитує про доїння, коли сідає сонце, так, як ми з Елізою називали її в дитинстві. То було правильне ім'я, яке ми вчитали в енциклопедії.

Ми дорожили цією назвою через забобонний страх, який вона викликала. Пташка обернулася на кошмарне створіння з картини Геронімуса Босха, варто було вимовити те наймення. І коли б ми чули її крик, то водночас промовляли назву. То був мало не єдиний випадок, коли ми говорили одночасно.

— Крик *Caprimulgus*^[8] — нічної дрімлюги, яка доїть козу, — казали ми.

• • •

І от тепер я чую, як це вимовляють Мелоді та Айседор у тій частині вестибюля, де мені їх не видно.

— Крик *Caprimulgus* — нічної дрімлюги, яка доїть козу, — кажуть вони.

• • •

Ми з Елізою слухали цю пташку якось увечері, до мого від'їзду на Кейп Код.

Ми втекли з особняка, щоб усамітнитися в темному мавзолеї професора Еліг'ю Рузвельта Свейна.

— Кіз дойти? — долетіло десь з-під яблунь.

• • •

Навіть коли ми притупилися головами, нам не було що сказати.

Я чув, що приречені на смерть в'язні часто вважають себе вже мертвими, задовго до того, як помруть. Ймовірно, так само почувався наш геній, усвідомлюючи, що якийсь жорстокий кат ось-ось розрубав нас на два неокочирні шматки м'яса, на Бетті й Боббі Браунів.

Хай там як, руки наші працювали — таке часто трапляється з руками людей, що вмирають. Ми принесли з собою все, що вважали найкращим з того, що ми написали. Ми скрутили його в трубочку, поклали в циліндр і сховали в порожній бронзовій погребальній урні.

Ця урна призначалася для праху дружини професора Свейна, але вона забажала, щоб її поховали отут, у Нью-Йорку. Урна була інкрустована міддю.

Гей-го.

• • •

Що було в тих паперах?

Спосіб зробити квадратуру кола, як пам'ятаю, — утопічний план створення штучних родинних кланів в Америці шляхом присвоєння кожній людині нового середнього імені. Всі люди з однаковим середнім іменем ставали б родичами.

Так, а ще там була наша критика теорії еволюції Дарвіна, нарис про природу сили тяжіння, суть якої полягала в тому, що сила тяжіння безумовно була змінною величиною у давні часи.

А ще, пригадую, там була стаття про те, що зуби треба мити гарячою водою, як тарілки, каструлі й сковорідки.

І все таке решта.

• • •

Це Еліза придумала заховати наші папери в урні.

Це Еліза накрила їх кришкою.

Ми не стояли близько одне до одного, коли вона це робила, отже, те, що вона сказала, було її власним винаходом:

— Попрощайся зі своїм розумом назавжди, Боббі Брауне.
— Прощавай, — сказав я.

• • •

— Елізо, — додав я, — у багатьох книжках, які я тобі читав, говориться, що найважливіше в житті — кохання. Може, мені треба сказати тобі тепер, що я тебе кохаю?

— Валяй, кажи, — погодилася вона.

— Я люблю тебе, Елізо, — сказав я.

Вона трохи подумала.

— Ні, — проголосила вона зрештою. — Мені це не до вподоби.

— А чому? — спитав я.

— Таке враження, що ти наставив пістолет мені в голову, — відповіла вона. — Це просто спосіб примусити людей говорити те, що вони насправді не думають. Ну от що я чи *будь-хто* може сказати на це, крім — я тебе теж?

— То ти мене не любиш? — спитав я.

— А за що можна любити Боббі Брауна? — відповіла вона.

• • •

Десь там надворі, під яблунями, нічна дрімлюга знову запитувала, чи доїти кіз.

Розділ 20

Еліза не вийшла до сніданку наступного ранку. Вона лишалася у себе в кімнаті, поки я не поїхав.

Наші батьки супроводжували мене у своєму мерседесі-лімузині з водієм за кермом. Я був їхньої дитиною, яка мала майбутнє. Я вмів читати й писати.

І от коли ми котилися крізь красиві сільські краєвиди, до роботи взялося моє *забування*.

То був захисний механізм проти нестерпного горя, того, що його відчують усі діти, в чому мене переконують як педіатра.

Десь там позаду, як здавалося, залишалася сестра-близнючка, майже така кмітлива, як і я сам. Вона мала ім'я. її звали Еліза Меллон Свейн.

•••

Так, і навчальний рік будувався так, що жодному з нас ніколи не доводилося їхати додому. Я їздив до Англії, Франції, Німеччини, Італії і Греції. Я їздив до літніх таборів.

Було визначено, що хоча я, безсумнівно, ніякий не геній, що я нездатний на оригінальність, розум у мене вищий за середній. Я мав терпіння й акуратність, я міг вибрати розумні думки з купи нісенітниць.

Я виявився першим учнем в історії цієї школи, якого допустили до вступних іспитів в університет. Результати були такі хороші, що мене запросили до Гарварда. Я прийняв запрошення, хоча голос у мене ще був по-дитячому писклявий.

І час до часу мої батьки, які стали дуже мною пишатися, нагадували мені, що десь там я маю сестру-близнючку, яка мало чим відрізняється від живого овочу. Вона перебуває в дуже дорогому закладі для осіб, подібних до неї.

Вона всього лише ім'я.

• • •

Батько загинув в автокатастрофі, коли я вчився на першому курсі медичного факультету. Він був про мене досить високої думки, бо призначив виконувачем свого заповіту.

Невдовзі до мене в Бостон приїхав угодований адвокат, який ніколи не дивився прямо в очі, на ім'я Норман Мушарі-молодший. Він розповів мені історію, що спершу видалася недоладною і недоречною, про одну жінку, яку тримали роками під замком проти її волі — в одному закладі для недоумків.

Вона найняла його, як він повідав, щоб розпочати судову справу проти її родичів і закладу, щоб добитися відшкодування збитків, негайного свого звільнення і отримання усього спадку, який від неї злочинно втаїли.

Вона, звісно, мала ім'я, і звали її Еліза Меллон Свейн.

Розділ 21

Мати потім говорила про заклад, до якого запроторили Елізу, як про Чистилище:

— То була зовсім недешева лікарня, знаєш. Ми платили двісті доларів на день. А лікарі благали, щоб ми там не з'являлися, правда ж, Вілбуре?

— Мабуть, що так, мамо, — відповів я. А потім сказав їй правду: — Я все забув.

• • •

Я був не просто тупий Боббі Браун, я був ще й зарозумілий. Усього лише першокурсник з геніталіями польового мишеняти, я володів величезним будинком на Бікон-Гілл. Мене возили до університету і назад на ягуарі, і я вже призвичаївся вдягатися так, як тоді, коли став президентом Сполучених Штатів, а саме як лікар-шарлатан часів Честера Алана Артура.^[9]

Майже щовечора я влаштовував вечірки. Зазвичай я з'являвся лише на кілька хвилин, пихкаючи гашишем з пінкової люльки, у смарагдово-зеленому, лискучому шовковому халаті.

На одній з таких вечірок до мене підійшла вродлива дівчина і сказала:

— Ти такий потворний, ти найсексуальніший з усіх, кого я зустрічала.

— Знаю, — сказав я. — Знаю, знаю.

• • •

Мати часто відвідувала мене в будинку на Бікон-Гілл, де спеціально для неї я облаштував апартаменти, — а я часто відвідував її в Черепаховій затоці. Так, а репортери і там, і там мучили нас своїми розпитуваннями, після того як Норман Мушарі-молодший визволив Елізу з лікарні.

То була гучна історія.

Завжди виникає гучна історія, коли мультимільйонери безчесно поводяться зі своїми родичами.

Гей-го.

•••

Усе те було неприємно, а як інакше?

Ми ще не бачилися з Елізою і не могли зв'язатися з нею по телефону. А вона тим часом казала про нас справедливо образливі речі у пресі мало не щодня.

Єдине, що ми могли показати репортерам, була копія телеграми, яку ми послали Елізі на адресу її адвоката, і Елізина відповідь на неї.

Ось наша телеграма: «МИ ТЕБЕ ЛЮБИМО. ТВОЯ МАТИ І ТВІЙ БРАТ».

У Елізиній телеграмі було написано:

«Я ТЕЖ ВАС ЛЮБЛЮ. ЕЛІЗА».

•••

Еліза не дозволяла, щоб її фотографували. Вона звеліла своєму адвокатові купити в церкві, яка підлягала знесенню, сповідальну кабінку. В ній вона й сиділа, коли погоджувалася дати інтерв'ю для телебачення.

І ми з матір'ю дивилися ці інтерв'ю з бодем, тримаючись за руки.

І гучне Елізине контральто було настільки для нас незнайоме, що подеколи нам здавалося, що в кабінці сидить якась самозванка, проте це була, безсумнівно, Еліза.

Пригадую, один телерепортер спитав у неї:

— Як ви проводили час у лікарні, міс Свейн?

— Співала, — відповіла вона.

— Співали щось улюблене?

— Одну й ту саму пісню, знову і знову, — сказала вона.

— І що ж це за пісня? — продовжував він.

— *Колись за мною вже мій принц приїде*, — відповіла вона.

— Ви мали на увазі якогось конкретного принца в ролі свого рятівника?

— Мого брата-близнюка, — сказала вона. — Але він, звісно, свиня. Він так і не приїхав.

Розділ 22

Ми з матір'ю, певна річ, не чинили жодних перепон Елізі та її адвокатові, тож вона легко повернула собі контроль над своїм статком. І мало не перше, що вона зробила, це придбала собі 50 відсотків на володіння професійною футбольною командою «Патріоти Нью-Джерсі».

•••

Це придбання зробило її ще популярнішою. Еліза й далі не виходила з кабінки і не фотографувалася, але Му-шарі запевнив увесь світ, що тепер вона сидить там у блакитно-золотій формі «Патріотів Нью-Джерсі».

Її спитали в цьому конкретному інтерв'ю, чи стежить вона за світовими новинами, на що вона відповіла: «Я, звісно, не звинувачую китайців за те, що вони поїхали додому».

Йшлося про те, що Китайська Народна Республіка закрила своє посольство у Вашингтоні. Мініатюризація людей у Китаї так просунулася вперед, що їхній посол вже мав на зріст лише шістьдесят сантиметрів. Його прощання було чемне й тепле. Він сказав, що його країна розриває стосунки тільки тому, що у Сполучених Штатах не відбувається зовсім нічого цікавого для китайців.

Елізу попросили пояснити, чому цей китаєць мав цілковиту рацію.

— Яку цивілізовану країну могла б зацікавити така гадюча діра, як Америка, — відповіла вона, — де всі так паскудно ставляться до своїх рідних?

•••

А потім прийшов день, коли вони з Мушарі на виду в усіх пройшли пішки від Кембриджа до Бостона мостом Массачусетс авеню бридж. День був теплий і сонячний. Еліза йшла під парасолькою. На ній була форма її футбольної команди.

•••

Боже милостивий! Що за жахливе видовище вона становила!

Вона так згорбилася, що обличчя її було на одному рівні з обличчям Муша-рі, — а Мушарі був не вищий за Наполеона Бонапарта. Вона курила одну сига-рету за одною. Вона так кашляла, що здавалося — зараз у неї відірветься голова.

Мушарі був убраний у білий костюм. Він тримав вишукану тростину. З петлиці його лацкана визирала червона троянда.

До нього і його клієнтки скоро приєднався дружньо налаштований натовп, а також фотокореспонденти газет і телевізійні групи.

Ми з матір'ю бачили це по телевізору — охоплені жахом, маю сказати, бо цей парад рухався у напрямку мого будинку на Бікон-Гілл.

• • •

— О Вілбуре, Вілбуре, Вілбуре... — повторювала мати, дивлячись на екран. — Невже це справді твоя сестра?

Я невесело пожартував, без тіні усмішки:

— Це або твоя єдина донька, мамо, або мурахоїд, відомий під назвою трубказуб.

Розділ 23

Мати не була готова до конфронтації з Елізою. Вона відступила до своїх покоїв нагорі. Я не хотів, щоб і прислуга бачила оту гротескову виставу, яку задумала Еліза, — тож я вислав їх усіх до їхньої половини.

Коли пролунав дзвінок у двері, я сам пішов відчиняти.

Я усміхнувся до трубказуба, камер і натовпу: «Елізо! Люба сестро! Який приємний сюрприз. Заходь, заходь!» — вигукнув я.

Задля формальності я зробив нерішучий жест, ніби хотів її торкнутися.

Вона відсахнулася.

— Тільки торкнися мене, лорде Фаунтлерой, і я тебе покусую, і ти помреш від сказу, — заявила вона.

•••

Поліція утримувала натовп, щоб він не ввірвався до будинку вслід за Елізою й Мушарі, а я опустил штори, щоб ніхто не міг нас бачити.

Переконавшись, що ми усамітнені, я похмуро спитав у неї:

— Що тебе сюди привело?

— Жага за твоїм ідеальним тілом, Вілбуре, — відповіла вона, закашлялася і розсміялася. — Люба матуся тут? А любий татусь? — Тут вона виправилася: — О ні — адже любий татусь помер! Чи то була люба матуся? Важко второпати.

— Мати в Черепаховій затоці, Елізо, — збрехав я.

У глибині душі я корчився від смутку, ненависті й провини. Я припустив, що її грудна клітка зменшилася до обсягу коробки кухонних сірників. У кімнаті запахло, як у винокурні. Отже, Еліза мала ще й проблеми з алкоголем. Шкіра в неї була жахлива. Колір обличчя нагадував старий кофр нашої прабабусі.

— Черепахова затока, Черепахова затока, — замислилася вона. — А тобі ніколи не спадало на думку, любий братику, що любий татусь взагалі не був нашим батьком?

— Ти про що? — запитав я.

— Можливо, мати потай вислизнула з ліжка й з будинку однієї місячної ночі, — відповіла вона, — і злигалася з гігантською морською

черепахою у Черепаховій затоці.

Гей-го.

• • •

— Елізо, — сказав я, — якщо ми почнемо обговорювати сімейні справи, може, містеру Мушарі краще залишити нас удвох.

— Чого б це? — здивувалася вона. — Нормі — єдина сім'я, яку я маю.

— Та годі, годі... — сказав я.

— Ота розчепурена стара пердлива дупа з карими очима, твоя матуся, для мене ніяка не родичка.

— Та годі, годі. — сказав я.

— Адже й ти не вважаєш себе моїм родичем, так? — спитала вона.

— Що тобі сказати? — відповів я.

— Ми саме для цього й прийшли сюди — послухати оті чарівні речі, які ти нам розкажеш, — пояснила вона. — Ти ж завжди з нас двох був велемудрий. А я — просто якась пухлина, яку в тебе треба було видалити.

• • •

— Я ніколи такого не казав, — заперечив я.

— Зате казали інші, а ти їм вірив. Це ще гірше. Ти фашист, Вілбуре. Ось ти хто.

— Дурниці, — сказав я.

— Фашисти — це нікчемні особи, які вірять, коли хтось їм каже, що вони визначні, — пояснила Еліза.

— Та годі вже, годі...

— А тоді вони хочуть, щоб усі решта померли, — сказала вона.

• • •

— Так ми нічого не досягнемо, — промовив я.

— Я звикла нічого не досягати, — відрекла вона. — Як ти, можливо, помітив у газетах або на телебаченні.

— Елізо, тобі стане легше, якщо ти знатимеш, що наша мати каратиметься до кінця життя через те, що ми тобі заподіяли?

— І як це може допомогти? — здивувалася вона. — В житті не чула більш ідіотського запитання.

•••

Вона охопила Нормана Мушарі-молодшого за плечі своєю велетенською рукою.

— Ось хто знає, як допомагати людям, — сказала вона.

Я кивнув.

— Ми йому вдячні. Справді, вдячні.

— Він для мене батько, мати, брат і Господь Бог в одному флаконі, — оголосила вона. — Він подарував мені життя! Він сказав мені: «Гроші не принесуть тобі полегшення, кохана, але ми все ж таки відсудимо оте лайно у твоїх родичів».

— Угу, — промимрив я.

— І, мушу визнати, це допомагає збіса більше, ніж твої визнання провини. То просто похвальба щодо твоєї власної чудової чутливості.

Вона неприємно розсміялася.

— Проте я бачу, де ви з матусею могли б схотіти повихвалитися своєю провиною. Зрештою, це єдине, що ви, двоє мавп, колись заробили.

Гей-го.

Розділ 24

Я припустив, що Еліза вже використала весь свій арсенал для штурму моєї самоповаги. Я бозна-як витримав.

Без гордині, з академічним, сказати б, і цинічним інтересом я зауважив, що маю чавунний характер, який здатен відбивати атаки, навіть якщо я і не будую інших оборонних споруд.

Але як я помилявся, гадаючи, що Еліза вичерпала свою лютість!

Її перші атаки мали на меті лише виявити наявність чавуну в моєму характері. Вона просто вислала невеличкі патрулі вирубати дерева й кущі перед моїм характером, обідрати з нього всі стебла, так би мовити.

І от тепер, хоча я того не усвідомлював, оболонка мого характеру, оголена й крихка, як залізна пічка «Франклін», стояла перед її гаубицями, готовими стріляти з укриття майже впритул.

Гей-го.

• • •

Настало тимчасове затишшя. Еліза гасала кімнатою, поглядаючи на мої книжки, які, звісно, не могла прочитати. Потім вона підійшла до мене, задерла голову і сказала:

— Можна вступити на медичний факультет Гарварда, лише те і вміючи, що читати й писати?

— Я дуже багато трудився, Елізо, — відповів я. — Мені було нелегко. Мені і тепер нелегко.

— Якщо Боббі Браун стане лікарем, — заявила вона, — це буде найпереконливіший аргумент з усіх мені відомих на користь Християнської науки^[10].

— Я не буду найкращим з лікарів, проте не буду й найгіршим.

— З тебе вийшов би прекрасний дзвонар у гонг. — Еліза натякала на останні чутки, нібито китайці досягли видатних успіхів у лікуванні раку грудей завдяки калатанню у старовинні гонги. — Ти схожий на чоловіка, — додала вона, — який міг би майже безнастанно бити у гонг.

— Дякую, сказав я.

— Торкнися мене, — сказала вона.
— Перепрошую? — сказав я.
— Я твоя рідна плоть. Я твоя сестра. Торкнися мене, — сказала вона.
— Так, звісно, — промимрив я. Але руки мені ніби паралізувало.

• • •

— Не квапся, — сказала Еліза.
— Але ж, — бурмотів я, — оскільки ти мене так ненавидиш.
— Я ненавиджу Боббі Брауна, — пояснила вона.
— Оскільки ти ненавидиш Боббі Брауна, — промовив я.
— І Бетті Браун, — додала вона.
— Це було так давно, — сказав я.
— Торкнися мене, — наполягала вона.
— Господи Ісусе, Елізо! — вигукнув я. Руки мої відмовлялися рухатися.

— Я сама тебе торкнуся, — сказала вона.
— Як скажеш, — сказав я, наляканий до смерті.
— Серце в тебе не хворе, ні, Вілбуре? — спитала вона.
— Ні, — відповів я.
— Якщо я тебе торкнуся, дай слово, що не помреш.
— Обіцяю, — сказав я.
— Не виключено, що помру я, — сказала вона.
— Сподіваюся, що ні, — зауважив я.
— Те, що я поводжуся так, ніби знаю, що станеться, зовсім не означає, що я це справді знаю, — заявила Еліза. — Можливо, не станеться нічого.

— Можливо, — підтакнув я.
— Ніколи не бачила тебе таким переляканим, — сказала вона.
— Я ж людина, — відповів я.
— Хочеш розказати Нормі, що тебе лякає? — спитала вона.
— Ні, — відповів я.

• • •

Еліза, майже торкаючись кінчиками пальців моїх щік, процитувала фразу з похабного анекдоту, який Візерс Візерспун розказував одному із служників, коли ми ще були дітьми. Ми підслуховували за стінкою.

В анекдоті йшлося про жінку, яка виявляла надзвичайно палку чуттєвість під час статевого акту. Ця жінка застерегла незнайомця, який збирався з нею кохатися.

Еліза переадресувала оту сальну пересторогу мені: «Міцніше тримай свого капелюха, чуваче. Ми можемо закінчити на другому кінці світу».

• • •

І потім вона мене торкнулася.

Ми знову стали одним цільним генієм.

Розділ 25

Ми знавісніли. Лише Божою милістю ми не викотилися з будинку просто в натовп на Бікон-стріт. Деякі частини наших тіл, про які я навіть не підозрював і про які Еліза знала нестерпно багато, дуже давно вже планували злитися.

Я вже не міг би сказати, де я зупинявся, а де Еліза починала, або де ми з Елізою зупинялися, а Всесвіт починався. Це було захопливо, і це було жахливо. Так, і нехай це буде мірою кількості задіяної енергії: оргія тривала цілих п'ять днів і ночей.

•••

Після цього ми з Елізою проспали три дні поспіль. Коли я, нарешті, прокинувся, з'ясувалося, що лежу я у своєму власному ліжку. Мене годували внутрішньовенно.

Елізу, як я пізніше довідався, доправили додому в приватній санітарній кареті.

•••

Стосовно того, чому нас ніхто не роз'єднав і не викликав допомогу: ми з Елізою захопили в полон Нормана Мушарі-молодшого, а потім бідолашну маму і всіх служників — по черзі.

Я зовсім не пам'ятаю, як це робилося.

Ми прив'язали їх до дерев'яних стільців, заткали їм, очевидно, роти кляпами й акуратно всадили за стіл у їдальні.

•••

Ми давали їм їсти й пити, дякувати Богу, бо інакше ми б стали вбивцями. Проте ми їм не давали сходити до туалету і годували самою горіховою пастою і сандвічами з желе. Я, здається, кілька разів виходив з дому по хліб, желе й горіхову пасту.

І потім оргія тривала.

• • •

Пригадую, я читав Елізі фрагменти з книжок з педіатрії і дитячої психології, з соціології і антропології, і все таке решту. Я ніколи не викинув жодного підручника з тих курсів, що вивчав.

Пригадую виснажливі обійми, які чергувалися з періодами мого сидіння за друкарською машинкою поруч з Елізою. Я друкував щось із надлюдською швидкістю.

Гей-го.

• • •

Коли я вийшов з коми, Мушарі і мої власні адвокати вже щедро заплатили прислузі за їхні муки біля обіднього столу і за мовчання стосовно тих жахів, яких вони надивилися.

Матір виписали з Массачусетської центральної лікарні і відвезли до Черепашової затоки, де вона не вставала з ліжка.

• • •

Фізично я страждав тільки від виснаження, більше ні від чого.

Коли, однак, мені дозволили підвестися з ліжка, я виявився таким психологічно травмованим, що гадав, ніби все видасться мені незнайомим. Якби того дня сила тяжіння вже стала перемінною, як це трапилося багато років по тому, якби мені довелося повзати по своєму будинку накарачках, як я часто роблю це нині, я подумав би, що це цілком доречна відповідь Всесвітові на те, що мені довелося зазнати.

• • •

Втім майже нічого не змінилося. В будинку був порядок.

Книжки повернулися на свої полиці. Розбитий термостат замінили на новий. Три стільці з їдальні здали в ремонт. Палас у їдальні був місцями рябий, світліші місця вказували, де видаляли плями.

Єдиний доказ того, що відбувалося щось екстраординарне, сам по собі становив парадигму порядку. То був рукопис — на чайному столику вітальні, де я шалено друкував під час кошмару.

Ми з Елізою незбагненним чином написали посібник з виховання дітей.

• • •

Чи був він хороший? Не дуже. Хороший рівно настільки, щоб стати найпо-пулярнішою книжкою усіх часів, — після Біблії і «Радостей кулінарії».

Гей-го.

• • •

Цей посібник видався мені таким корисним, коли я вже почав практикувати педіатрію у Вермонті, що я вирішив опублікувати його під псевдонімом *д-р медицини Елі В. Рокмелл*, такою собі комбінацією наших з Елізою імен.

Видавець придумав назву: *«От ви взяли й народили дитину»*.

• • •

Під час нашої оргії, втім, ми з Елізою дали рукопису зовсім інший заголовок і авторство, а саме:

БЕТТІ Й БОББІ БРАУНИ КРИК ДРІМЛЮГИ, ЩО ДОЇТЬ КІЗ

Розділ 26

Після тієї оргії взаємний жах утримував нас на відстані. Наш посередник Норман Мушарі-молодший повідав мені, що Еліза ще більш за мене розчавлена тією оргією.

— Мені мало не довелося знову помістити її до божевільні, — сказав він. — Тільки цього разу не без причини.

•••

Мачу-Пікчу, столиця давніх інків на верхів'ях Анд у Перу, перетворювалася у той час на рятівну гавань для багатіїв і їхніх нахлібників, осіб, що втікали від соціальних реформ і економічних криз, не лише в Америці, а по всьому світу. Там були навіть китайці нормального розміру, які відмовилися піддавати своїх дітей мініатюризації.

І Еліза перебралася туди до кооперативного помешкання, аби тільки опинитися якомога далі від мене.

•••

Мушарі прибув до мого будинку розповісти про майбутній переїзд Елізи до Перу, коли пройшов тиждень після тієї оргії. Він визнав, що й у нього самого щось серйозно змістилося в голові, поки він сидів прив'язаний до стільця в їдальні.

— Ви чимраз більше скидалися на монстрів Франкенштейна, — сказав він. — Я був упевнений, що десь в будинку є перемикач, який вами керує. Я навіть здогадався, який то був перемикач. Щойно я розв'язав свої пута, то миттю підбіг до нього і висмикнув з м'ясом.

Так, виходить, це Мушарі вирвав зі стіни термостат.

•••

Щоб продемонструвати, як він перемінився, Мушарі зізнався, що керувався власними, суто егоїстичними інтересами, визволяючи Елізу.

— Я полював за зиском, — сказав він, — коли розшукував по божевільнях багатих людей, яких там тримали безпідставно, і визволяв їх. Бідних я залишав гнити у темницях.

— Все одно то була корисна послуга, — зауважив я.

— Господи Боже мій, я так не думаю, — відповів він. — Практично кожна психічно здорова людина, яку я витягав з лікарні, майже одразу божеволіла. Раптом я почувся дуже старим. Більше я цим займатися не можу.

Гей-го.

• • •

Потрясіння Мушарі від оргії було таке велике, що він передав ведення всіх Елізиних правових і фінансових справ до рук наших з матір'ю адвокатів.

Він потрапив мені на очі ще раз, двома роками пізніше, коли я закінчив медичний факультет, — до речі, з найгіршими результатами у групі. Він запатентував один свій власний винахід. На бізнес-сторінці «*Нью-Йорк таймс*» я побачив його фотографію й опис патенту.

У той час всю країну охопила манія танцювати чечітку. Мушарі винайшов набійки, що їх можна було приклеювати до підшов черевиків, а потім знову відклеювати. Людина могла носити ці набійки у пластиковому пакетику в кишені або портмоне, як твердив Мушарі, і чіпляти їх лише коли приходив час бити чечітку.

Розділ 27

Я так більше і не бачив Елізине обличчя після тієї оргії. Голос її я чув лише двічі — раз, коли я закінчив медичний факультет, а вдруге — коли я був президентом Сполучених Штатів Америки, а вона давно, дуже давно — мертвою.

Гей-го.

•••

Коли мати планувала прийняття на честь мого закінчення медичного факультету в готелі «Ріц» у Бостоні, навпроти парку Паблік Гарденс, ні вона, ні я навіть уявити собі не могли, що Еліза якось про це прочує і приїде аж з Перу.

Моя близнючка ніколи не писала й не телефонувала. Чутки про неї доходили так само непевні, як чутки з Китаю. Вона забагато пила, як подекували. Вона займалася гольфом.

•••

Я чудово проводив час на своєму прийнятті, коли до мене підійшов посильний і сказав, що на мене чекають, причому не у вестибюлі готелю, а надворі, під зоряним небом п'янкої ночі. Еліза була останньою людиною, яка спала б мені на думку.

Я гадав, ідучи слідом за посильним, що то прибув ролс-ройс моєї матері.

Мене ввели в оману улесливі манери й уніформа посильного. Та ще й у голові в мене паморочилося від шампанського. Я без вагань перейшов услід за ним на другий бік Арлінгтон-стріт і ввійшов у зачарований ліс, у Паблік Гарденс.

Це був обман. Посильний зовсім не був посильним.

•••

Ми заходили чимраз далі в гущавину дерев. І на кожній галявині я очікував побачити наш ролс-ройс.

Натомість він підвів мене до якоїсь статуї. Вона зображувала старомодного лікаря, вбраного так, як я полюбляв одягатися. Він був

меланхолійний, але гордий. В обіймах він тримав сплячого юнака.

Як повідав мені напис у місячному сяйві, то був пам'ятник першому застосуванню анестезії у підробці документів у Сполучених Штатах, яка сталася в Бостоні.

• • •

Я почув якесь невиразне дзижчання десь там у місті, ймовірно, над авеню Співдружності. Проте я не впізнав у цьому гуркотінні завислого гелікоптера.

Але тут фальшивий посильний, який насправді був одним з Елізиних слуг-ін-ків, запустив у повітря магнієву сигнальну ракету.

У цьому неприродному сліпучому світлі все виглядало скульптурним — неживим, взірцевим і дуже важким.

Гелікоптер матеріалізувався просто над нами, сам як алегорія, перетворений на моторошного механічного янгола у спалаху сигнальної ракети.

У ньому сиділа Еліза з мікрофоном.

• • •

Я б не здивувався, якби вона почала звідти в мене стріляти або жбурнула в мене мішок з екскрементами. Вона пододала всю цю відстань від Перу, щоб доставити половину одного сонета Шекспіра.

— Слухай! — сказала вона. — Слухай! — сказала вона. А потім сказала — Слухай! — ще раз. Спалах тим часом згасав, ракета заплуталася у верхівці дерева. Ось що промовила Еліза мені і всій окрузі:

*Як можу я хвалить твої чесноти,
Коли удвох — одна особа ми?
Так наче я хвалю себе, супроти
Звичаїв добрих, визнаних людьми.
Тож будьмо нарізно й любов, нам дану,
Тепер двома іменнями зовім,
Я на віддаленні належну шану
Складатиму ціннотам лиш твоїм*^[11]

• • •

Склавши руки рупором, я гукнув: «Елізо!» А потім прокричав дещо відважне, те, що я насправді відчув уперше в житті:

— Елізо! Я люблю тебе! — Навкруги вже була темрява.

— Ти чула мене, Елізо? — кричав я. — Я люблю тебе! Я *дуже* люблю тебе!

— Я чула, — відповіла вона. — Цього ніколи й нікому не можна казати.

— Я так відчуваю, — сказав я.

— Тоді і я у свою чергу скажу тобі, що відчуваю я, мій брате, мій близнюче.

— Що саме?

І вона відповіла:

— Хай Бог направляє руку і розум доктора Вілбура Рокфеллера Свейна.

• • •

І тоді гелікоптер відлетів.

Гей-го.

Розділ 28

Я повернувся до «Ріца», сміючись і плачучи водночас, — двометровий неандерталець у мереживній гофрова-ній сорочці й оксамитовому смокінгу кольору морської хвилі. Там зібралася купа людей, яких зацікавила наднова зірка, що спалахнула на сході, а також голос, що віщував з небес про розлучення і кохання. Я пропхався крізь них до бальної зали, залишивши приватним детективам, які стояли на посту біля дверей, розігнати цей натовп.

До моїх гостей, що були на прийнятті, тільки-тільки почали доходити чутки про якусь дивовижу надворі. Я підійшов до матері, щоб розповісти їй, що вчинила Еліза. На мій подив, вона розмовляла з непоказним немолодим незнайомцем, одягненим, як усі приватні детективи, у дешевий діловий костюм.

Мати відрекомендувала його мені як д-ра Мотта. Це був, ясна річ, той самий лікар, який так довго доглядав нас з Елізою у Вермонті. Він прибув до Бостона у справах і, за щасливим збігом, зупинився в «Ріці».

Мене переповнювали новини і шампанське, тому мені було байдуже, хто він такий. Переповівши матері все, що хотів, я сказав д-рові Мотту, що мені було приємно з ним познайомитися, і швидко пішов до інших гостей у бальній залі.

•••

Коли я повернувся до матері десь за годину, д-р Мотт вже пішов. Вона пояснила мені, хто він. Я для годиться висловив жаль, що не міг виділити йому більше часу. Мати дала мені від нього записку, яка, за її словами, становила його подарунок мені на честь закінчення університету.

Записку було написано на фірмовому папері «Ріца». Написано там було тільки оце: «Якщо не можеш творити добро, принаймні не заподіюй шкоди. Гіппократ».

•••

Так, і коли я перетворив особняк у Вермонті на клініку й невеличку дитячу лікарню, а також і свою постійну оселю, я звелів викарбувати

ці слова над парадним входом. Але вони так бентежили моїх пацієнтів, що я звелів їх стесати. Ці слова здавалися пацієнтам визнанням слабкості й нерішучості, натяком на те, що не варто їм було взагалі сюди звертатися.

Втім ці слова залишалися у мене в голові і, справді, шкоди не заподіювали. А інтелектуальним центром тяжіння для моєї медичної практики став єдиний том, який я замикав у сейфі щовечора: оправлений рукопис посібника з догляду за дітьми, який ми з Елізою написали під час нашої оргії на Бікон-Гілл.

В якийсь спосіб ми вклали туди *все*.

А роки пролітали.

• • •

Десь серед цих років я одружився з жінкою, багатою так само, як я, власне, зі своєю троюрідною сестрою. Її дівоче ім'я було Роуз Олдріч Форд. Вона була дуже нещасна, бо я її не любив і нікуди не возив. Я завжди мав проблеми з любов'ю. У нас народився син, Картер Пейлі Свейн, якого я теж не зміг полюбити. Картер був нормальний і геть-чисто мені нецікавий. Він нагадував недозрілий виноград — безбарвний, водянистий, який тільки дедалі збільшувався у розмірі.

Коли ми розлучилися, він і його мати купили собі помешкання у тому самому кооперативному будинку, де жила Еліза, у Мачу-Пікчу в Перу. Більше ніколи я не мав про них звісток — навіть коли став президентом Сполучених Штатів Америки.

А час летів.

• • •

Одного ранку я прокинувся і усвідомив, що мені майже п'ятдесят років! Мати переїхала до мене у Вермонт. Вона продала будинок у Черепаховій затоці. Вона стала квота і перелякана.

Вона багато говорила зі мною про Царство Небесне.

Тоді я нічого не знав про цей предмет. Я припускав, що коли люди вмирають, то вони вмирають.

— Знаю, що твій батько чекає на мене з відкритими обіймами, — казала вона. — І мої мама й тато також.

Вона мала рацію, як з'ясувалося. Чекати на прибуття нових людей — мало не єдине, що залишається робити в Царстві Небесному.

• • •

Те, як мати описувала Царство Небесне, дуже нагадувало поле для гри у гольф на Гаваях, з ідеально виплечаними майданчиками, що спускаються до теплого океану.

Я трошки з неї кепкував через оте прагнення такого Раю:

— Скидається на місце, де люди повсякчас дудлять лимонад.

— Я дуже люблю лимонад, — відповідала мати.

Розділ 29

У свої останні роки мати також часто говорила про свою нелюбов до всього штучного — синтетичних присмаків і волокон, пластмаси тощо. Вона любила шовк, бавовну і льон, вовну і шкіру, глину, скло і камінь. А ще вона казала, що любить коней і вітрильні судна.

— Все воно повертається, мамо, — казав я, і це була правда.

Тільки в моїй клініці ми тримали двадцять коней, а ще фургони, візки, карети і сани. У мене була своя кобила, величезна коняка клейдесдальської породи ваговозів. Її копита прикрашало золотаве оперення. Звали її Будвайзер.

Так, і в гаванях Нью-Йорка, Бостона, Сан-Франциско знову вирости ліси зі щогл, як я чув. Чимало часу сплигло відтоді, як я їх бачив.

•••

Так, і я відчув, що гостинність, з якою мій розум приймає фантазії, збільшилася, коли відмерла всяка машинерія, а спілкування із зовнішнім світом ставало дедалі невиразнішим.

Тож я й не здивувався однієї ночі, коли увійшов до себе в спальню з запаленою свічкою, поклавши перед тим матір спати, і побачив на камінній дошці китайця завбільшки з мій великий палець. Він був одягнений у стьобану синю куртку, штани і кашкет.

Як я міг визначити пізніше, він був перший офіційний посланець від Китайської Народної Республіки до Сполучених Штатів Америки за період більш ніж двадцять п'ять років.

•••

Протягом цього періоду жодний іноземець, який потрапляв до Китаю, як мені відомо, назад вже не повертався ніколи.

Тому фраза «поїхати до Китаю» стала розповсюдженим евфемізмом для «скоїти самогубство».

Гей-го.

• • •

Мій маленький відвідувач жестом наказав мені підійти ближче, щоб йому не доводилося кричати. Я підставив йому вухо. Мабуть, воно виглядало моторошно — тунель, порослий волоссям, зі шматочками вушної сірки всередині.

Він розказав мені, що є мандрівним посланцем, якого призначили на цю посаду через те, що він видимий для іноземців. Він був набагато, набагато більший за середнього китаєця, за його словами.

— Я гадав, що ваші люди нами більше не цікавляться, — сказав я.

Він усміхнувся.

— То були дурнуваті слова, докторе Свейн. Ми перепрошуємо.

— Тобто ми знаємо щось, чого не знаєте ви? — спитав я.

— Не зовсім так, — відповів він. — Я хочу сказати, що ви знали те, чого не знали ми.

— Навіть не уявляю, про що йдеться, — здивувався я.

— Само собою, — сказав він. — Я вам натякну: я привіз вам вітання від вашої сестри-близнючки з Мачу-Пікчу, докторе Свейн.

— Не дуже-то ясний натяк, — зауважив я.

— Мені б дуже хотілося переглянути папери, які ви з сестрою багато років тому сховали в погребальній урні в мавзолі професора Еліг'ю Рузвельта Свейна, — пояснив він.

• • •

З'ясувалося, що китаєць відрядили експедицію до Мачу-Пікчу, щоб відновити, якщо вдасться, втрачені старовинні секрети інків. Як і мій відвідувач, члени її були дуже великі як на китаєць.

Так, і Еліза звернулася до них з пропозицією. Вона сказала, що знає про секрети, не гірші, а навіть кращі за секрети інків.

— Якщо мої слова виявляться правдою, — пояснила вона, — я хочу, щоб ви мене винагородили — поїздкою до вашої колонії на Марсі.

• • •

Він сказав, що його звать Фу Манджу.

Я спитав, як він заліз на мою камінну полицю.

— Так само, як ми дістаємося на Марс, — відповів він.

Розділ 30

Отже, я погодився повести Фу Ма-нджу до мавзолею. Я посадив його у свою нагрудну кишеню.

Я почувався меншовартісним порівняно з ним. Я був упевнений, що він має владу над життям і смертю, з отаким його крихітним розміром. Так, і він знав набагато більше за мене, навіть про медицину, а ймовірно, і про мене самого. А ще він змусив мене почуватися аморальним. Це ж просто ненаситність — бути таким величезним. Моя тогоденна вечеря могла б нагодувати тисячу таких, як він.

•••

Вхідні двері до мавзолею були заварені. Тому ми з Фу Манджу мусили скористатися потайними переходами, альтернативним всесвітом мого дитинства, і ввійти через люк у долівці мавзолею.

Прокладаючи собі шлях крізь павутиння, я спитав його про те, як використовують китайці гонги в лікуванні раку.

— Ми вже давно пішли далі, — сказав він.

— А ми тут нічим з цього не могли б скористатися?

— Вибачте, — відповів він з моєї кишені, — але ваша, так би мовити, цивілізація занадто примітивна. Ви б ніколи не зрозуміли.

— Урна, — сказав я.

•••

Він так і відповідав на мої запитання: говорячи, що я надто тупий, аби хоч щось зрозуміти.

•••

Коли ми дісталися до нижньої частини кам'яного люка мавзолею, мені нелегко було його прочинити.

— Натисніть плечем, — підказував Фу Манджу. — Постукайте цеглиною, і все таке решта.

Його поради були такі примітивні, що я зрозумів: китайці знали про силу тяжіння не набагато більше за нас у той час.

Гей-го.

• • •

Люк, нарешті, відчинився, і ми піднялися до мавзолею. На мене, мабуть, було ще страшніше дивитися, ніж зазвичай. З голови до ніг я був сповитий павутинням.

Я витяг Фу Манджу з кишені і, на його прохання, поставив на кришку свинцевої труни професора Еліг'ю Рузвельта Свейна.

Я мав лише одну свічку. Але Фу Манджу витяг зі свого кейса крихітну коробочку. Вона освітила приміщення так яскраво, як Елізіна сигнальна ракета під час нашої з нею зустрічі в Бостоні, багато років тому.

Він попросив мене дістати папери з урни, що я і зробив. Папери чудово збереглися.

— Напевне, це все просто мотлох, — сказав я.

— Для вас, можливо, — відповів він і попросив, щоб я розкрутив і розгладив папери на труні, що я і зробив.

— Як могли ми, діти, знати щось, невідоме навіть сьогодні китайцям? — дивувався я.

— Поталанило, — одізвався він. І заходився бігати по паперах у своїх манюсінських чорно-білих баскетбольних кедах, подеколи зупиняючись, щоб сфотографувати те, що прочитав. Здавалося, найбільше його зацікавив наш нарис про силу тяжіння, — принаймні так мені здається тепер, заднім числом.

• • •

Нарешті, він задовольнився. Подякував мені за співпрацю і сказав, що тепер дематеріалізується і повернеться до Китаю.

— Ви знайшли хоч щось цінне? — спитав я у нього.

Він усміхнувся.

— Квиток на Марс для доволі великої леді кавказької раси з Перу, — відповів він.

Гей-го.

Розділ 31

Три тижні по тому, в ранок мого п'ятдесятого дня народження, я їхав верхи на своїй кобилі Будвайзер до селища — забрати пошту.

Прийшла вісточка від Елізи. З отаким текстом: «Щасливого нам дня народження! Іду до Китаю!»

Повідомленню виповнилося два тижні, судячи зі штемпеля. У тій самій пошті були і свіжіші новини.

«Із сумом повідомляю, що ваша сестра загинула на Марсі під час обвалу лавини». І підпис — «Фу Манджу».

•••

Я прочитав ці трагічні повідомлення, стоячи на старому дерев'яному ганку пошти, у тіні маленької сусідньої церкви.

Мене охопило надзвичайне почуття, яке я спершу вважав за природою психологічним, — першим припливом горя. Мені здавалося, що я вріс у цей ганок. Я не міг ворухнути ногою. Ба більше, риси мого обличчя почали опливати, як розплавлений віск.

Річ була в тому, що сила тяжіння незмірно виросла. У церкві щось з гуркотом хряснуло. То з дзвіниці зірвався дзвін.

А я провалився крізь ганок і гепнувся на землю.

•••

В інших частинах світу, ясна річ, обривалися троси ліфтів, розбивалися літаки, тонули кораблі, в автомобілів ламалися осі, падали мости, і все таке решта.

Це було жахливо.

Розділ 32

Отой перший нещадний поштовх збільшеної сили тяжіння тривав менше як хвилину, але він назавжди змінив світ.

Напівпритомний, я ледь виліз з-під уламків поштового ганку, коли все скінчилося. Я підібрав свою кореспонденцію.

Будвайзер була мертва. Вона намагалася встояти. Її нутрощі вивалилися.

• • •

Напевне, мене контузило. Люди в селищі волали про допомогу, а я був єдиний лікар. Але я просто пішов геть.

Пригадую, як я блукав під родинними яблунями.

Пригадую, що я зупинився біля родинного цвинтаря і похмуро розпечатав конверт від фармацевтичної компанії Елі Ліллі. У конверті лежала з дюжина зразків пігулок, які кольором і розміром нагадували сочевицю.

Супроводжувальні матеріали, які я дуже уважно прочитав, пояснювали, що торгова назва цих пігулок — трибензоманераміл. «Манера», вжита як частина назви, стосується гарних манер, соціально прийнятної поведінки.

Ці пігулки призначалися для лікування соціально неприйнятних симптомів хвороби Туретта: люди, які від неї потерпали, мимоволі казали непристойності і робили образливі жести, незалежно від того, де перебували.

У своєму стані дезорієнтації я вирішив, що мені потрібно негайно прийняти дві пігулки, що я і зробив.

Минуло дві хвилини, і все моє єство переповнилося таким задоволенням і впевненістю, яких я доти ніколи не відчував.

Так розпочалася залежність, якій судилося тривати майже тридцять років.

Гей-го.

• • •

Просто диво, що в моїй лікарні ніхто не загинув. Ліжка і каталки з дітьми, що важили дещо більше, поламалися. Одна медсестра провалилася в люк, який колись ховався під Елізиним ліжком. Вона зламала обидві ноги.

Мати, дякувати Богові, проспала весь цей час.

Коли вона прокинулася, я стояв біля підніжжя її ліжка. Вона знову розповіла мені, як ненавидить усе штучне.

— Знаю, мамо, — сказав я. — Повністю з тобою згоден. Назад до Природи!

• • •

Я й досі не знаю, чи був отой гравітаційний струс справою Природи, чи то був черговий експеримент китайців.

Тоді я думав, що існує зв'язок між струсом і тим, що Фу Манджу сфотографував наш з Елізою начерк про силу тяжіння.

Так, геть одурманений трибензоманерамілом, я виніс усі наші папери з мавзолею.

• • •

Начерк про силу тяжіння виявився для мене незрозумілим. Напевне, ми з Елізою ставали в тисячу разів мудріші, коли притулялися головами, ніж коли між нами пролягали милі й милі.

Наш утопічний план реорганізувати Америку в тисячі штучних родинних кланів був натомість цілком ясний. Між іншим, Фу Манджу вважав його безглуздом.

— Оце і справді дитяча вигадка, — сказав тоді він.

• • •

А мені цей план видався захопливим. Там говорилося, що немає нічого нового у штучних родинних кланах в Америці. Лікарі вважають себе спорідненими з іншими лікарями, правники — з правниками, письменники — з письменниками, політики — з політиками, і все таке решта.

Проте ми з Елізою гадали, що то хибна форма родинних кланів. З них вилучалися діти і старі люди, хатні господарки і невдахи всякого

роду. І ще одне: їхні інтереси були зазвичай такі вузькоспеціалізовані, що виглядали мало не божевільними для непосвячених.

— Ідеальний родинний клан, — писали ми з Елізою у ті давноминулі роки, — повинен включати всі різновиди американців пропорційно до їхньої чисельності. Створення десяти тисяч таких кланів забезпечило б Америці десять тисяч, сказати б, парламентів, які б щиросердно й фахово обговорювали те, що тепер пристрасно обговорює лише купка лицемірів, а саме — добробут усього людства.

• • •

Моє читання перервала старша медсестра, яка ввійшла повідомити, що наші перелякані юні пацієнти нарешті позасинали.

Я подякував їй за цю благу вість. А потім незчувся, як попросив її, ніби між іншим: «До речі — напишіть, будь ласка, до компанії Елі Ліллі в Індіанаполісі, щоб вони вислали дві тисячі доз їхніх нових ліків під назвою трибензоанераміл».

Гей-го.

Розділ 33

Мати померла за два тижні після цих подій.

Сила тяжіння не турбувала нас ще двадцять років.

А час летів. Час обернувся в якогось ефемерного птаха — став розпливчастим через чимраз більші дози трибензоманерамілу.

•••

В якісь проміжки часу я закрив свою клініку, повністю зрікся медицини і мене обрали сенатором Сполучених Штатів від Вермонту.

А час летів.

Одного дня з'ясувалося, що я балотуюся на посаду президента країни. Камердинер причепив до лацкана мого фрака значок кампанії. На ньому було гасло, яке забезпечило мені перемогу на виборах:

•••

Я лише раз з'явився тут, у Нью-Йорку, під час президентської кампанії. Я виступив із промовою зі сходів Публічної бібліотеки на розі Сорок сьомої вулиці і П'ятої авеню. Острів Мангет-тен на той час був сонним морським курортом. Місто так і не оговталось від того першого гравітаційного струсу, який повіривав ліфти в його будівлях, затопив його тунелі, поламав усі його мости, крім одного — Бруклінського.

Тепер сила тяжіння знову почала химерити. Це вже не були оті страхітливі струси. Якщо китайці й справді були до того причетні, то вони навчилися, як поступово збільшувати або зменшувати її, щоб, мабуть, не спричиняти травмування людей і руйнації нерухомості. Сила тяжіння тепер набула величавої граційності морських припливів і відпливів.

•••

Коли я виступав на сходах Бібліотеки, сила тяжіння була велика. Тому я вирішив говорити сидячи. Я був тверезий, як скло, проте розвалився у кріслі, як п'яний англійський сквайр давніх часів.

Моя аудиторія, що головню складалася з пенсіонерів, буквально лежала горілиць на П'ятій авеню, яку поліція перекрила, хоча там і так не було б жодного транспорту. Десь, здається, на Медісон-авеню стався невеликий вибух. Мародери порпалися в руїнах вже ні до чого не придатних хмарочосів.

•••

Я говорив про самотність американців. То була єдина тема, якої я потребував для перемоги, на моє щастя. То була єдина тема, на яку я взагалі міг говорити. Як прикро, казав я, що я не з'явився в американській історії раніше разом зі своїм простим і реальним планом антисамотності. Я казав, що всі руйнівні ексцеси американців у минулому викликала не так пристрасть до гріха, як самотність.

Один старий дід потім підповз до мене і розповів, що він скуповував страхові поліси, акції інвестиційних фондів, побутові прилади, автомобілі і все таке решту не тому, що йому це подобалося чи було потрібно, а тому, що торговці й агенти, здавалося, обіцяли стати його родичами і все таке решту.

— Я не мав родичів, але дуже потребував їх, — сказав він.

— Як і кожен з нас, — сказав я.

Він розповів, що протягом довгого часу пиячив, сподіваючись породичатися з відвідувачами барів.

— Бармен був би нам за рідного батька, розумієте... Але раптом наступав час, коли вже заборонялося продавати алкоголь.

— Розумію, — відповів я. І розповів напівправду про себе, яка вже набула популярності в ході кампанії: — Колись я теж був страшенно самотній і єдиним створінням, з яким я міг поділитися своїми найпотаємнішими думками, була кобила на ім'я Будвайзер.

І я повідав йому, як загинула Будвайзер.

•••

Під час цієї розмови я знову і знову підносив руку до рота, ніби стримуючи емоційні вигуки. А насправді я ковтав крихітні зелені пігулки. їх на той час вже заборонили і не виготовляли. Але я мав їх чи не мішок, який сховав у своєму кабінеті в приміщенні Сенату.

Саме вони були причиною моєї невгасної чемності й оптимізму, а можливо, й опору старіти так швидко, як інші чоловіки. Мені було

сімдесят, але енергії я мав, як людина вдвічі молодша.

Я навіть підчепив собі гарненьку нову дружину, Софі Ротшильд Свейн, якій було лише двадцять три роки.

• • •

— Якщо вас оберуть і я отримаю отих всіх нових штучних родичів... — сказав старий і замовк. — Скільки їх буде, кажете?

— Десять тисяч братів і сестер, — відповів я. — Сто дев'яносто тисяч двоюрідних.

— А то не забагато буде? — здивувався він.

— А хіба ми не домовилися щойно, що потребуємо всіх родичів, яких спроможемося собі знайти в такій величезній і неоковирній країні, як наша? — відповів я. — Якщо ви раптом поїдете до Вайомінгу, скажімо, хіба не втішно буде вам усвідомлювати, що ви маєте там численну рідню?

Він трохи подумав.

— Хтозна... може, й так, — промовив він зрештою.

— Як я казав у своїй промові, — вів я далі, — ваше нове середнє ім'я буде якоюсь назвою — квітки, чи фрукта, чи горіха, чи овочу, чи бобової рослини, чи пташки, чи рептилії, чи риби, чи молюска, чи коштовного каміння, чи мінералу, чи хімічного елемента, поєданого дефісом з числом від одного до двадцяти.

І я спитав, як його тепер.

— Енвер Гленвіл Грассо, — відповів він.

— Ну от. А могли б дістати ім'я, скажімо, Елмор Уран-3 Грассо. І кожен, хто має Уран як частку свого середнього імені, став би вашим кузеном.

— Це повертає мене до мого першого запитання, — сказав він. — А раптом я отримаю собі в родичі людину, яку на них не переношу?

• • •

— Хіба є щось нове в тому, що ми маємо родичів, яких терпіти не можемо? — спитав його я. — Хіба подібне не трапляється вже десь з мільйон років, містере Грассо?

А потім я сказав йому непристойність. Сам я не люблю непристойностей, як, власне, демонструє сама оця книжка. За всі роки

Розділ 34

Дефіцит пального дійшов крайньої межі, коли мене обрали, тому першим нагальним питанням, яке я мав розв'язати після інавгурації, було — де роздобути достатньо електроенергії для живлення комп'ютерів, щоб видати всім нові середні імена.

Я наказав, щоб усі коні, солдати, фургони занепалої армії, яку я успадкував від свого попередника, перевезли тонни паперу з Національного архіву до електростанції. Усе то були документи з часів адміністрації Річарда М. Ніксо-на, єдиного в історії президента, якого змусили піти з посади.

•••

Я сам відправився до Архіву за цим простежити. Звернувся я зі сходів до солдатів і кількох перехожих. Я сказав, що містер Ніксон і його оточення були виведені з рівноваги самотністю особливо гострої форми.

— Він обіцяв нас з'єднати, а натомість пересварив, — заявив я. — А от тепер — ну ж бо, presto! — він поєднає нас, врешті-решт.

Я позував для фотографій під написом на фасаді Архіву: «МИНУЛЕ — ЦЕ ПРОЛОГ».

— Вони не були, по суті, злочинцями, — сказав я. — Але вони прагнули скуштувати того братерства, яке вбачали в організованій злочинності.

•••

Кількість злочинів, що їх скоїли самотні люди в уряді і які приховано в цьому місці, така велика, що цей напис можна було б легко замінити на інший:

«КРАЩЕ СІМ'Я ЗЛОЧИНЦІВ, НІЖ ЗОВСІМ НІЯКОЇ».

Гадаю, ми тепер відзначаємо кінець ери трагічних витівок. Пролог закінчився, друзі, сусіди й родичі. Час братися за нашу головну благородну справу.

— Дякую, — сказав я.

• • •

Вже не існувало великих газет чи федеральних журналів, у яких був би надрукований мій виступ. Гігантські видавництва і друкарні геть усі

позакривалися — за браком пального. Мікрофонів не було. Лишилися тільки люди.

Гей-го.

• • •

Я видав солдатам спеціальну відзнаку на честь цієї події. Це була ясно-синя стрічка, на якій висів пластмасовий значок.

Я пояснив, утім лише напівжартома, що ця стрічка символізує «Синього птаха щастя». А на значку стояли, ясна річ, оці слова:

Розділ 35

Тепер у нашому Національному парку хмарочосів десь по дев'ятій ранку. Сила тяжіння приємна, проте Ме-лоді й Айседор не збираються сьогодні працювати на своїй малюковій піраміді. Натомість ми влаштуємо пікнік на верхів'ї будинку. Молодь така зі мною привітна, тому що за два дні в мене день народження. Яка радість!

Понад усе на світі вони люблять дні народження!

Мелоді патрає курку, яку вранці приніс нам раб Віри Бурундук-5 Заппи. Ще раб приніс дві буханки хліба і два літри густого пива. Він на мигах показав, як він нас годує. Він притиснув денця пляшок з пивом собі до сосків, удаючи, ніби має груди, з яких ллється густе пиво.

Ми сміялися. Ми аплодували.

• • •

Мелоді підкидає пір'я вгору. Через знижену гравітацію здається, що вона біла відьма. Кожен щипок її пальців породжує метеликів.

У мене ерекція. Як і в Айседора. Як і в кожного чоловіка.

• • •

Айседор підмітає вестибюль мітлюю, яку він зробив з галуззя. Він співає одну з двох відомих йому пісень. Друга пісня — це «З днем народження вас!» Так, а слуху в нього немає, тож він тягне на одній ноті:

Пливи, пливи, мій човнику,

Тихенька течія.

Життя — весела мрія,

Лиш мрія це моя.

• • •

Так, і я тепер пам'ятаю один давноминулий день своєї мрії, коли отримав розлогий лист від президента своєї країни, котрим, до речі, був я сам. Подібно до кожного громадянина, я в нетерплячці очікував, коли ж комп'ютери сповістять, яке в мене буде середнє ім'я.

Мій президент привітав мене з отриманням нового середнього імені. Він попросив мене вживати його як невіддільну частину мого підпису, а також у поштовій адресі, на фірмовому папері для листів, в адресних книгах і все таке решта. Він пояснив, що це ім'я було обрано без жодних підтасовок і не мало на меті натякати на мій характер, на мою зовнішність або на моє минуле.

Він запропонував оманливо примітивні, майже безглузді приклади того, як я міг би стати в пригоді штучним родичам: поливати їхні квіти, коли вони будуть у від'їзді; доглядати за їхніми малюками, щоб самі вони могли піти з дому на годинку-дві; порадити їм дантиста, який справді лікує зуби безболісно; супроводжувати їх до лікаря, коли в них буде серйозна проблема зі здоров'ям; провідувати їх у в'язниці чи в лікарні; ходити з ними в кіно на фільми жахів, щоб було не так страшно.

Гей-го.

• • •

Я був, до речі, зачарований своїм новим середнім іменем. Я негайно розпорядився, щоб Овальний кабінет в Білому домі негайно перефарбували у блідо-жовтий колір, на ознаменування того, що я став Нарцисом.

І коли я віддавав накази про ремонт своїй особистій секретарці, яку звали Гортензія Щука-13 МакБанді, в її кабінеті з'явився посудомийник з кухні Білого дому. Він був страшенно зняковілий і зіщулений. Через збентеження він задихався, тільки починав щось говорити.

Коли він нарешті спромігся відносно доладно висловитися, я його обійняв. Він вийшов з наповнених парюю глибин посудомийні, щоб відважно сповістити мене про те, що він також Нарцис-11.

— Брате мій, — сказав я.

Розділ 36

Чи існувала серйозна опозиція цій новій соціальній схемі? Звісно, існувала.

Як ми з Елізою і передбачали, моїх ворогів так розлютила сама ідея штучних родинних кланів, що вони утворили свій власний багатомовний штучний родинний клан.

Вони також мали значки кампанії, які носили ще довго після того, як мене обрали. Напис на їхніх значках був неминуче прогнозований, а саме:

Мені тільки й лишалось, що сміятися, коли моя дружина, уроджена Софі Ротшильд, унадилася носити такий значок.

Гей-го.

• • •

Софі знавісніла, отримавши лист від свого президента, яким виявився я, де їй наказувалося зректися імені *Ротшильд*. Натомість вона мала стати *Арахіс-3*.

Знову ж таки: перепрошую, але мені тільки й лишалось, що сміятися.

• • •

Софі виношувала свій план кілька тижнів. Потім вона вповзла до Овального кабінету в день, коли сила тяжіння була дуже великою, і повідомила, що ненавидить мене.

Я не відчув жодного болю.

Як я вже казав, я добре усвідомлював, що зроблений не з того мотлоху, який утворює щасливі шлюби.

— Я чесно не думала, що ти зайдеш так далеко, Вілбуре, — сказала Софі. — Я знала, що ти ненормальний і що твоя сестра ненормальна. Проте я не вірила, що зайдеш так далеко.

• • •

Софі не довелося задирати голову, говорячи зі мною. Я лежав ниць на підлозі, спершися підборіддям у подушку. Я читав захопливий

репортаж про те, що сталося в Урбані, штат Іллінойс.

Я не віддав їй своєї неподільної уваги, тому вона сказала:

— Що ти там таке читаєш, що цікавить тебе значно більше, ніж я?

— Бачиш, — почав я, — протягом багатьох років я був останнім американцем, котрий розмовляв з китайцем. Тепер це не так. Ціла делегація з китайців зробила візит удові одного фізика в Урбані тижні три тому.

Гей-го.

• • •

— Я, звісно, не хочу відбирати твого дорогоцінного часу, — сказала вона. — Само собою, китайці завжди були тобі значно ближчі, ніж я.

Я подарував їй на Різдво інвалідне крісло — їздити Білим домом у дні збільшення сили тяжіння. Я спитав, чому вона ним не користується.

— Мені сумно дивитися, — додав я, — як ти лазиш на карачках.

— Але ж я тепер *Aрахіс* — земляний горіх, — сказала вона. — *Aрахіс* живе дуже близько до землі. *Aрахіс* славиться тим, що росте низько. *Aрахіс* дешевший від дешевого і нижчий від низького.

• • •

На першому етапі я вважав обов'язковим, щоб людям не дозволялося змінювати середні імена, які призначив уряд. Даремно я був такий непохитний. Тепер відбуваються усілякі зміни імен як тут, на Острові Смерті, так і деінде. І я не вбачаю в цьому жодної шкоди.

Але з Софі я був дуже суворий.

— Гадаю, ти хочеш бути Орлом або Діамантом, — сказав я.

— Я хочу бути Ротшильд, — відповіла вона.

— Тоді тобі краще виїхати у Мачу-Пікчу, — відтяв я. Саме туди вже перебралися майже всі її кривні.

• • •

— Ти насправді такий садист, — спитала Софі, — що хочеш примусити мене довести свою любов до тебе дружбою з незнайомцями, які тепер виповзають з-під сирого каміння, як мокриці? Як стоноги? Як слимаки? Як хробаки?

— Годі, годі, — втихомирював її я.

— Коли ти востаннє дивився на оте шоу виродків за парканом? — спитала Софі.

Одразу за парканом Білого дому, по всьому периметру, щоденно товклися купи людей, які претендували стати нашими з Софі штучними родичами.

Серед них були, пригадую, двоє карликів, що тримали плакат з написом «Вся влада квітам!».

Була там, пригадую, жінка, одягнена в армійську польову куртку поверх пурпурової вечірньої сукні. На голові в неї був шолом перших авіаторів, захисні окуляри і все таке решта. Вона тримала на палиці плакат з написом «Арахісове масло».

• • •

— Софі, — сказав я, — там за парканом непересічні американські громадяни. І ти не помиляєшся, коли кажеш, що вони виповзли з-під сирого каміння — як стоноги, мокриці й хробаки. Вони ніколи не мали ні друзів, ні родичів. Усе своє життя вони були змушені вважати, що потрапили, ймовірно, до якогось іншого Всесвіту, оскільки ніхто ніколи не виявив до них гостинності чи дав їм роботу.

— Я їх ненавиджу, — промовила Софі.

— Облиш, — сказав я. — Від них немає ніякої шкоди, як мені відомо.

— Не думала я, що ти зайдеш так далеко, Вілбуре, — повторила вона. — Я гадала, ти вдовольнишся посадою президента. Не думала я, що ти зайдеш так далеко.

— Що ж, — відповів я. — Я радий, що це зробив. І я радий, що нам треба подумати про отих людей за парканом, Софі. Вони — перелякані самітники, яких виманили з-під їхнього сирого каміння за допомогою гуманних нових законів. Вони приголомшено шукають братів, сестер, кузенів і кузин, яких їм несподівано подарував їхній президент з державної соціальної скарбниці, яка досі стояла замкнена.

— Ти збожеволів, — сказала вона.

— Цілком ймовірно, — відповів я. — Але то не буде галюцинація, коли я побачу, як оті люди за парканом знайдуть хоча б одне одного, якщо вже більше немає нікого.

— Вони варті одне одного, — зауважила Софі.

— Саме так, — відповів я. — І вони заслуговують ще на те, що з ними трапиться тепер, коли вони набралися сміливості заговорити з незнайомцями. Зачекай, Софі. Простий досвід спілкування обов'язково дозволить їм піднятися еволюційними сходами за лічені години чи дні, щонайбільше — тижні.

І те не буде галюцинацією, Софі, коли я побачу, як вони стають людьми, пробувши стільки років, як ти кажеш, стоногами, слимаками, мокрицями і хробаками.

Гей-го.

Розділ 37

Софі розлучилася зі мною, зрозуміло, і дременула зі своїми коштовностями, хутрами, картинами, цяцьками і всім таким решту до кооперативного будинку в Мачу-Пікчу, Перу.

Майже останнє, що я їй сказав, здається, було:

— Чи не могла б ти принаймні зачекати, доки ми не складемо родинні довідники? Ти б неодмінно з'ясувала, що маєш у родичах багато видатних жінок і чоловіків.

— Я вже маю в родичах багато видатних жінок і чоловіків, — відповіла вона. — Прощавай.

•••

Щоб скласти й опублікувати родинні довідники, нам довелося ще завезти папір з Національного архіву до електростанції. Я відібрав цього разу матеріали з часів президентства Улісса Сімпсона Гранта і Воррена Гамалієля Гардінга.

Ми не могли забезпечити кожного громадянина власним довідником. Єдине, що ми змогли, — це надіслати повний їхній набір до законодавчих зборів кожного штату, поліційних управлінь і публічних бібліотек країни.

•••

Одну пожадливість я все ж таки виявив: ще до того, як Софі мене покинула, я попросив, щоб нам прислали у власне користування довідники родин Нарцис і Арахіс. Тому я маю «Довідник Нарцис» просто тут, у Емпайр стейт білдіngu. Віра Бурундук-5 Заппа подарувала його мені на минулорічний день народження. Це перше видання — і єдине, бо більше їх не друкували.

І я знову вичитав з нього, що серед моїх нових родичів на той час були Кларенс Нарцис-11 Джонсон, шеф поліції у Батавії, штат Нью-Йорк, і Мухамед Нарцис-11 Х, колишній чемпіон світу з боксу в напівважкій категорії, і Марія Нарцис-11 Черкаські, прима-балерина Театру опери і балету в Чикаго.

• • •

Я по-своєму радий, до речі, що Софі так і не побачила свого родинного довідника. Арахіси і справді виявилися дуже приземленою компанією.

Найславетніший з-поміж них, пригадую, був маловідомий переможець у змаганнях на роликових ковзанах.

Гей-го.

• • •

Так, і коли уряд видав довідники, «Вільне підприємництво» випустило родинні газети. Моя називалася «*Нарцизяка*». Газета Софі, яка приходила до Білого дому ще довго по її від'їзді, мала назву «*Арахіс таймс*». Віра розповіла мені якось, що газета «*Бурундук*» спершу виходила як «*Купа дров*».

Родичі просили роботу, чи інвестицій, чи пропонували щось на продаж у відповідних рекламних оголошеннях. Колонки новин оповідали про перемоги й успіхи одних родичів і застерігали проти інших, які розтлівали малолітніх, займалися шахрайством і всім таким решту. Ще там подавали списки родичів, яких можна було провідати в різноманітних лікарнях чи тюрмах.

Були там передовиці, що закликали брати участь у програмах медичного страхування клану. Пригадую один цікавий нарис чи то в «*Нарцизяці*», чи то в «*Арахіс таймс*», у якому йшлося про те, що родини з високими моральними принципами — найкращі захисники закону й порядку, тож можна очікувати, що поліція поступово відімре.

«Якщо ви знаєте родича, замішаного у кримінальних справах, — робився у нарисі висновок, — не викликайте поліцію. Викличте ще десяток родичів».

І все таке решта.

• • •

Віра розповіла мені, що девіз газети «*Купа дров*» був такий: «Хороший громадянин — це хороша сімейна жінка або хороший сімейний чоловік».

• • •

Коли нові клани почали досліджувати самих себе, було виявлено безліч статистичних аномалій. Майже всі *Самшити*, наприклад, могли грати на музичних інструментах або принаймні не фальшивити у співі. Троє з них були диригенти знаних симфонічних оркестрів. Удова з Урбани, яку відвідали китайці, була *Самшит*. Вона заробляла на життя собі і своєму синові тим, що давала уроки гри на фортепіано.

Дині в середньому важили на кілограм більше, ніж члени інших родин. Три чверті з родини *Сірків* були жінки.

І все таке решта.

Щодо моєї власної родини: надзвичайне скупчення *Нарцисів* було виявлено в Індіанapolisі і його передмістях. Моя родинна газета ходила там, і на її першій шпальті хвалькувато зазначалося: «Надруковано в Нарцис-Сіті, США».

Гей-го.

• • •

Виникли кланові клуби. Я особисто розрізав стрічку на відкритті клубу «*Нарцис*» отут на Мангеттені, на Сорок третій вулиці, за П'ятою авеню.

То був для мене досвід, який потребував обмізкування, хоча я й був пригальмований трибензоманерамілом. Колись я був членом іншого клубу і, отже, належав до іншого виду штучного родинного клану, причому в цьому самому приміщенні. До нього ж належали мій батько і мій дід, а також усі четверо моїх прадідів.

Колись це приміщення було тихою гаванню для чоловіків, які мали багатство і владу і які були вже далеко не першої молодості.

Тепер там товпилися матері з дітьми, дідугани, що грали в шашки або шахи чи дрімали, молодь, яка брала уроки танців або грала в боулінг чи китайський більярд-автомат.

Мені лишалося тільки сміятися.

— Гадаєте, що Він у цьому готелі? — здивувався я.
— Почитайте листівку, — відрік він.

• • •

Так я і зробив — у своїй усамітненій кімнаті, з увімкненим радіо.

Зверху на листівці було примітивне зображення Ісуса, який стояв, розвернувшись тілом до глядача, але обличчям у профіль, — як одноокий валет з колоди карт.

У роті в Нього був кляп. На руках — кайданки. На одній гомілці теж кайдани, прикуті ланцюгом до кільця у підлозі. На нижній повіщі Його лівого ока висіла одна досконала сльоза.

Під картинкою містилися оці запитання і відповіді:

ЗАПИТАННЯ: Як вас звати?

ВІДПОВІДЬ: Я превелебний Вільям Уран-8 Вейнрайт, засновник Церкви Ісуса Христа Викраденого на Елліс-авеню 3972 у Чикаго, штат Іллінойс.

ЗАПИТАННЯ: Коли Бог знову пошле до нас свого Сина?

ВІДПОВІДЬ: Він вже послав. Ісус тепер серед нас.

ЗАПИТАННЯ: Чому ж ми досі не бачили Його й не чули?

ВІДПОВІДЬ: Його викрали Сили Зла.

ЗАПИТАННЯ: Що ми маємо робити?

ВІДПОВІДЬ: Ми маємо облишити те, чим займаємося, і проводити весь час у спробах знайти Його. Якщо не знайдемо, Бог здійснить Свій Вибір.

ЗАПИТАННЯ: А що це за Божий Вибір?

ВІДПОВІДЬ: Бог може з легкістю знищити все людство будь-якої миті.

Гей-го.

• • •

Я побачив того юнака, коли він вечеряв сам у ресторані, і подивувався, що він може смикати головою на всі боки і при цьому не пролити й краплі. Він навіть зазирнув під свою тарілку і денце склянки з водою, та ще й не раз і не два.

Мені лишалося тільки сміятися.

Розділ 39

І от саме тоді, коли все йшло так добре, коли американці були щасливі, як ніколи доти, попри те, що країна збанкрутувала і розпадалася, люди почали вмирати мільйонами від Албанського грипу, а отут, на Мангеттені, від Зеленої смерті.

Це був кінець Держави. Залишилися тільки родинні клани, більше нічого.

Гей-го.

•••

Звісно, розпочалися спроби утворити герцогства, королівства і решту всяких дурниць, формувалися армії, будувалися форти. Але все це мало кому подобалося. Родинні клани час до часу потерпали від погіршення погоди і зміни сили тяжіння.

Але десь там, однієї ночі по-справжньому жорсткої гравітації, розсипалися фундаменти Мачу-Пікчу. Житлові будинки, бутики, банки, цяцьки, коштовності, колекції творів мистецтва доколумбової ери, оперний театр і церкви, і *все таке решта* провалилося під землю в Андах і потонуло в морі.

Я плакав.

•••

А члени родинних кланів усюди малювали картинки з викраденим Ісусом Христом.

•••

Протягом певного часу люди й далі присилали новини до нас у Білий дім. Ми самі стикалися зі смертю, смертю, смертю і готувалися вмерти.

Наша особиста гігієна швидко зійшла нанівець. Ми припинили регулярно митися і чистити зуби. Чоловіки повідпускали бороди, запустили волосся по плечі.

Ми почали руйнувати Білий дім майже бездумно: спалювали в коминках меблі, перила, панельну обшивку, рами картин — для

обігріву.

Гортензія Щука-13 МакБанді, моя особиста секретарка, померла від грипу. Мій лакей, Едвард Полуниця-4 Кляйндинст, помер від грипу. Мій віце-президент, Мілдред Гелій-20 Теодорідес, померла від грипу.

Мій радник з науки, д-р Альберт Аквамарин-1 П'ятигорський, відійшов практично в мене на руках на підлозі Овального кабінету.

Він був майже такий високий на зріст, як я. Мабуть, ми становили кумедне видовище на підлозі. «Що це все означає?» — все питав і питав він.

— Не знаю, Альберте, — відповідав я. — І, можливо, добре, що не знаю.

— Спитайте в китайця! — вигукнув він і віддав Богові душу, як то кажуть.

•••

Зрідка дзвонив телефон. Це було так нечасто, що я при звичаївся відповідати особисто.

— Говорить ваш президент, — відрекомендувався я. Зазвичай то була якась міфологічна істота, яку майже не було чути крізь потріскування і щиглі поганого зв'язку, — «король Мічигану», скажімо, або «Надзвичайний губернатор Флориди», або «Виконувач обов'язків мера Бірмінгема», і все таке решта.

Але з кожним тижнем повідомлень приходило щораз менше. Згодом припинилося й це. Мене забули.

Так закінчилося моє президентство — дві третини мого другого терміну.

І дещо дуже важливе добігало кінця так само швидко — мій незамінний запас трибензоманерамілу.

Гей-го.

•••

Я довго не наважувався порахувати, скільки залишилося пігулок, але довелося, — їх було дуже мало. Я так від них залежав, був їм такий вдячний, що мені здавалося, ніби моє життя закінчиться разом з останньою пігулкою.

Персоналу в мене також майже не було. Залишився тільки один робітник. Усі інші померли або десь пішли, оскільки жодних

повідомлень більше не надходило.

Той єдиний, хто залишився зі мною, був мій брат, вірний Карлос Нар-цис-11 Вільявіченціо, посудомийник, якого я обійняв у той перший день, коли став Нарцисом.

Розділ 40

Оскільки все занепадало дуже швидко і оскільки поруч зі мною вже не було людей, задля яких варто було б поводитися нормально, у мене розвинулася манія рахувати речі. Я рахував планки у венеційських жалюзі. Я рахував ножі, виделки і ложки в кухні. Я рахував закрутки на покривалі ліжка Абрагама Лінкольна.

І одного дня я рахував стовпчики на перилах, стоячи накарачках, хоча сила тяжіння була середньолегка. І раптом я усвідомив, що знизу за мною спостерігає якийсь чоловік.

На ньому було куртка й штани з оленьчої шкіри, мокасини і енотова шапка з китицею; в руках він тримав рушницю.

— Господи, президенте Нарцис, — сказав я собі, — цього разу ти остаточно збожеволів. Це ж там стоїть старий Деніел Бун. ^[12]

І тут до першого приєднався другий. Він був одягнений у форму перших авіаторів, коли ще не існувало такого поняття, як Військово-повітряні сили Сполучених Штатів, задовго до того, як я став президентом.

— Спробую вгадати, — промовив я уголос. — Це або Геловін, або День незалежності.

• • •

Пілота, здається, шокував стан, у якому був Білий дім.

— Що тут трапилось? — спитав він.

— Можу вам сказати тільки одне, — відповів я. — Тут робилася історія.

— Жахливо, — сказав він.

— Якщо вам здається, що погано отут, — сказав йому я і постукав собі пальцями по лобі, — то було б варто зазирнути *сюди*, всередину.

• • •

Жоден з них навіть гадки не мав, що я президент. На той час я перетворився на нечупару.

Вони і розмовляти зі мною не хотіли, та й один з одним також, до речі. Як з'ясувалося, вони були не знайомі. Просто прибули одночасно,

от і все, — кожен зі своєю нагальною місією.

Вони пішли до інших кімнат і натрапили на мого Санчо Панса, Карлоса Нарциса-11 Вільявіченціо, який ладнав обід з флотських галет, консервованих копчених устриць і ще чогось, що він знайшов. Карлос відвів їх до мене і переконав, що я насправді президент того, що він з усією щирістю назвав «наймогутнішою країною у світі».

Карлос був безнадійно тупий.

•••

Першопоселенець мав до мене лист — від тієї удови в Урбані, штат Іллінойс, якій зробили візит китайці кілька років тому. В мене тоді так і не знайшлося часу з'ясувати, чого ті китайці хотіли.

«Шановний д-ре Свейн, — починався лист. — Я проста людина, вчителька гри на фортепіано, яка відома лише через те, що була одружена з дуже видатним фізиком, народила від нього прекрасного сина, а після його смерті мене відвідала делегація крихітних китайців, один з яких сказав, що його батько знав Вас. Батька його звали Фу Манджу.

Саме китайці розповіли мені про дивовижне відкриття, яке мій чоловік, д-р Фелікс Боксит-13 фон Петерсвальд, зробив перед своєю смертю. Ми з сином, який, до речі, теж Нарцис-11, як і Ви, тримали відтоді це відкриття в таємниці, тому що воно проливає світло на становище людей у Всесвіті, дуже гнітюче, м'яко кажучи. Це стосується істинної природи того, що чекає на нас усіх після смерті. А чекає на нас, д-ре Свейн, дещо непозбувно нудне.

Я не можу примусити себе назвати це «Небесами», чи «Нашою справедливою винагородою», чи чимось подібно приємним. Назвати це я можу лише так, як називав мій чоловік, як називатимете Ви, коли вивчите все докладно, а саме — «Ферма невдах».

Коротше кажучи, д-ре Свейн, мій чоловік винайшов спосіб розмовляти з померлими на цій «Фермі невдах». Він не розкрив своєї методи ні синові, ні мені, нікому. Проте китайці, які, схоже, всюди мають своїх шпигунів, якось провідали про все. Вони прибули, щоб почитати його записи і подивитися на рештки його апарата. Розібравшись в усьому, вони люб'язно пояснили нам із сином, як робити оцей моторошний фокус, якщо ми схочемо. Самі вони були дуже розчаровані цим відкриттям. Хоча для них воно і було нове, як

вони сказали, однак зацікавити могло «тільки учасників того, що залишилося від західної цивілізації», хоч що б це означало.

Я доручаю цей лист другуві, який сподівається приєднатися до великого поселення своїх штучних родичів, Бериліїв, у штаті Меріленд, а це зовсім недалеко від Вас.

Я називаю Вас «д-р Свейн», а не «містер президент», тому що цей лист не має жодного стосунку до інтересів держави. Це суто особистий, приватний лист, який повідомляє, що ми багато разів розмовляли з Вашою небіжчицею-се-строю Елізою по апарату мого чоловіка. Вона каже, що Вам конче потрібно приїхати до нас, щоб вона могла порозмовляти безпосередньо з Вами.

Ми із задоволенням очікуємо Вашого приїзду. Будь ласка, не ображайтеся на поведінку мого сина, а вашого брата, Девіда Нарциса-11 фон Петерсвальда, який не здатен утримуватися від непристойної лайки і образливих жестів навіть за найнеприйнятніших обставин. Він потерпає від синдрому Туретта.

Віддана Вам,
Вільма Самшит-17 фон Петерсвальд».
Гей-го.

Розділ 41

Я був глибоко зворушений, незважаючи на трибензоманераміл.

Я дивився на спітнілого першопо-селенцевого коня, який щипав траву на газоні Білого дому. Потім я звернувся до самого посланця.

— Як ви дістали цей лист? — спитав я його.

Він розповів, що випадково застрелив одного чоловіка з клану Берилій, ймовірно, друга Вільми Самшит-17 фон Петерсвальд, на кордоні штатів Теннессі й Західної Віргінії. Він прийняв його за свого кровного ворога.

— Я гадав, що то був Ньютон МакКой, — пояснив він.

Він намагався врятувати свою невинну жертву, але той помер від гангрени. Проте перед самою смертю отой Берилій примусив його дати слово християнина, що він доставить лист, як присягнув і сам Берилій, президентові Сполучених Штатів Америки.

• • •

Я спитав, як його звать.

— Байрон Гетфілд, — сказав він.

— А яке у вас урядове середнє ім'я? — поцікавився я.

— Нам воно ні до чого, — сказав він.

З'ясувалося, що він належить до одного з нечисленних природних родинних кланів кривних родичів у країні, які перебувають у стані безперервної ворожнечі з іншим подібним кланом аж з 1882 року.

— Нам, той, начхати на оті всі новітні вибрики з середніми іменами, — сказав він.

• • •

Ми з першопоселенцем всілися на хитких визолочених стільцях бальної зали, які нібито закупила для Білого дому Жаклін Кеннеді в незапам'ятні часи. Там само вмовився і авіатор, насторожено чекаючи на свою чергу заговорити. Я поглянув на його іменний жетон, що був на нагрудній кишені куртки. Там було написано:

КАПІТАН БЕРНАРД О'ГЕР

• • •

— Капітане, — звернувся я до нього, — ви вже друга людина, яка не переймається цими нововведеннями з середніми іменами.

Я звернув увагу, що він застарий для капітана, навіть якби ці звання ще існували. Власне, йому було під шістдесят.

Я зробив висновок, що він просто божевільний, який десь роздобув цю форму. Я припустив, що він був у такому захваті й збентеженні від свого нового вигляду, що не придумав нічого кращого, як постати перед своїм президентом.

Проте насправді він був цілком нормальний. Останні одинадцять років він служив на самому дні підземної стартової шахти в Рок-Крик-Парку. Я ніколи й не чував про цю стартову шахту.

Але саме там стояв президентський гелікоптер, а також тисячі галонів просто безцінного нині пального.

• • •

Врешті-решт він вибрався звідти, порушивши всі накази, як він сказав, щоб з'ясувати, «що там, в дідька, коїться нагорі».

Мені лишалося тільки засміятися.

• • •

— А цей гелікоптер і тепер готовий злетіти? — спитав я.

— Так, сер, звісно, — відповів він. Він сам його обслуговував протягом останніх двох років. Його механіки один за одним повтікали хто куди.

— Юначе, — проголосив я. — Я видам вам за це медаль.

Я зняв значок зі свого пошарпаного лацкана і причепив йому на груди.

Там, ясна річ, було написано:

Розділ 42

Першопоселенець відмовився від подібної нагороди. Він натомість попросив їсти, щоб протриматися під час довгої подорожі назад у рідні гори.

Ми дали йому все, що мали: стільки флотських галет і консервованих копчених устриць, скільки влізло в його сакви.

•••

Так, а капітан Бернард О'Гер, Карлос Нарцис-11 Вільявіченціо і я вилетіли зі стартової шахти на світанку наступного дня. Сила тяжіння була така сприятлива, що наш гелікоптер витратив не більше енергії, ніж тополиний пух на вітру.

Коли ми пролітали над Білим домом, я помахав йому рукою.

— Прощавай, — сказав я.

•••

Мій план був спершу полетіти до Індіанapolisа, який був густо заселений Нарцисами. Вони прибували туди звідусіль.

Там ми мали залишити Карлоса під опікою його штучних родичів до кінця життя. Я був радий його спекатися. Він набрид мені до сліз.

•••

Потім ми вирушимо до Урбани, попередив я капітана О'Гера, а далі до моєї дитячої домівки у Вермонті.

— Після цього, — пообіцяв я, — гелікоптер буде ваш, капітане. Зможете літати, як пташка, де схочете. Але вам буде непереливки, якщо ви не дістанете собі гарного середнього імені.

— Ви президент, — відізався він. — Ви дасте мені ім'я.

— Нарікаю тебе Орлом-1, — проголосив я.

Він був страшенно задоволений. І медаль йому теж подобалася.

•••

Так, і в мене ще залишилося трохи пігулок трибензоманерамілу, і я був у такому захваті, що можу вирушити куди завгодно після довгого

відсиджування у Білому домі, що, на свій власний подив, почав співати, вперше в житті.

Я навіть пам'ятаю пісню, яку співав. Ту пісню ми з Елізою нерідко співали потайки, у ті часи, коли вважали себе за ідіотів. Ми співали там, де нас ніхто не міг почути, — у мавзолеї професора Еліг'ю Рузвельта Свейна.

Тепер я думаю, що навчу цієї пісні Мелоді й Айседора на своєму дні народження. їм буде приємно співати її, коли вони вирушать на пошуки нових пригод на Острові Смерті.

Ось ця пісня:

*Ми йдемо на пошуки,
На пошуки чарівника,
Чудового чарівника з країни Оз.*

• • •

*Якщо на світі і є чародій,
То тільки в країні Оз.*

• • •

І усе таке решта.

• • •

Гей-го.

Розділ 43

Мелоді й Айседор ходили сьогодні на Волл-стріт провідати величезний клан Айседора, родину Агрусів. Колись мені запропонували також стати Агрусом. І Вірі Бурундук-5 Заппі також. Але і я, і вона відмовилися.

Я вирушив на свою власну прогулянку — до піраміди немовляти на розі Бродвею і Сорок другої, потім Сорок третьою вулицею до старого клубу «*Нарцис*», який до того був «*Асоціацією сторіччя*»; потім на схід Сорок восьмою до ратуші, де стояли помешкання рабів Віри Бурундук-5 Заппі, а колись був дім моїх батьків.

Я побачив саму Віру на сходах ратуші. Її раби шпорталися по всій території колишнього Парку Об'єднаних Націй: саджали кавуни, пшеницю і соняшник. Я чув, як вони співають «*Старурічку*». Вони весь час почувалися щасливими. Вони вважали, що їм дуже пощастило бути рабами.

Всі вони були Бурундуки-5, а дві третини з них — колишні Агруси. Люди, які прагнули потрапити у рабство до Віри, мусили змінити своє середнє ім'я на Бурундук-5.

Гей-го.

•••

Віра зазвичай гарувала разом зі своїми рабами. Вона любила важку працю. А тут я її заскочив, коли вона неквапно налагоджувала красивий цейсів-ський мікроскоп, який один з її рабів напередодні розкопав на руїнах котроїсь лікарні. Впродовж усіх цих років його надійно захищала оригінальна фабрична упаковка.

Віра не почула, як я наблизився. Вона роздивлялася мікроскоп і крутила ручки з дитячою серйозністю і незграбністю. Було цілком очевидно, що ніколи в житті вона не користувалася мікроскопом.

Я підкрався ближче і крикнув: «Гав!» Вона різко відірвала голову від окуляра.

— Привіт, — сказав я.

— Ти мене до смерті налякав, — сказала вона.

— Вибач, — сказав я і засміявся.

Наші старі розваги не припиняються. І добре, що так.

• • •

— Я нічого не бачу, — сказала Віра. Вона скаржилася на мікроскоп.

— Лише хвилясті тваринки, які хочуть нас убити і з'їсти, — сказав я. — Ти справді хочеш їх бачити?

— Я розглядала опал, — пояснила вона. Віра красиво розклала на предметному столику мікроскопа браслет з опалів і діамантів. У неї була колекція дорогоцінного каміння, яка б коштувала мільйони доларів у минулі часи. Люди віддавали їй всі коштовності, які знаходили, так само як віддавали мені усі канделябри.

• • •

Коштовності знецінилися. Як і канделябри, оскільки на Мангеттені вже не було свічок. Люди освітлювали свої помешкання вечорами, запалюючи ганчірки в мисках з тваринним жиром.

— Можливо, на опалі є Зелена смерть, — припустив я. — Напевне, Зелена смерть є на всьому.

Причина, з якої ми самі не померли від Зеленої смерті, до речі, полягала в тому, що ми прийняли протиотруту, яку випадково знайшли в родині Айседора, клані Агрусів.

Нам лише доводилося приховувати цю протиотруту від усяких бунтівників і баламутів, власне, від цілої армії бунтівників і баламутів, щоб вони якомога швидше відправлялися у потойбічне життя, на Ферму невдах.

• • •

Між іншим, серед Агрусів не було ніяких видатних учених. Знайти протиотруту їм допомогла чиста випадковість. Вони їли рибу нечищеною, і протиотрута, яка, ймовірно, складалася із забруднення від старих часів, містилася десь там в нутрощах риб, яких вони поїдали.

• • •

— Віро, — сказав я, — якщо ти налагодиш свій мікроскоп, ти побачиш те, що розіб'є тобі серце.

— І що ж розіб'є мені серце? — поцікавилась вона.

— Ти побачиш організми, які спричиняють Зелену смерть.

— І чого б мені через це плакати? — спитала вона.

— Тому, що ти маєш совість, — відповів я і засміявся. — Хіба ти не розумієш, що ми вбиваємо їх *трильйонами* — щоразу, як приймаємо антиотруту?

Віра не засміялася.

— Причина, з якої я не сміюся, — пояснила вона, — полягає і в тому, що ти, підкравшись непомітно, зіпсував сюрприз до твого дня народження.

— Тобто? — здивувався я.

Вона розказала про одну зі своїх рабинь.

— Дона збиралася подарувати тобі цей мікроскоп. Тепер сюрпризу не вийде.

— Ага, — сказав я.

— Вона думала, що це такий супервигадливий канделябр.

• • •

Вона розказала мені по секрету, що Мелоді й Айседор приходили до неї на початку тижня і знову говорили про те, як мріють стати колись її рабами.

— Я намагалася їм пояснити, що рабство досяжне не для кожного, сказала вона.

• • •

— Дай мені відповідь, — провадила вона. — Що буде з моїми рабами, коли я помру?

«*Отож не журіться про завтрашній день, — відповів я їй. — Бо завтра за себе само поклопочеться. Кожний день має досить своєї турботи!*»^[13]. Амінь.

Розділ 44

Ми з Вірою віддалися спогадам там, на сходах ратуші, про битву при озері Максінкукі в Північній Індіані. Я бачив цю битву з гелікоптера дорогою до Урбани. Віра брала в ній безпосередню участь, як і її чоловік-алкоголік, Лі Бритвений моллюск-113 Заппа. Вони обоє були кухарями на одній з польових кухонь короля Мічигану.

— Ви всі видавалися мені згори мурашками, — говорив я. — Або мікробами під мікроскопом. Ми не наважувалися летіти нижче, боячися, що в нас стрілятимуть.

— Ми відчували те саме, — сказала Віра.

— Якби я тебе знав тоді, я б спробував тебе врятувати, — сказав я.

— Це виглядало б як спроба врятувати одного мікроба з-поміж мільйона інших, Вілбуре, — зауважила вона.

• • •

Вірі довелося не лише змиритися з кулями і снарядами, що свистіли над кухонним наметом. Їй доводилося ще захищатися від свого чоловіка, який напився. Він бив її у розпал битви.

Він підбив їй обидва ока і зламав щелепу. Він викинув її з намету. Вона гепнулася на спину в багнюку. Потім він вийшов пояснити їй, як вона могла б уникнути такого побиття в майбутньому.

Він вийшов саме вчасно, щоб його проштрикнув спис кавалериста-супротивника.

— І яка ж мораль цієї історії, як гадаєш? — спитав я.

Віра поклала мені на коліно свою мозолясту руку.

— Вілбуре, ніколи не треба одружуватися, — промовила вона.

• • •

Ми потеревенили про Індіанapolis, який я бачив у тій самій подорожі і де Віра з чоловіком працювали офіціанткою і барменом в одному з клубів «Тринадцять», доки не вступили до армії короля Мічигану.

Я спитав, як виглядав той клуб всередині.

— Ну, знаєш, там були опудала чорних котів, ліхтарі з гарбуза з прорізами, винові тузи, пришпилені до столиків кинджалами, і все таке решта. Я носила панчохи-павутинки, черевички на шпильках, маску і все таке решта. Всі офіціантки, бармени і викидайло вставляли вампірські ікла.

— Угу, — мугикнув я.

— І ми називали гамбургери кажанбургерами, — провадила вона.

— Угу, угу.

— А томатний сік з джином у нас називався «*Втіха Дракули*».

— Саме так.

— Усі клуби «*Тринадцять*» були однакові, — сказала вона. — Та я трималася свого. Індіанаполіс не надто захоплювався клубами «*Тринадцять*», хоча їх там було чималенько. Це місто Нарцисів. Якщо ти не Нарцис, ти там просто ніхто!

Розділ 45

Скажу вам — мене вшановували як мультимільйонера, як педіатра, як сенатора і як президента. Але ніщо не йде в порівняння зі щирістю того прийняття, яке влаштували для мене в Індіанapolisі як Нарцисові!

Люди там страшенно зубожіли, зазнали безліч смертей, усі державні і громадські служби розвалилися, навколо точилися жорстокі битви. Проте на мою честь організували паради і бенкети, так само, як і на честь, ясна річ, Карлоса Нарциса-11 Вільявіченціо, які б затьмарили тріумфи Давнього Риму.

•••

Капітан Бернارد О'Гер сказав мені:

— Господи, містере президент, та коли б я про це знав, я б попросив вас і мене зробити Нарцисом.

І тоді я промовив:

— Нарікаю тебе Нарцисом.

•••

Але найбільш втішним і повчальним з усього, що я там бачив, були щотижневі збори Нарцисів.

Так, і мені довелося голосувати на тих зборах, як і моєму пілотові, як і Карлосу, як кожному чоловікові, кожній жінці і кожній дитині, якій вже виповнилося дев'ять років.

Якби мені більше пощастило, я міг би навіть головувати на тих зборах, хоча не пробув у місті навіть повного дня. Голову зборів обрали жеребкуванням з усіх присутніх. І виграла в жеребкуванні одинадцятирічна чорношкіра дівчинка на ім'я Дороті Нарцис-7 Гарленд.

Вона була повністю готова до головування, як, гадаю, і кожен з там присутніх.

•••

Вона підійшла до трибуни, яка була чи не вища за неї.

Ця моя маленька родичка вела збори без усяких виправдань чи самоглузу-вання. Вона закликала до порядку, стукнувши жовтим дерев'яним молотком, і звернулася до своєї притихлої і шанобливої рідні: «Тут, як вам усім відомо, присутній президент Сполучених Штатів. З вашого дозволу, я попрошу його сказати нам кілька слів по завершенні наших поточних справ. Чи може хтось висунути це як пропозицію?»

— Пропоную, щоб кузена Вілбура попросили звернутися до нас по завершенні поточних справ, — сказав старий чоловік, який сидів поруч зі мною.

Пропозицію підтримали і поставили на відкрите голосування.

Пропозиція пройшла з невеличкою кількістю безумовно щирих, зовсім не жартівливих голосів «проти».

Гей-го.

• • •

Найнагальніші справи стосувалися того, кого послати на заміну тих Нарцисів, що полягли у боях в армії короля Мічигану, який одночасно воював з піратами Великих Озер і герцогом Оклахомським.

Пригадую, був там один кремезний юнак, коваль, який сказав:

— Пошліть мене. Мало що мене так втішить, як кокнути кількох Оккі, просто тому, що вони не Нарциси. І все таке решта.

На мій подив, декілька промовців засудило його войовничий запал. Йому вказали, що війна — не забава, далеко не забава, що обговорюється трагедія і йому краще зробити трагічне обличчя, бо інакше його швиденько звідси виженуть.

«Оккі» — то були оклахомці, а також усі, хто служив герцогові Оклахом-ському, зокрема «Місюки» з Міссурі, «Канзюки» з Канзасу, «Айвюки» з Айо-ви і все таке решта.

Ковалеві нагадали, що «Оккі» також люди, не кращі й не гірші за «Індія-нюків», тобто уродженців штату Індіана.

І тоді отой старигань, який висунув пропозицію, щоб мені дозволили виступити із завершальним словом, підвівся і сказав: «Юначе, ви не кращий за Албанський грип чи за Зелену смерть, якщо для вас убивати — радість».

• • •

Це справило на мене враження. Я зрозумів, що держави ніколи не сприймають свої власні війни як трагедії, натомість родини це не лише можуть, а й мусять.

Отакої!

• • •

Втім, головна причина, з якої ковалеві не дозволили йти на війну, полягала в тому, що в нього саме народилося троє дітей від різних жінок, «а ще двоє вже на підході», як додав хтось.

Ніхто не збирався дозволяти йому втекти від піклування про тих малюків.

Розділ 46

Навіть діти, п'яниці і божевільні на тих зборах, здавалося, були прекрасно ознайомлені з парламентськими процедурами. Маленька дівчинка за трибуною вела збори так чітко і доречно, що виглядала як така собі богиня, озброєна цілим оберемком громовиць.

Я переповнився великою повагою до цих процедур, які раніше здавалися мені просто урочистим блюзнірством.

• • •

Я й тепер відчуваю до них повагу, тож я щойно знайшов винахідника цих процедур у своїй енциклопедії тут, в Емпайр стейт білдіngu.

Його звали Генрі Мартін Робертс. Він закінчив військову академію Вест-Пойнт. Був він сапером. Поступово дослужився до генерала. Але якраз напередодні Громадянської війни, коли він ще лейтенантом перебував зі своєю частиною у Нью-Бедфордді, штат Массачусетс, йому довелося вести церковні збори і він втратив над ними контроль.

Бо жодних правил не існувало.

Тоді цей вояк сів і написав правила, тотожні з тими, якими керувалися, як я бачив, у Індіанapolisі. Вони були опубліковані під заголовком *«Робертсів регламент ведення зборів»*, і я донині вважаю, що вони належать до чотирьох найвидатніших винаходів американців.

Три решта, на мою думку, це 10 перших поправок до Конституції США, принципи «Анонімних алкоголіків» і штучні родинні клани, які придумали ми з Елізою.

• • •

Троє рекрутів, обрані, зрештою, рішенням зборів клану Нарцисів у Індіанapolisі на відправку до короля Мічигану, належали до людей, якими найлегше було пожертвувати, на думку виборців, і які досі вели аж надто безтурботне життя.

Гей-го.

• • •

Наступним питанням було харчування і притулок втікачів-Нарцисів, які просочувалися до міста з північних частин штату, де йшли бойові дії.

Збори знову накрили мокрим рядном одну ентузіастку. Молода жінка, дуже вродлива, але якась нестямна й очевидно схиблена на альтруїзмі, заявила, що готова взяти до себе додому щонайменше двадцятєро втікачів.

Підвівся хтось із присутніх і сказав їй, що вона така невинна хазяйка, що її рідні діти змушені мешкати по інших родичах.

Другий зауважив, що через її забудькуватість навіть пес її вмер би з голоду, якби не сусіди, і що вона вже тричі — ненавмисно — влаштувала в себе в домі пожежу.

• • •

Може видатися, що люди на зборах поставилися до неї жорстоко. Але всі вони називали її «кузина Грейс» або «сестра Грейс», як випадало. Мені вона, звісно, теж доводилася кузиною. Вона була Нарцис-13.

Ба більше: загрозу вона становила тільки сама собі, тож ніхто на неї особливо не сердився. Діти її йшли жити в сім'ї, де хатне господарство було налагоджено краще, щойно навчалися ходити, як повідали мені. Оце, безумовно, була одна з найпривабливіших рис нашого з Елізою винаходу, гадаю: діти могли самі обирати собі домівки і батьків.

Кузина Грейс у свою чергу вислухала всі звинувачення на свою адресу з великим подивом, але не піддала їх сумніву. Вона не вибігла геть, заливаючись слізьми. Вона досиділа до кінця зборів згідно з «Робертсовим регламентом» і виглядала доброзичливою і зацікавленою.

Стосовно одного пункту в частині «Бізнес» кузина Грейс внесла пропозицію, щоб тих з Нарцисів, хто служив у піратів Великих Озер чи в армії герцога Оклахомського, виключити з нашого клану.

Ніхто її не підтримав.

А маленька дівчинка — голова зборів — промовила до неї: «Кузино Грейс, вам, як і кожному з присутніх, відомо, що «Нарцис — завжди Нарцис»».

Розділ 47

Настав мій час виступати.

— Брати й сестри, — почав я. — Наша держава вмирає. Як ви бачите, ваш президент — також лише бліда тінь себе колишнього. Перед вами всього лише квола руїна — ваш кузен Вілбур.

— Ти був збіса гарний президент, брате Біллі, — вигукнув хтось із задніх рядів.

— Мені хотілося дати моїй країні мир, а також братерство і сестринство, — провадив я. — Але миру немає, хоч як не прикро мені це казати. Ми знаходимо його. Ми його втрачаємо. Ми знаходимо його знову. Слава Богу, принаймні, що машини вирішили більше не воювати. Тепер воюють тільки люди.

І слава Богу, що тепер немає вже битв між чужинцями. Байдуже, хто з ким воює, — усі ми маємо рідних на другому боці.

•••

Більшість присутніх на зборах були не лише *Нарциси*, а й шукачі Викраденого Ісуса. Виступати перед такою аудиторією було, як я відчув, спантеличливо. Хоч що б я говорив, вони смикали головами туди-сюди, сподіваючись побачити Ісуса.

Та начебто мені вдалося донести до них свою думку, бо вони аплодували і схвально мугикали у відповідних місцях, тож я продовжував.

•••

— Оскільки ми тепер вже не держава, а тільки родинні клани, — говорив я, — тепер нам значно легше виказувати й отримувати милосердя на війні.

Я щойно був свідком битви на північ звідси, поблизу озера Максінкукі. Там були коні, списи, рушниці, ножі, пістолі, а також одна-дві гармати. Я бачив, як загинуло кілька людей. Я бачив, як багато людей обіймалося, і, здається, багато хто дезертирував або здавався у полон.

Отакі новини я привіз вам з битви при озері Максінкукі — це не бойня.

Розділ 48

Ще в Індіанполісі я отримав по радіо запрошення від короля Мічига-ну. Воно було за тоном наполеонівське. У запрошенні говорилося, що король був би радий «надати аудієнцію президентові Сполучених Штатів Америки у своєму Літньому палаці на озері Максінкукі». Ще там вказувалося, що вартові дістали наказ надати мені безпечний прохід. І говорилося, що битва закінчилася: «Перемога за нами».

І ми з моїм пілотом полетіли туди.

Ми залишили мого вірного слугу Карлоса Нарциса-11 Вільявіченцію провести останні роки його життя серед численних родичів.

— Хай щастить, брате Карлосе, — побажав я йому.

— Вдома нарешті, *ме-естере* президент, *майн брудер*, — відповів він. — *Д'якую* вам і *д'якую* Богу за все. Більше не самотні!

• • •

Мою зустріч з королем Мічигану в давні дні назвали б «історичною подією». Були б телекамери і мікрофони. Насправді ж там сиділи протоколісти, яких король називав «мої писарі».

І він мав рацію, називаючи отих людей з ручками й папером цим архаїчним словом. Більшість його солдатів ледь уміли читати й писати.

• • •

Ми з капітаном О'Гером приземлилися на доглянутому газоні перед Літнім палацом короля, який свого часу був приватною військовою академією. Солдати, які, гадаю, недостойно поводитися у недавній битві, стояли повсюди навколішки під наглядом військової поліції. Вони косили траву штиками, кишеньковими ножами і ножицями — на знак покарання.

• • •

Ми з капітаном О'Гером увійшли до палацу між двома шерезами солдатів. Мабуть, то була якась почесна гвардія. Кожен високо тримав

корогву з вишитим тотемом свого штучного родинного клану — яблуком, крокодиллом, хімічним символом літію і все таке решта.

Яка комічно-банальна ситуація, подумав я. Окрім битв, історія держав, здається, не має нічого, тільки от таких німецьких старих йолопів, як я, вщерть напханих медикаментами, яких колись трохи любили і які прибули лизати чоботи молодим психопатам.

І мені тільки й лишалось, що розсміятися про себе.

•••

Мене провели самого в приватні спартанські покої короля. То була величезна зала, у якій, напевне, військова академія влаштувала танці. Тепер там була лише розкладачка, довгий стіл, вкритий мапами, і безліч складених стільців, поставлених один на один уздовж стіни.

Сам король сидів біля столу з мапами, читаючи напоказ книжку, яка виявилася «*Історією Пелопоннеських війн*» Фулідіда.

За ним стояли троє писарів з олівцями й блокнотами. Ні мені, ні будь-кому не було де сісти.

Я обрав позицію перед ним, тримаючи в руках свій старомодний фетровий капелюх. Він не одразу відірвався від книжки, хоча дворецький, безумовно, оголосив моє ім'я достатньо голосно.

— Ваша величносте, — промовив дворецький. — Доктор Вілбур Нарцис-11 Свейн, президент Сполучених Штатів!

•••

Він, нарешті, підвів на мене очі, і я був приємно вражений, що він — достоту такий, як його дід, д-р Стюарт Ролінгс Мотт, лікар, що доглядав нас із сестрою у Вермонті багато років тому.

•••

Я його ані крапельки не боявся. Трибензоманераміл, ясна річ, зробив мене випещеним і пересиченим. Крім того, я вже довгенько грав оцю буфонну комедію життя. Я б уважав за вишукану пригоду, якби король наказав розстріляти мене.

— Ми гадали, що ви померли, — мовив він.

— Ні, ваша величносте, — відповів я.

— Давно ми не мали про вас ніяких звісток, — провадив він.

— Вашингтон, округ Колумбія, час до часу потерпає від дефіциту ідей, — сказав я.

• • •

Писарі все те занотували як історію, що творилася на очах. Король підняв корінець книжки, щоб я міг прочитати назву.

— Фукідід, — сказав він.

— Угу, — сказав я.

— Історія — єдине, що я читаю, — пояснив він.

— Дуже мудро для людини у вашому становищі, ваша величносте, — озвався я.

— Хто не вчиться уроків історії, приречений їх повторити, — сказав він. Писарі писали.

— Так, — сказав я. — Якщо ваші нащадки не вивчать як слід наших часів, вони побачать, що знову виснажили всі природні ресурси, що вони знову вмирили мільйонами від грипу й Зеленої смерті, що небо знову пожовтіло від фріону дезодорантів, що вони знову обрали президентом маразматика двометрового зросту і що вони знову поступаються як інтелектуально, так і духовно крихітним китайцям.

Він не засміявся разом зі мною.

Я звернувся безпосередньо до писарів, через його голову: «Історія — це просто перелік сюрпризів. Вона може тільки підготувати нас до нових сюрпризів. Запишіть це, будь ласка».

Розділ 49

З'ясувалося, що молодий король підготував один історичний документ і хотів, щоб я його підписав. Документ був короткий. У ньому я визнавав, що я, президент Сполучених Штатів Америки, вже не здійснюю контролю над тією частиною Північноамериканського континенту, яку продав моїй країні Наполеон Бонапарт 1803 року і яка відома під назвою «Луїзіанська покупка».

Я згідно з цим документом продав її за один долар Стюартові Іволзі-2 Мотту, королеві Мічигану. Я підписав це дуже дрібними, ледь читабельними літерами. Підпис скидався на мурашку-дитинча.

— Володійте на здоров'я, — сказав я.

Після цього ми трохи потеревенили про його діда.

Потім ми з капітаном О'Гером полетіли до Урбани, штат Іллінойс, задля електронного з'єднання з моєю сестрою, яка загинула багато років тому.

Гей-го.

•••

Так, і я тепер пишу тремтливою рукою і з головою, яка розколюється, бо вчора ввечері я забагато випив на своєму дні народження.

Віра Бурундук-5 Заппа прибула вся осипана діамантами, у ношах, на яких її пронесли крізь айлантові джунглі, в супроводі чотирнадцяти рабів. Вона привезла мені вина й пива, від яких я сп'янів. Та найбільш запаморочливим з її дарунків була тисяча свічок, які вона зі своїми рабами виготовила в колоніальному стилі. Ми вставили їх у порожні отвори моїх тисячі канделябрів і розставили на підлозі вестибюля.

Потім ми їх усі запалили.

Коли я стояв серед отих малесеньких, тремтливих вогників, я почувався як Бог, що стоїть по коліна в Молочному Шляху.

Епілог

Доктор Свейн більше нічого не написав. Він віддав Богові душу.

Не лишилося нікого, хто міг би прочитати те, що він написав, нікого, хто б поскаржився, як важко звести до купи всі ті вигадки, що він сплів.

Принаймні він дійшов до кульмінації своєї оповіді, розказавши, що він перепродав Луїзіанську покупку ватажкові бандитів за один долар, який так і не отримав.

Так, і він помер, гордий з того, що вони з сестрою зробили задля реформування суспільства, бо він залишив оцей віршик, можливо, в надії, що хтось використає його як епітафію:

*О, як тоді ми обирали шанси
Брутальної людської буфонади —
Чи Божої, як знати ?
І було
Нам вільно й затишно;
Я вдячний;
У грі мінялись наші мрії.*

•••

Він так і не розповів про отой електронний прилад в Урбані, який надав йому можливість знову з'єднатися зі своєю небіжчицею-сестрою і знову утворити отой цілісний геній, як то було в їхньому дитинстві.

Прилад, який нечисленні люди, котрі про нього знали, називали «Хуліган», становив одну на перший погляд звичайну коричневу керамічну трубу — два метри завдовжки і двадцять сантиметрів у діаметрі. Вона акуратно встановлювалася на лабораторній шафці, де були ручки настроювання для величезного прискорювача квантів. Прискорювач квантів — це трубчастий магнітний канал для субатомних об'єктів, які утворювали контур навколо кукурудзяних полів на околицях міста.

Так.

І сам «Хуліган» був привидом, оскільки прискорювач квантів довго не працював за браком електрики і за браком ентузіастів, які воліли б розібратися у тому, на що він здатний.

Сторож Френсіс Залізо-4 Хуліган поклав шматок трубки на нерухому лабораторну шафку, туди ж поклав свій пакунок з обідом і раптом почув голоси, які лунали з трубки.

• • •

Він покликав ученого, якому належав цей апарат, д-ра Фелікса Боксита-13 фон Петерсвальда. Але трубка більше не хотіла говорити.

Однак д-р фон Петерсвальд продемонстрував, що він великий учений, виявивши бажання повірити неосвіченому містерові Хулігану. Він попросив сторожа переповісти цю історію кілька разів поспіль.

— Пакунок з обідом, — сказав він, нарешті. — А де ваш пакунок з обідом?

Хуліган тримав його в руці.

Д-р фон Петерсвальд наказав йому покласти пакунок на те саме місце, де він лежав до того.

І трубка негайно заговорила.

• • •

Мовці відрекомендувалися як мешканці потойбіччя. Їх підтримав цілий деморалізований хор осіб, які скаржилися одне одному на нудьгу, соціальну зневагу, незначні недуги і все таке решту.

Як д-р фон Петерсвальд записав у своєму потаємному щоденнику: «Все виглядало точнісінько так, як скарги на тому кінці телефону в дощовий осінній день — кепське управління Фермою невдах».

Гей-го.

• • •

Коли д-р Свейн говорив зі своєю сестрою Елізою по приладу «Хуліган», поруч з ним були удова д-ра фон Петерсвальда, Вільма Самшит-17 фон Петерсвальд, і її п'ятнадцятирічний син Девід Нарцис-11 фон Петерсвальд, брат д-ра Свейна, який потерпав від хвороби Туретта.

• • •

У бідолашного Девіда стався напад цієї хвороби саме тоді, коли д-р Свейн розпочав розмову з Елізою крізь Великий кордон.

Девід силувався стримати рефлексивний потік непристойностей, але вдалося йому тільки підняти висоту звуку на октаву: «Лайно... слина... яйця... клоака... срака... член. клітор. вушна сірка. сцики», — казав він.

• • •

Сам д-р Свейн втратив над собою контроль. Він мимоволі видерся на лабораторну шафку, яка була стара й висока, як і він сам. Він припав до трубки, щоб бути якомога ближче до сестри. Він крутив головою перед робочою частиною трубки і скинув на підлогу важливий елемент — паунок з обідом, тим самим перервавши зв'язок.

— Алло, алло! — кричав він.

— Промежина. штирити. гівно. пагорб Венери. плацента, — казав хлопець.

• • •

Вдова фон Петерсвальд була єдина притомна особа на Урбанівському кінці зв'язку, тож саме вона поклала паунок з обідом на належне місце. їй довелося увіпхнути його доволі безцеремонно між трубкою і президентським коліном. Тут вона сама опинилася у вельми незручній позиції, зігнута під прямим кутом на верху шафки з витягнутою рукою, а ноги її звисувалися на кілька футів над підлогою. Президент притискав не лише паунок з обідом, а і її руку.

— Алло! Алло! — кричав президент, звисивши голову.

• • •

З другого боку доносилися у відповідь бурмотіння, буркотіння, клекіт і квоктання.

Хтось чхнув.

— Содомія... срати... сперма... яйця... — казав хлопчик.

• • •

Еліза не встигла знову заговорити, як мертві, що там скупчилися, розпізнали в Девіді рідну душу, настільки ж обурену становищем

людей у Всесвіті, як і вони самі. Тож вони почали його підбурювати і самі від себе додавали непристойностей.

— Давай, хлопче, покажи їм, що до чого, — горлали вони. І все таке решта.

А ще вони все подвоювали: «Два члени! Два клітори! Два лайна!», і усе таке решта.

Суцільний бедлам.

• • •

Проте д-р Свейн і його сестра, зрештою, встановили зв'язок, та ще й з такою конвульсивною інтимністю, що д-р Свейн, якби міг, просто заліз би в оту трубку.

Так, а Еліза вимагала від нього, щоб він якомога швидше помер, тоді вони могли б знову утворити цілісний потужний мозок. Вона хотіла розробити шляхи вдосконалення тієї вкрай незадовільної місцини, яку звать «Рай».

• • •

— Тебе там катують? — спитав він у сестри.

— Ні, — відповіла вона, — але тут смертельно нудно. Той, хто спроектував це місце, не мав зеленого поняття про людську природу. Прощу тебе, брате Вілбуре, не барися. Отут — Вічність. І це Назавжди! Місце, де ти перебуваєш тепер, просто ніщо в термінах часу! Це поганий жарт! Загаси свій мозок якомога скоріше.

І все таке решта.

• • •

Д-р Свейн переповів їй про проблеми, що їх мають живі з невиліковними хворобами. Для них двох, які стали цілісним мозком, ця загадка стала дитячою грою.

Пояснювалося все отак:

Вірусами грипу були марсіяни, інвазію яких відбили антитіла тих, хто вижив, оскільки, принаймні на цей час, грипу вже не було.

Зелену смерть, з іншого боку, спричинили мікроскопічні китайці, які були миролюбні й не бажали завдавати ніякої шкоди. Проте вони виявилися фатальними для людей нормального зросту, коли ті їх вдихали або ковтали.

І все таке решта.

• • •

Д-р Свейн спитав у своєї сестри, що за апарат зв'язку вони мали на своєму боці, чи Еліза також сиділа навпочіпки біля трубки, абощо.

Еліза відповіла, що жодного апарату немає, є лише відчуття.

— Яке відчуття? — спитав він.

— Щоб зрозуміти мій опис, тобі довелося б умерти, — відповіла вона.

— І все ж спробуй, Елізо, — попросив він.

— Це як бути мертвим.

— Відчуття мертвості, — непевно промовив він, ніби для проби, силкуючись зрозуміти.

— Так — холоднеча і в'язкість, — підтвердила вона.

— Ага, — сказав він.

— А ще таке враження, ніби тебе оточує рій невидимих бджіл, — додала вона. — Твій голос приходить від бджіл.

Гей-го.

• • •

Коли д-р Свейн пройшов оце-от випробування, у нього залишалось всього одинадцять пігулок трибензоманерамілу, які спочатку призначалися не як наркотик для президентів, а як придушувач симптомів хвороби Туретта.

І ці залишки пігулок, коли він висипав їх собі на величезну долоню, неминуче видалися йому останніми піщинками в пісочному годиннику його життя.

• • •

Д-р Свейн стояв на сонечку біля лабораторії, де містився «Хуліган». Поруч стояли вдова і її син. Удова тримала пакунок з обідом, тому лише вона могла ввімкнути прилад.

Сила тяжіння була невелика. Д-р Свейн дістав ерекцію. Хлопчик також. Як і капітан Бернард Нарцис-11 О'Гер, що стояв неподалік біля свого гелікоптера.

Імовірно, напружилися і запульсували еректильні тканини у вдовиному організмі.

— Знаєте, як ви виглядали на верху тієї шафки, містере президент?
— спитав Девід. Хлопця аж нудило від того, що примушувала його тепер сказати хвороба.

— Не знаю, — відповів д-р Свейн.

— Як найбільший у світі павіан, котрий намагається трахнути футбольний м'яч, — бовкнув хлопчина.

Д-р Свейн, щоб запобігти дальшим образам такого зразка, тицьнув Девідові всі пігулки трибензоманерамілу, які в нього залишалися.

• • •

Наслідки припинення прийому трибензоманерамілу були подиву гідні. Д-ра Свейна довелося прив'язати до ліжка в домі вдови і протримати так шість днів і ночей.

Десь в цьому проміжку часу він переспав з удовою і зачав сина, який згодом став батьком Мелоді Іволги-2 фон Петерсвальд.

Так, і десь у цьому проміжку часу вдова повідала йому те, про що дізналася від китайців: що вони зробилися успішними маніпуляторами Всесвіту шляхом поєднання гармонійних розумів.

• • •

Так, і потім він розпорядився, щоб пілот доставив його на Мангеттен, Острів Смерті. Він мав намір померти там, щоб приєднатися до своєї сестри в потойбічному житті, — внаслідок вдихання і ковтання невидимих китайських комуністів.

Капітан О'Гер, який зовсім не бажав умирати, спустив президента на лебідці, канаті і прив'язних ремнях на оглядовий майданчик Емпайр стейт білдіngu.

Там президент і провів решту дня, милуючись краєвидом. Потім, глибоко вдихаючи на кожних двох-трьох кроках у надії вдихнути китайських комуністів, він пішов сходами донизу.

Сутеніло, коли він зійшов додолу.

• • •

У вестибюлі лежали людські скелети — по гнилих щурячих норах. Стіни були чорно-білі, як зебра, від патьоків сажі з кухонних плит давно минулих часів.

На одній зі стін був намальований Ісус Христос Викрадений.

Д-р Свейн уперше почув моторошне дзижчання кажанів, що вилітають з підземки на ніч.

Він уже вважав себе мертвим — співбратом отих скелетів.

Але шестеро членів клану Агрусів, які спостерігали за його прильотом на гелікоптері, раптом вискочили зі своєї схованки у вестибюлі. Вони були озброєні списами і ножами.

• • •

Коли вони усвідомили, кого захопили, то затріпотіли. Він був для них скарбом не тому, що президент, а тому, що навчався на медичному факультеті.

— Лікар! — сказав один з них. — Тепер ми маємо все.

Так, і вони навіть слухати не хотіли про його бажання померти. Вони примусили його проковтнути якийсь трапецоїд, який нагадував прісну арахісову плитку. Насправді то були варені й висушені нутрощі риби, які містили протиотруту Зеленої смерті.

Гей-го.

• • •

Агрусини тут-таки потягли його до Фінансового кварталу, бо Хіроші Агрус-20 Ямасіро, голова клану, був смертельно хворий.

• • •

Виглядало, що чоловік мав пневмонію. Д-р Свейн міг зробити для нього тільки те, що зробили б лікарі сто років тому, а саме — тримати тіло в теплі, а лоб у холоді. І чекати.

Або гарячка відступить, або людина помре.

• • •

Відступила гарячка.

На знак винагороди Агрусини принесли д-рові Свейну найдорожче зі свого майна і склали на підлозі Нью-Йоркської біржі. То були радіоприймач з таймером, альтовий саксофон, повний парфумерний набір для чоловіків, термометр у вигляді Ейфелевої вежі і все таке решта.

З усього того мотлоху тільки з міркувань чемності д-р Свейн вибрав для себе канделябр. Так народилася легенда, що він пропадає за канделябрами.

Відтоді всі дарували йому канделябри.

• • •

Йому було не до вподоби общинне життя Агрусів, яке вимагало від нього, крім усього іншого, смикати головою в пошуках Ісуса Христа Викраденого.

Тому він вичистив вестибюль Емпайр стейт білдіngu і перебрався туди. Агруси постачали йому харчі.

А час летів.

• • •

Десь там прибула і Віра Бурундук-5 Заппа і також отримала від Агрусів протиотруту. Вони сподівалися, що вона стане медсестрою при д-рі Свейні.

Вона трошки побула медсестрою, а потім започаткувала свою взірцеву ферму.

• • •

А маленька Мелоді прибула значно пізніше, вагітна, штовхаючи поперед себе роздвбаний дитячий візок з мізерними своїми пожитками. Був поміж них і канделябр з дрезденської порцеляни. Навіть у королівстві Мічиган було добре відомо, що легендарний король Нью-Йорка пропадає за канделябрами.

Канделябр Мелоді зображував залицання вельможі до пастушки під деревом, обвитим квітучими лозами.

Канделябр Мелоді розбився на останньому дні народження старого. Його вдарила ногою Ванда Бурундук-5 Рівера, сп'яніла рабиня.

• • •

Коли Мелоді вперше з'явилася в Емпайр стейт білдіngu і д-р Свейн вийшов розпитати її, хто вона така і чого хоче, вона впала перед ним на коліна. У своїх маленьких ручках, простягнутих до нього, вона тримала канделябр.

— Привіт, дідусю, — сказала вона.

Він завагався на якусь мить. Потім допоміг їй стати на прями ноги.

— Ласкаво прошу! — сказав він. — Заходь, влаштовуйся.

• • •

Д-р Свейн не знав у той час, що він зачав сина, коли зрікся трибензомане-рамілу в Урбані. Він припустив, що Мелоді була просто випадкова жебрачка й шанувальниця. Ця перша зустріч не пробудила в ньому жодних мрій про якихось нащадків. Він ніколи не мав особливого бажання розмножуватися.

Тому, коли Мелоді надала йому соромливі, проте переконливі докази, що вона справді його кривна родичка, у нього виникло відчуття, як він згодом пояснив Вірі Бурундук-5 Заппі, «ніби мій корабель дав велику течу. І з цього зненацького, безболісного отвору виповзло зголодніле дитя, вагітне, з затис-нутим у ручках канделябром дрезденської порцеляни».

Гей-го.

• • •

Історія Мелоді звучала так:

Її батько, позашлюбний син д-ра Свейна і вдови з Урбани, був один з тих небагатьох, хто пережив так звану Урбанську різанину. Потім його примусили служити барабанником у війську ініціатора тієї бійні, герцога Оклахомського.

Хлопець породив Мелоді, коли мав чотирнадцять років. Її мати була сорокарічна прая, яка пристала до війська. Мелоді отримала середнє ім'я Іволга-2, що гарантувало їй пощаду, якби її захопили в полон вояки Стюарта Іволги-2 Мотта, короля Мічигану, головного герцогового супротивника.

Вона й справді потрапила в полон, маючи всього шість років, після битви при Айова-Сіті, в якій загинули її батько й мати.

Гей-го.

• • •

Так, і король Мічигану на той час вже так деградував, що завів собі гарем з полонених дітей, які мали одне з ним середнє ім'я, а саме — Іволга-2. Маленьку Мелоді долучили до того злощасного звіринця.

Та в міру того, як її примусові обов'язки ставали дедалі огидніші, вона почала гартувати в собі внутрішню силу з передсмертних слів свого батька: «Ти принцеса. Ти онука Короля канделябрів, короля Нью-Йорка».

Гей-го.

• • •

І тоді однієї ночі вона вкрала канделябр дрезденської порцеляни з намету сплячого короля.

Потім Мелоді виповзла з намету на залитий місячним сяйвом довокішній світ.

• • •

Так почалася її неймовірна подорож на схід, весь час на схід, у пошуках того легендарного дідуся. Його палац був однією з найвищих споруд на Землі.

Вона всюди подибувала родичів — якщо не з іменем Іволга, то принаймні самих цих пташок або якихось людей.

її годували і вказували шлях.

Хтось подарував їй дощовик. Хтось ще дав светр і магнітний компас. Хтось ще — дитячий візочок. Хтось ще — будильник.

Хтось ще подарував їй голку з ниткою, а ще й золотий наперсток.

Хтось ще переправив її на човні через річку Гарлем на Острів Смерті, ризикуючи власним життям.

І все таке решта.

КІНЕЦЬ

— *Das Ende* —

Примітки

1

Вільям Шекспір. «Ромео і Джульєтта», II, 2. Переклад Ірини Стешенко.

2

Енді Гамп — безхарактерний, пихатий хвалько, якого безнастанно цькує його дружина. Головний персонаж серії коміксів «Гампи», яка виходила у США від 1917-го до 1959 р. — Тут і далі — примітки перекладачки.

3

Бальний танець під музику регтайм, популярний у США в 1920-х рр.

4

«Великий Кам'яний Лик» — містичне оповідання Натаніеля Готорна про кам'яну постать старого, що виходила з гори.

5

Типове звертання прислуги до дітей-підлітків у багатих родинах.

6

«Маленький лорд Фаунтлерой» — роман для дітей англо-американської письменниці Ф. Г. Бернетт про бідного, але чемного хлопчика, який несподівано виявився спадкоємцем великого маєтку.

7

«Храм-гора» у вигляді ступінчастої піраміди, з багатим скульптурним оздобленням, поблизу міста Сіємреап у Кампучії.

8

Латинська назва дрімлюги, що складається з двох слів: сарга — коза та *mulgeo* — доїти. З цим пов'язана гра слів, якою послуговується автор — дрімлюга, що доїть козу.

9

21-й президент США, 1881—1885 рр.

10

Релігійна течія, яку 1866 року створила Мері Бейкер Едді під офіційною назвою Церква Христа-наковця; наголошувала на важливості молитов у зціленні хворих.

11

Вільям Шекспір. Сонет 39. Переклад Дмитра Паламарчука — зі

змiнами.

12

Американський першопоселенець і мисливець, чийі пригоди зробили його одним з перших народних героїв США.

13

Євангеліє від Матвія, 6, 34 у перекладі Івана Огієнка.